

MOLDOVA-TRANSNISTRIA:
Eforturi comune
pentru un viitor prosper
PROCESUL DE NEGOCIERI

Această publicație a fost finanțată de către Fondul de Prevenire a Conflictelor al Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord prin intermediul Ambasadei Marii Britanii la Chișinău. Opiniile și terminologia prezentate în această publicație sunt cele ale autorilor și nu reprezintă punctul de vedere al guvernului britanic.

Colegiul de redacție: Denis Matveev
Galina Șelari
Elena Bobkova
Bianca Cseke

Traducere din limba rusă: Lex Artis, Chișinău

Moldova–Transnistria: Eforturi comune pentru un viitor prosper. Procesul de negocieri = Молдова–Приднестровье: Общими усилиями – к успешному будущему. Переговорный процесс = Moldova–Transdnistria: Working Together for a Prosperous Future. Negotiation Process / colegiul de red.: Denis Matveev, Galina Șelari, Elena Bobkova, Bianca Cseke. – Ch.: „Cu drag” SRL, 2009 (Tipogr. „Bons Offices” SRL). – 328 p.
Text paral.: lb. rom., engl., rusă. – 300 ex.

ISBN 978-9975-4052-0-1
323(478)=161.1=111=135.1
M 87

Editura *Cu drag*
Tel./fax: 27-98-47; e-mail: editura@bons.md

CUPRINS

<i>Introducere</i>	4
<i>Gheorghe Bianov</i> . Reglementarea transnistriană: vectorul „Occidental” și cel „Estic” al compromisului.	8
<i>Igor Boțan</i> . Procesul de negocieri ca modalitate de amânare a soluționării problemei	19
<i>Vitali Ignatiev</i> . Evidențierea costurilor conflictului prin crearea „Formatului social-umanitar «5+2»”	38
<i>Oazu Nantoi</i> . Originile și perspectivele soluționării conflictului transnistrean	52
<i>Andrei Safonov</i> . Calea Transnistriei	70
<i>Serghei Șirokov</i> . Politicile de integrare europeană în contextul reglementării transnistrene	90
<i>Biografia autorilor</i>	107

INTRODUCERE

Scopul acestei publicații

Autorii Colecției de eseuri – experți analiști respectați din domeniile economiei, sociologiei, științelor politice și studiului conflictelor din Chișinău, Tiraspol, Herson, București și Moscova – au avut ca sarcină un **scop comun**.

Acest scop constă în următoarele componente:

- A elabora lucrări de analiză inovative – accesibile nu numai specialiștilor și persoanelor din mediul academic, ci unei audiențe mai largi de cititori cu un nivel mediu de educație – care include:
  - o analiză a impactului conflictului asupra anumitor domenii ale dezvoltării sociale și economice de pe ambele maluri ale râului Nistru, domenii aprofundate de către experții în cauză;
  - recomandări asupra posibilelor opțiuni pentru rezolvarea problemelor existente.
- A ajuta la întărirea capacității și consolidarea comunității de experți pentru a lucra cu conflictul Moldova-Transnistria, și astfel întărirea nivelului de influențare a societății civile ca și metodă pentru îmbunătățirea măsurilor de construire a încrederii și posibila soluționare a problemelor locuitorilor din regiune.
- A influența opiniile și atitudinile elitelor, actorilor politici, funcționarilor publici și comunității de experți de pe ambele maluri ale râului Nistru înspre rezolvarea conflictului – prin oferirea în cadrul acestei publicații a unei analize accesibile și de bună calitate și unor propuneri de politici.

Conflictul

Conflictul Moldova Transnistria este considerat de multe din comunitățile internaționale ca și un „conflict înghețat”, unde imaginea dușmanului, pecerpearea mutuală greșită și neîncrederea în elite, și după 15 ani de confruntări armate, într-o anumită fază populația ca întreg a avut două schimbări semnificative:

- (i) un nivel scăzut al cooperării sistemice între nivelul de mijloc și cel de vârf al societății în ceea ce privește divizarea generată de conflict;
- (ii) costuri economice și sociale ale conflictului, care deși experimentate în mare măsură de către populația de pe cele două maluri, nu sunt direct identificate sau asociate cu conflictul.

Chiar dacă s-au desfășurat un număr semnificativ de proiecte de-a lungul anilor, care au avut un anumit succes, concentrându-se pe întărirea cooperării între cele două maluri, în domeniul mass-mediei, societății civile și tineretului în angajamentul de construire a păcii, au fost câteva încercări de a face vizibile, în mod direct, costurile economice și sociale ale conflictului și beneficiile cuantificabile pentru pace într-un mod care este ușor accesibil și potrivite pentru populația și elitele de pe ambele maluri ale râului. A fost, de asemenea, recunoscut de către autorii proiectului IMPACT faptul că există necesitatea pentru inițiative mai fezabile și cuprinzătoare pentru îmbunătățirea proceselor de pace, care au la îndemână potențialul creativ și de analiză al experților comunităților de pe cele două maluri ale râului Nistru și regional.

Proiectul

Proiectul IMPACT a fost dezvoltat cu scopul specific de a consolida munca în comun a ONG-urilor de analiză și a analiștilor experți independenți de pe cele două maluri ale râului Nistru, Rusia, România și Ucraina. Scopul acestei cooperări a fost să facă o analiză comună a efectelor socio-economice asupra conflictului politic extins și să dezvolte propuneri de politici care să contribuie la dezvoltarea de strategii concrete și opțiuni pentru transformarea conflictului.

Pentru a ajunge la scopul principal al proiectului – de a influența constructiv instituțiile politice și executive de luare a deciziilor și de a influența opinia publică despre costurile conflictului Moldova-Transnistria – activități ale fazelor proiectului 2007–2009 au inclus:

- Consolidarea inițiativelor de colaborare în rețea și înțelegerii reciproce a cercetătorilor și analiștilor experți, într-un cadru regional practic și de cooperare care include Moldova-Transnistria, Ucraina, România și Rusia;
- Construirea capacității pentru comunitatea de experți prin schimbul și oferirea experienței internaționale din zone similare și legate de zone de conflict și din domenii relevante;
- Dezvoltarea capacității de a fi receptiv în ceea ce privește conflictul și participarea cercetătorilor din domeniul socio-economic și din partea instituțiilor de analiză;
- Angajarea în cooperarea practică a experților regionali, concentrându-se pe investigarea și evidențierea costurilor economice și sociale ale conflictului și beneficiile păcii în Moldova-Transnistria;
- Experții de pe ambele părți ale diviziunii conflictului muncind împreună pentru a sprijini alternativele de politici în parteneriat cu mass-media.

O parte importantă a Proiectului care a avut loc anterior și în timpul scrierii acestei colecții de eseuri o serie de ateliere care promovau dialogul experților desfășurate la: Vadul lui Vodă (Moldova), Tiraspol, Odesa și Lazurnoe (Ucraina).

Aceste ateliere de Dialog s-au concentrat pe construirea optimă a unei înțelegeri reciproce, analiza comună și în cooperare pentru rezolvarea problemelor în grupul larg al participanților IMPACT, atât pentru a facilita scrierea acestor publicații, cât și pentru a pune bazele pentru viitorul Think-tank IMPACT. Abordarea dialogului, bazată pe munca asupra transformării conflictului a practicienilor internaționali, este ilustrată în diagrama-piramidă de mai jos (a se citi „de jos în sus”).

Parteneriatul proiectului IMPACT constă în următoarele organizații:

- Centrul pentru Studii Strategice și Reforme (CISR) Chișinău;
- Centrul Independent pentru Cercetare Analitică „New Age”, Tiraspol;
- PATRIR Cluj-Napoca;
- Comitetul Unit pentru Democrație și Conciliere (JCDC) Chișinău;
- Agenția Rusă de Informare New Region, Biroul Priednestrovie, Tiraspol;
- Centrul pentru Dezvoltarea Televiziunii Independente, Chișinău.

Alte produse ale Proiectului din faza 2007–2009 includ:

- un film documentar despre povestea umană a costurilor socio-economice ale conflictului din Moldova-Transnistria, o poveste nespusă a construirii păcii din ultimii 20 de ani, intitulată „Transnistria – Când armele au fost reduse la tăcere”;
- un raport sociologic bazat pe cercetare unică desfășurată pe ambele maluri ale Nistrului, concentrându-se pe „Bunastarea socială și economică a populației de pe cele două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat”;
- raportul de analize economice, care se concentrează pe „Costurile conflictului Transnistrian și beneficiile soluționării lui”.

Pentru mai multe informații despre acest proiect, participanții săi și publicațiile, și pentru a contacta echipa proiectului, sau autorii eseurilor din acest volum, puteți să găsiți mai multe informații pe adresa www.impact-project.org.

Volumele din colecție

Colecția de eseuri este publicată în trei volume separate, toate vor avea același nume de serie: „Eforturi comune pentru un viitor mai prosper: depășirea costurilor socio-economice ale conflictului Moldova-Transnistria”. Fiecare volum va conține eseuri tematice în engleză, română și rusă.

Fiecare lucrare este structurată astfel: **Sumarul executiv/Abstract** până la o pagină în introducere, urmată de **corpul lucrării** și completat de **bibliografie sau note de final**.

Unul dintre volume este consacrat analizei **economice**, având în componență următoarele capitole:

- Economia politică a reintegrării – *Dr. Elena Gorelova (Chișinău)*;
- Contribuția Ucrainei la crearea macroregiunii economice comune cuprinse între Marea Neagră și Nistru – *Prof. Vladimir Korobov (Herson, Ucraina)*;
- Opinia publică în ceea ce privește gradul de securitate socială a sectorului micro întreprinderilor din Transnistria – *Nicolai Osinenko (Tiraspol)*;
- Moldova și Transnistria: dimensiunea economică regională – *Galina Șelari (Chișinău)*;

Alt volum este consacrat analizei **sociologice**, având în componență următoarele capitole:

- Bunăstarea economică și socială a populației celor două maluri ale Nistrului în condițiile conflictului înghețat – *Dr. Elena Bobcova (Tiraspol)*;
- Situația demografică în Transnistria în perioada nerezolvării conflictului – *Dr. Vladimir Fomenko (Tiraspol)*;
- Populația moldovei în contextul procesului migrațiilor moderne – *Prof. Valeriu Moșneaga (Chișinău)*;
- Politica socială și dezvoltarea umană – *Dr. Anatol Rojco (Chișinău)*;
- Protecția și asistența socială: eficiența reglementării legislative – *Dr. Natalia Șciukina (Tiraspol)*;
- Formarea „noii” identități post-sovietice în condițiile unui conflict etno-politic. Cazul Transnistriei – *Nina Ștanski (Tiraspol)*;
- Probleme ale pieței muncii în Republica Moldova și Transnistria – *Dr. Dorin Vaculovschi (Chișinău)*.

Acest volum este dedicat analizei **procesului de negocieri**.

Eseurile

Unul dintre scopurile principale ale colecției de eseuri, după cum a fost menționat mai sus, este construirea capacităților pentru a genera nivele noi ale calității în ceea ce privește analiza politicilor și propuneri. Redactând această publicație am identificat următoarele „nivele” de capacități care au fost demonstrate de mulți autori și care ar trebui folosite ca și modele către care alți autori ar trebui să se îndrepte:

1. Deschidere în ceea ce privește publicarea lor în același volum alături de oponenții lor de pe celălalt mal;
2. Dorința și abilitatea de a folosi un stil de a scrie constructiv și reciproc acceptat;
3. Înțelegerea nevoii și depunerea efortului pentru a analiza situația pe ambele maluri ale Nistrului; nu numai din propria perspectivă familiară;
4. Capacitatea de a merge dincolo de analiză – dezvoltând propuneri de politici și recomandări constructive;
5. Stilul scrierii potrivit pentru un public non-academic o piatră de temelie pentru implicarea activă la nivelul de advocacy pe probleme de politici în ceea ce privește conflictul;
6. Scrierea împreună pentru a aduce propuneri de politici bazate pe consens pentru ambele maluri ale râului Nistru.

Bazându-ne pe atingerea relativă a acestor nivele ale capacității care a fost demonstrată în lucrări, le-am categorizat după cum urmează:

- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și aduc recomandări inovative de politici (câteva conceptuale și câteva prezentate în detaliu). *Această categorie de autori se poate considera că a atins nivelele de construire a capacităților de la 1 la 5 din cele enumerate mai sus*;
- Lucrări care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc câteva recomandări constructive de politici, dar se referă doar la una dintre țări / regiuni care sunt acoperite de proiect. *Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 4 și 5 din cele enumerate mai sus*;
- Lucrări care sunt orientate asupra ambelor maluri ale râului Nistru și care oferă o nouă analiză de adâncime a problemelor principale și aduc mai puține recomandări de politici orientate către acțiune. *Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2, 3 și 5*;
- Acestea sunt lucrări ale căror valoare este aceea de a aduce o nouă analiză de adâncime a principalelor probleme socio-economice din cadrul acestui conflict și care se relaționează cu una dintre părțile aflate în conflict, și care probabil nu au fost disponibile discursului public în afara regiunii din care provine autorul (în unele cazuri fiindcă autorul nu a dorit în prealabil să fie publicat pe cealaltă parte a diviziunii conflictului). *Această categorie de autori se poate spune că a ajuns la nivelele de construire a capacităților 1, 2 și 5*.

Limbaj

Autorilor li s-au oferit note orientative în ceea ce privește folosirea termenilor care pot avea și un încărcătură politică. Pentru a evita ofensarea unui sau altuia dintre grupurile de cititori ai acestei publicații s-au identificat și utilizat câțiva termeni de mijloc/compromis.

- Când se enumeră cele două părți-cheie la conflict, în loc să se utilizeze „Moldova ȘI Transnistria”, autorii au fost rugați să utilizeze „Moldova–Transnistria”, sau „Moldova de pe malul drept și Transnistria”, sau „malul drept și malul stâng al râului Nistru”, sau, dacă e necesar, „Chișinău și Tiraspol”;
- Excepții, de la nota orientativă de mai sus, s-au produs când au existat motive legitime pentru enumerarea celor doi subiecți unul lângă altul prin juxtapunere – acestea incluzând referirile la părți în cadrul procesului oficial de negocieri, și când s-au dezvoltat două sisteme distincte, de exemplu cel economic;
- Când se referă la regiunea de conflict, am ales să utilizăm „Transdnestria” în limba engleză (terminologie folosită în negocierile oficiale), „Transnistria” în Română / Moldovenească (alfabetul latin) și „Pridnestrovia” în Rusă (alfabetul chirilic);
- Evitarea utilizării termenilor în ceea ce privește zona de conflict care ar putea fi ofensatorii de exemplu: „districtele/raioanele din stânga Nistrului”, „regiunea transnistreană”, „TMR”, „republica nerecunoscută”, decât dacă această utilizare a termenilor a fost necesară pentru analizarea fenomenelor, percepțiilor și conceptelor pe care acești termeni îi descriu; și
- Termenul de „Moldova” sau „toată Moldova” a fost folosit de unii autori pentru teritoriul internațional recunoscut ca Republica Moldova, incluzând Transnistria și Găgăuzia, doar în cazul în care este enunțat în mod diferit, de exemplu, acolo unde statisticile sunt disponibile doar pentru o parte a Republicii Moldova sau acolo unde s-a făcut referire la Moldova ca și parte la procesul de negocieri.

***

Echipa proiectului IMPACT își dorește ca aceste trei volume, cât și cooperarea comunității de experți în baza căreia acestea au fost produse, va contribui la construirea unei păci durabile și echitabile în Moldova–Transnistria, profund înrădăcinată în nevoile locuitorilor de pe ambele maluri ale faimosului râu cu multe nume.

Gheorghe Bianov

REGLEMENTAREA TRANSNISTRIANĂ: VECTORUL „OCCIDENTAL” ȘI CEL „ESTIC” AL COMPROMISULUI

În articol sunt examinate posibilitățile de perspectivă și premisele necesare pentru formarea unui context politic favorabil reglementării transnistrene.

Autorul ajunge la concluzia că, alături de componentele politice, social-economice, de drept și culturale ale acestui proces, factorul politicii externe joacă un rol primordial în depășirea consecințelor negative ale problemei. Vectorii acestei politici care sunt orientați în direcții diferite au condus adesea la stagnare, iar în unele cazuri au contribuit în mod indirect la formarea tendințelor regresive în dialogul dintre Chișinău și Tiraspol.

În condițiile actuale, spațiul de negocieri al reglementării transnistrene este supraîncărcat cu poziții politice disproporționate, aparținând atât participanților nemijlociți, cât și principalilor actori internaționali. În contextul dat, o sarcină imediată este identificarea și constituirea modelelor potrivite de dialog și a formelor noi de interacțiune între ele.

O condiție obligatorie a progresului în reglementarea transnistreană o constituie obținerea unui compromis politic cuprinzător între „Occident” și „Orient”. Rezultatul acestuia se poate fructifica într-o poziție consolidată a Uniunii Europene și Federației Ruse, exprimată cu participarea tuturor părților implicate în inițiative politice și social-economice comune. În cadrul acestei abordări, articolul prezintă câteva propuneri și direcții de compromis, a căror realizare ar putea contribui la soluționarea problemelor centrale ale procesului de negocieri în domeniul reglementării transnistrene.

Principiile expuse în articol sunt fundamentate pe o bază de surse ce vizează mai multe aspecte, inclusiv rezultatele cercetării sociologice, efectuată în iunie 2008 pe teritoriul Transnistriei sub conducerea lui Vladimir Korobov. Tezele-cheie ale articolului au fost aprobate la conferințele internaționale și reuniunile experților, desfășurate în cadrul proiectului „IMPACT”.

***

Platformele contemporane de discuții cu privire la reglementarea transnistreană sunt bogate în propuneri de pace variate după formă și conținut, deseori asimetrice. Experții de la Chișinău și Tiraspol sunt în căutarea activă de modele și mecanisme de soluționare a problemei transnistrene. De multe ori, acest dialog socio-politic tensionat scoate „în afară parantezelor” ideea realizării unui compromis politic deplin.

Luptele politice, ideologice și la nivel de experți dintre cele două părți sunt dificile, și de regulă, se rezumă la faptul că nici una din părți, în nici un caz, nu cedează nici cea mai mică parte din poziția sa. Acest model destul de distructiv de comunicare s-a înrădăcinat în conștiința elitelor. El prevalează în fața conștiinței publice și este foarte răspândit în comunitatea experților. Pe baza acestui model s-au format stereotipuri ideologice autosuficiente, care în prezent sunt în măsură să ne demonstreze subiectiv dorința insuficientă a părților de a face progrese în procesul de negocieri.

Această situație este determinată, de asemenea, de faptul că Republica Moldoveanească Nistreană, nerecunoscută de comunitatea internațională, în prezent, se află în condiții dificile din punct de vedere politic și economic. Moștenirea tragică a conflictului armat, radicalismul prezent în abordările politicienilor, capacitățile reduse de negociere a părților, manipularea continuă a cadrului legal, mențin în stare activă starea de confruntare economică, informațională și umanitară între cele două părți. Această luptă deseori se duce contra intereselor populației de pe ambele maluri ale Nistrului, este de dorit să se ajungă în prezent la un compromis real într-o perspectivă politică de scurtă durată, în contrabalanță cu „lupta ideologică” impusă.

Lipsite de un fundament socio-politic trainic, de multe ori structurile de „confruntare” și „neplăcere”, asamblate în grabă, reprezintă conduite nesigure ale voinței politice pozitive. Astăzi, ele sunt învechite și ar trebui să fie demontate din cadrul de negocieri a reglementării transnistrene.

Intensificarea discuțiilor politice, activitatea de informare consecventă în contextul problemei „compromisului moldo-transnistrean” ar putea juca un rol constructiv în procesul de construire a unor relații consensuale între Chișinău și Tiraspol. În acest context, în prezent, se simte un deficit acut de analiză, studii teoretice asupra problemei, lipsa de materiale obiective de expertiză.

Un subiect actual și important pentru activitatea de expertiză în sfera reglementării transnistrene ar putea fi dezvoltarea, lansarea și discutarea posibilelor variante de atingere a compromisului exhaustiv, ținând cont de interesele geopolitice ale tuturor părților implicate în acest proces. Vectorii „Vestici” și „Estici” ai compromisului trebuie să unească forțele comune pentru a crea un mediu politic confortabil în rezolvarea acestei probleme.

„Nu chiar... Nimic nou pe frontul de Vest”

În 2007, după aderarea la UE a României și Bulgariei frontiera Uniunii Europene a ajuns practic în proximitatea zonei enorme a Mării Negre și Transnistriei, ultimele devenind unele din subregiunile UE.

Anul 2008 s-a remarcat prin confruntarea militar-politică în Osetia de Sud, care a tulburat zona Mării Negre uitată până atunci și a sublimat energia conflictuală pentru construirea unei noi realități geopolitice în Caucaz. Vechile linii ale frontierelor sovietice și-au schimbat din nou trăsăturile.

Europa contemporană a intrat într-o nouă fază de transformări geopolitice cardinale. Mișcarea progresivă a NATO spre Est, extinderea influenței politice și civilizaționale europene a ridicat întrebări privitor la elaborarea, regândirea noii politici ai UE în această regiune, la un nivel calitativ nou.

Actualizarea acestor tendințe a transformat treptat Marea Neagră în una din cele mai importante epicentre ale politicii europene contemporane. Marea Neagră drept provocare politico-militară pentru Europa, reflectată prin tragica moștenire a conflictului din Osetia de Sud, neresoluționarea problemei transnistrene condiționează nevoia unei noi conceptualizări a abordărilor, luându-se în considerație interesele regionale în sfera securității. Aceste aspecte trebuie să ocupe un loc important în sistemul de variabile ale politicii europene în zona Mării Negre.

La timpul lor, unii cercetători au denumit această regiune „coridorul lui Fuld”, prin care terorismul global amenința în mod nemijlocit civilizația euro-atlantică. Timpul va demonstra pe cât de reală sau imaginară este amenințarea dată, dar conflictul din Osetia de Sud a arătat că țările din Zona Mării Neagre nu posedă mecanisme sigure și verificate de combatere a provocărilor contemporane, de natură distructivă și, uneori, devastatoare pentru stabilitatea europeană și cea internațională.

În legătură cu aceasta, atenția UE merită să fie axată pe procesul destul de complicat și controversat de normalizare a relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol, cunoscut în cercurile politice drept „reglementarea transnistreană”.

În prezent, situația din regiune are un potențial conflictual destul de ridicat. Perspectiva conservării acestor tendințe pentru o perioadă nedeterminată creează condiții favorabile pentru formarea și dezvoltarea în continuare a unui grup de riscuri de natură socio-economică și politică, ce reprezintă o problemă serioasă la adresa arhitecturii de securitate întregii regiuni.

Nivelul curent al prezenței europene în procesul reglementării transnistrene determină o serie de sarcini dificile pentru UE. În prezent, Europa nu declară deschis despre aspirațiile sale de a-și

schimba rolul de „observator” cu statutul de „mediator”. Dar, cu siguranță, UE ar putea deveni mobilul și responsabilul de realizarea misiunii istorice de transformare a regiunii în spațiu politic stabil, sigur, prosper din punct de vedere economic și cu o democrație sustenabilă.

Calea spre rezolvarea acestei probleme poate rezulta în urma compromisului politic, care poate fi obținut în perspectivă apropiată, în cazul în care „Vestul” și „Estul” vor acționa în baza unei poziții unice și consolidate.

Actualmente însă, are loc urmărirea în mod egoist a activității unei părți de către cealaltă, în timp ce ministrul de externe al Republicii Moldova, Andrei Stratan, liniștește Bruxelles-ul cu asigurări suplimentare privind angajamentul țării sale față de formatul „5+2”. Orice impulsivitate separată a contactelor moldo-ruse pe marginea conflictului transnistrean în formatul 1+1 (Moscova – Chișinău) generează suspiciuni din partea Occidentului. În acest caz, contextul de negocieri „5+2” este deseori perceput doar ca partea vizibilă a „icebergului”, ca fațada oficială a procesului de negocieri. Teza cu privire la aceea că scena politică a reglementării transnistrene nu este deschisă pentru toți, iar principalii săi actori preferă să acționeze în formatul „1+1” (Moscova – Chișinău), ceilalți participanți fiind plasați pe planul secund, reduce semnificativ eficacitatea negocierilor. Pe asemenea referințe se bazează și constatarea conform căror Rusia dorește să devină „singurul mediator în afacerea cu privire la reglementarea transnistreană”, idee evocată recent de ziarul american *The Wall Street Journal*. Activitatea unilaterală a Rusiei în domeniul politicii externe deocamdată nu se încadrează în viziunea Occidentului referitoare la perspectivele reglementării transnistrene. Vectorii „Vestic” și „Estic” continuă să aibă orientare eterogenă, astfel, stimulând maximizarea tendințelor de confruntare, ceea ce complică activitatea instituțiilor de menținere a păcii.

Un factor politic puternic care ar putea contribui la consolidarea măsurilor de încredere și uniformizare a pozițiilor părților ar putea fi dezvoltarea unor proiecte politice comune de către mediatori. Or, practic toate inițiativele propuse în mod unilateral în ce privește rezolvarea problemelor existente nu au rezistat încercărilor politice.

În sfera reglementării transnistrene, diverse „planuri Kozak” tenebre trebuie să fie înlocuite cu „recomandări politice (denumite orientativ) Sarkozy – Medvedev – Iușcenko” deschise spre discuție și negociere.

Având în vedere situația complicată în care găsește Zona Mării Negre după evenimentele din Osetia de Sud, intensificarea politicii UE în această direcție ar putea reduce drastic riscurile politice în procesul de realizare a proiectelor politice de normalizare a relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol.

Totodată, forma și conținutul acestor proiecte trebuie să demonstreze în mod clar că scopul final al reglementării nu este de a „face din transnistrenii rebeli, pe cale revoluționară, moldoveni autentici”, ci de a contribui la recunoașterea socio-economică și politică a regiunii, ridicarea standardelor de trai, funcționarea eficientă a regiunii în sistemul modern de relații internaționale. Acest subiect ar putea să capete, datorită comunității europene, o semnificație constructivă nouă în procesul multilateral al reglementării transnistrene.

Astfel, un aspect relevant în formarea unui spațiu politic și socio-economic nou în regiune constă în nevoia de a depăși efectele negative caracteristice „conflictului înghețat”, precum și de a elabora măsuri socio-politice pozitive, fixate prin autoritatea și garanțiile părților – mediatorii soluționării conflictului transnistrean.

Comunitatea europeană trebuie să-și concentreze eforturile de stabilizare pentru atingerea unui consens social și politic și a unei înțelegeri inter-etnice în regiunea cu un statut juridic internațional ambiguu. Implicarea mai activă a Uniunii Europene în eforturile internaționale de mediere în sfera reglementării transnistrene ar putea facilita căutarea unor soluții optime, care sunt în măsură să atenueze focarele locale de tensiune în regiune.

Soluția europeană vizavi de problema incertitudinii statutului internațional al regiunii îi va permite acesteia să depășească marginalizarea socio-politică și economică și să devină o punte viabilă de dialog între cultura slavonă și cea romană, să-și manifeste eforturile în competiția pentru poziția de lider în sfera comunicațiilor de transport subregional și alte domenii.

În scopul creării unor condiții socio-economice pentru îmbunătățirea climatului politic este necesară direcționarea unor surse financiare suplimentare pentru a îmbunătăți calitatea infrastructurii vamale și frontaliere, crearea condițiilor optime pentru traversarea frontierelor în mod mai rapid și facil a mărfurilor, ținând cont de experiența europeană.

Începând cu decembrie 2005, pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene activează misiunea UE. În martie 2006, Republica Moldova, cu asistența Ucrainei, a introdus un nou regim vamal ce reglementează activitatea economică externă a Transnistriei. În prezent, în Ucraina, Moldova, Transnistria există opinii care susțin caracterul pozitiv al acestor măsuri. În special, se evidențiază ieșirea din umbră a unei părți esențiale ale reprezentanților mediului de afaceri local, de asemenea, este remarcat faptul că intensificarea controlului la frontieră cu ajutorul instituțiilor europene „a înmormântat” mitul despre regiunea transnistreană drept „gaură neagră” aflată în inima Europei, prin care se presupune că ar fi trecut fluxurile de contrabandă, caravane de arme și droguri.

Toate subiectele politice distructive, care influențau negativ caracterul relațiilor dintre părți, au fost scoase de pe ordinea de zi. Această contribuție semnificativă a UE în rezolvarea unui dintre cele mai tensionate conflicte în relațiile politice dintre părți, până în prezent, nu este apreciată la justa ei valoare. În continuare, este nevoie de un volum mare de lucru analitic și informațional, pentru a depăși „convulsiile politice” ale procesului de negocieri, care generează neîncredere reciprocă.

Ținând cont de cele menționate până acum, poate fi constatat faptul că datorită participării active a UE, în jurul dimensiunii vamale a reglementării transnistrene s-a format o situație nouă, care ar putea condiționa rezolvarea cu succes a unui complex întreg de probleme dificile.

Factorul primar capabil să influențeze în mod pozitiv evoluția dialogului politic bilateral poate fi considerat activitățile instituțiilor europene în următoarele domenii:

1. Dezvoltarea eforturilor comune în vederea legalizării treptate a procesului de circulație a mărfurilor și serviciilor, reducerea componentei întunecate a relațiilor comerciale în regiunea frontierelor transnistrene.

În acest sens, pentru a diminua riscurile politice ce constau în posibila stagnare a procesului de negocieri pe marginea reglementării transnistrene, este oportun de a atrage partea transnistreană în organizarea discuțiilor și consultărilor privitor la un spectru larg de probleme, ceea ce va contribui la posibila elaborare a unor variante de compromis.

2. *Elaborarea și introducerea de măsuri pentru intensificarea regimului vamal în regiunea frontierelor transnistrene prin folosirea inovațiilor, pentru un control mai eficient asupra fluxului de mărfuri* (inclusiv modernizarea sistemelor electronice de control al tranzitului de mărfuri existente).

3. *Dinamizarea activității comunității de experți în vederea sprijinirii unui dialog eficient la nivel de experți.*

Cu toate acestea, în realizarea unei asemenea activități trebuie să se țină cont de politizarea excesivă a problemei date. Rezolvarea întrebărilor trebuie să poarte un caracter complex, luându-se în considerare opiniile și pozițiile participanților în procesul de negocieri. O astfel de abordare ar permite minimizarea esențială a potențialul negativ al riscurilor politice.

Obiectivul final și principal al acestei cooperări trebuie să fie transformarea zonei frontaliere transnistrene într-o regiune stabilă ce funcționează în conformitate cu standardele europene.

Actualmente, situația ce se configurează în spațiul european politic, socio-economic, cultural și informațional este cu adevărat unică. Cel de-al treilea mileniu a asigurat Europei o pace continentală, în care nu există nici confruntări directe, și nici blocuri militar-politice ostile unul celuilalt. Țările europene sunt unite în baza unor valori democratice comune și au scopuri politice unitare. Uniunea Europeană a devenit un „pol” autonom puternic și principala forță motrică la procesul de formare a unui nou sistem multipolar de relații internaționale. Condițiile istorice și politice existente arată că rolul Europei în soluționarea problemelor securității regionale în regiunea Mării Negre va crește constant.

Europa urmează să devină un generator de stabilitate strategică cuprinzătoare, inițiatorul unor soluții politice neobișnuite noi și a inițiativelor politice în sfera reglementării transnistrene. Probabil, anume Europa trebuie să facă prima pasul politic decisiv în întâmpinarea „Estului”, un pas întru atingerea unui compromis politic general.

„Estul. Lucrurile... sunt și nu sunt în mișcare”

Unul din principalii factori, care, în mare măsură, determină perspectivele de soluționare a problemei transnistrene, este poziția Moscovei. Trăsătură caracteristică a activității actuale a politicii externe a Federației Ruse este un „val” nou de dinamizarea a dialogului moldo-rus. Intereselor Rusiei îi corespunde soluționarea problemei transnistrene în condițiile menținerii integrității teritoriale a Republicii Moldova. Tendințele recente în evoluția relațiilor economice moldo-ruse demonstrează faptul că părțile au stabilit reguli speciale pentru un regim de colaborarea maximală cu scopul impulsivării relațiilor economice. Unul dintre aspectele cheie ale politicii ruse în această direcție este asigurarea condițiilor necesare pentru a introduce întreprinderile din Transnistria în cadrul economic și legal al Republicii Moldova. Acest pas este esențial pentru apropierea pozițiilor Chișinăului și Tiraspolului, cu scopul atingerii compromisului politic de către părțile aflate în conflict.

Rusia tinde să sprijine politica moldoveană privind integrarea economică a întreprinderilor transnistrene în economia Republicii Moldova. Guvernul Federației Ruse a ridicat aproape toate interdicțiile și restricțiile la importurile de produse din Republica Moldova. Întreprinderile transnistrene, practic, au posibilitate să exporte produsele sale în Rusia, cu respectarea cerințelor legislației moldovenești în domeniul vămii mărfurilor.

La etapa actuală, Moscova tinde să accelereze procesul de semnare a unui plan nou în domeniul reglementării transnistrene, care să corespundă intereselor geopolitice ale Rusiei în regiune. În acest context, Rusia încearcă să demonstreze comunității internaționale rolul său constructiv de „reprezentant transnistrean”, neutralizând totodată efectele negative ale conflictului militar-politic din Caucaz.

Diplomația rusă, la fel ca și cinci ani în urmă, în timpul activităților turbulente de toamnă a lui Dmitry Kozak, încearcă să grăbească procesul de negocieri sau, cel puțin, să demonstreze existența acestuia, încercând să aducă părțile la masa tratativelor. Similar anului 2003, se preconizează desfășurarea unor întreveneri trilaterale comune, se discută în prealabil diverse propuneri, se încearcă omogenizarea pozițiilor, sursele mass-media difuzează activ variate subiecte politice relevante, sensibilizând opinia publică privind perspectiva unei soluționări a problemei în viitorul apropiat.

Stagnarea îndelungată generală a procesului de negocieri în sfera reglementării transnistrene, pe fondul evenimentelor din Osetia de Sud, au un impact negativ asupra imaginii de pacificator al Rusiei, ceea ce explică în mare parte asemenea ambiții.

Cu toate acestea, realizarea eforturilor Federației Ruse, planificarea unui nou model de soluționare a conflictului transnistrean implică multe dificultăți. Tiraspolul supus anterior în mod

repetat unor presiuni politice și economice, refuză să creadă în posibilitatea realizării unui compromis politic.

Conducerea transnistreană este determinată să accepte forma federativă reală a unui nou stat, dar categoric resping statutul de autonomie prevăzut în conformitate cu legea adoptată de către Republica Moldova în 2005. Pașii formali întreprinși în întâmpinarea unei părți față de cealaltă, întâlnirile rare a conducătorilor elitelor, alături de retorica contraproductivă și documentele inacceptabile, demonstrează în mod clar caracterul forțat, impus din exterior al dialogului. O asemenea formă de impunere a unei înțelegeri și păci în sfera reglementării transnistrene, deja de mult timp încoace, încearcă dar fără succes să ajungă la compromisul necesar.

Soluția propusă de Rusia presupune realizarea planului cunoscut în cercurile politice sub denumirea tendențioasă – „Planul Kozak – 2”. În acest sens, Chișinăul contează în mod serios pe sprijinul Rusiei. Moldova poate tinde la inițierea unui proces de menținere a păcii exemplar, într-un mod civilizată și în spiritul „normelor democratice”. Un astfel de proces ar putea reprezenta o alternativă pozitivă evenimentelor din Caucaz, eliminând toate întrebările în Europa despre specificul metodelor ruse de soluționare a conflictelor. Un alt factor în favoarea acestui scenariu este omiterea resurselor geopolitice suficiente pentru ca Rusia să poată asigura recunoașterea Transnistriei și păstrarea acesteia în orbita influenței sale. Rusia nu are frontiere comune cu Transnistria, de aceea aplicarea soluției politice similare cazului cu Osetia de Sud și Abhazia este exclusă. Conținutul inițiativelor politice ruse prevede rezolvarea problemei transnistrene pe calea federalizării asimetrice a Republicii Moldova. Actualmente, Rusia lucrează activ asupra procesului informațional de formare a unor mișcări pozitive în relațiile dintre părți. Programul presupune minimum demonstrația unui dialog politic eficient dintre Chișinău și Tiraspol, care trebuia să aibă loc înainte de Summit-ul NATO din decembrie 2008.

Cel de-al doilea pseudo-promotor al procesului politic de reglementare transnistreană este viitoarea campanie electorală din RM, al cărui format în mod inevitabil solicită subiecte politice actuale al procesului de negocieri. În mod cert, conducerea Republicii Moldova va utiliza subiectul transnistrean pentru a îmbunătăți proprii indicatori electorali, ceea ce, în general, exlude posibilitatea realizării „unui blitzkrieg în sfera reglementării transnistrene” în viitorul apropiat. Această motivație politică va încuraja interacțiunea intensă dintre Chișinău și Moscova, în perspectiva apropiată.

Pe de altă parte, subiectul privitor la „Kozak-2” poate fi utilizat în calitate de măsură informațională necesară doar pentru menținerea externă a formatului de negocieri, drept dovadă a bunăvoinței dintre părți în privința restabilirii dialogului și cooperării. Această abordare reflectă principiul „deciziei amânate”, după care, din anul 2003, se ghidează părțile la masa de negocieri.

Un răspuns simetric activității politice externe ruse a survenit din partea unor participanți și mediatori ai procesului de negocieri, care încearcă astăzi să se opună planurilor ruse în sfera menținerii păcii. Aliați politici paradoxali în acest duel diplomatic incert au devenit Uniunea Europeană, SUA și Transnistria.

Occidentul, în primul rând SUA, din motive politice, nu au fost deloc interesate ca Rusia să se prezinte la Summit-ul NATO din decembrie 2008, în fața comunității europene în calitate de „pacificator în conflictul transnistrean”. Aceasta stimulează activitatea politică a SUA pe plan diplomatic, în vederea reținerii inițiativelor ruse în domeniul menținerii păcii. Propunerile ruse vor fi tratate ca „diplomație secretă” inacceptabilă pentru țările democratice, precum și drept ignorare a normelor internaționale. În cel mai rău caz, se poate presupune „situația deja-vu – Kozak 1 (2003)”, caracterizat prin presiunea politică asupra Republicii Moldova, precum și „valorile de nemulțumire a populației” în piața centrală din Chișinău.

Acțiunile condițional-optative ale Moscovei pentru reanimarea dialogului între părți cauzează o rezistență pasivă din partea Tiraspolului, care se află în prezent, în contextul politic existent,

într-o adevărată „grevă italiană”. În special, partea transnistreană întreprinde acțiuni multilaterale pentru a dezorganiza negocierile dintre Chișinău și Tiraspol, la cel mai înalt nivel. Trebuie recunoscut faptul că aceste acțiuni se soldează cu succes. Ca rezultat al eforturilor depuse s-a reușit provocarea a câteva subiecte informaționale contraproductive, care pun la îndoială eficiența dialogului în continuare.

Așa-zisul „măr al discordiei” în relațiile dintre Rusia și Occident este problema păstrării prezenței militare ruse în Transnistria. Aspect caracteristic al acestei situații a fost atragerea atenției comunității internaționale în permanență, de către Moldova asupra responsabilității Federației Ruse privind nerespectarea obligațiilor înțelegerilor de la Istanbul privind retragerea trupelor ruse de pe teritoriul regiunii.

Pe de altă parte, Rusia este preocupată de tendința permanentă a Moldovei de a internaționaliza procesul de menținere a păcii, în vederea înlocuirii observatorilor militari cu cei civili. În prezent, Republica Moldova se îngrijorează tot mai mult de prezența militară rusă în regiune. Această întrebare este în continuare un fel de „punct nevralgic” în reglementarea transnistreană. Problema dată trebuie să fie rezolvată pe calea unui compromis.

Cu toate acestea, trebuie remarcat că natura eforturilor diplomatice ale Moscovei în sfera reglementării transnistrene, probabil, mai indică faptul că Rusia nu s-a decis cu privire la forma de rezolvare a conflictului. Politica Federației Ruse va fi determinată în funcție de rezultatul eforturilor privind recunoașterea internațională a independenței Osetiei de Sud și Abkhaziei. Revitalizarea politicii ruse în sfera reglementării transnistrene, probabil, că scoate în evidență sarcina politică curentă – de a juca un rol dominant în formatul 5+2. De asemenea, trebuie de recunoscut faptul că obiectivul strategic al Moscovei este, probabil, nu cel de soluționare a conflictului transnistrean, ci de consolidare militară și politică a neutralității Republicii Moldova. În acest sens, viitoarea Moldova reunificată este vizată ca unul din factorii de securitate, ținând cont de interesele geopolitice ale Rusiei.

Astfel, este evident faptul că în formatul 1+1 nu mai poate deveni un mecanism eficient pentru rezolvarea problemei. În prezent, acestuia i se opun puterile, care se află pe poziții politice diametral opuse. Spre deosebire de situația din Caucaz, riscurile politice privind escaladarea situației socio-politice în Transnistria sunt puțin probabile. Ținând cont de situația actuală, Rusia nu se va hotărâ să deschidă pe Nistru „al doilea front al recunoașterii”. În acest context, se deschid oportunități pentru îmbunătățirea dialogului politic cu participarea tuturor părților cointeresate în vederea găsirii unei formule reciproc acceptabile pentru reglementarea transnistreană.

Chișinău-Tiraspol, drumul dificil al dialogului politic: Starea actuală a problemei

Procesul de negocieri pentru normalizarea relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol a început cu mult înainte de escaladarea fazei militare a conflictului și nu este o consecință directă a conflictului. Părțile au parcurs un drum lung de dialog politic, dar pozițiile lor sunt încă departe de o înțelegere reciprocă. Cele mai multe lacune și pauze în cadrul negocierilor s-au format în ultimii șapte ani. În aceeași perioadă, spre deosebire de „perioada calmă” a anilor ‘90 s-au discutat cele mai ambițioase proiecte politice adresate problemei transnistrene. În anul 2002, părților li s-a propus planul OSCE, în 2003 „Planului Kozak”, în 2005 „Planul Iușcenko” și inițiativa Republicii Moldova exprimată prin Lege privind statutul localităților din stânga Nistrului. Practic, începând din 2006 și până în prezent, în regiune se așteaptă cu neliniște apariția planului „Kozak – 2”.

Valurile de inițiative politice privind reglementarea transnistreană învăluiește Transnistria, dar trebuie de recunoscut faptul că, în linii generale, acestea nu a adus rezultatele dorite. Perspectivele de soluționare a conflictului par incerte, „reglementarea transnistreană” îngreunată de moștenirea conflictuală se află practic în poziția în care a fost lăsată mulți ani în urmă.

Obținerea unui compromis politic este tergiversată în prezent de aspectele contraproductive ale relațiilor bilaterale, care sunt transpuse în spațiul socio-politic.

Trebuie de recunoscut faptul că societatea, de regulă, se consolidează în cel mai eficient mod în jurul ideilor negative (în special, cum ar fi „anticontrabandă”, „anti-terorismul”, „anticorupția”). În acest sens, elita politică, inclusiv cea antrenată în reglementarea transnistreană, se orientează pe dezvoltarea de tehnologii de PR, în primul rând, în direcția așa-numitului „PR negru”. Prioritățile orientărilor informaționale sunt îndreptate spre ideile negativiste, formând o imagine peiorativă a unei sau altei persoane, grup de persoane sau anumitei probleme etc., cu transpunerea lor ulterioră asupra statului în întregime. Această practică împiedică foarte mult dezvoltarea unor relații normale, duce la dezarmonizarea dialogului bilateral, contribuind la luarea unor decizii politice neadecvate. Astăzi, reglementarea transnistreană are nevoie în mod obligatoriu de eliminarea bagajului politic și informațional negativ acumulat în ultimii ani.

Unul din locurile principale în majoritatea cazurilor de această natură este ocupat de sindromul „nerecunoașterii”. Termenul de „stat nerecunoscut”, observat pe paginile presei ale unor ediții de expertiză cu renume, este un fel de carte de vizită, dar mai degrabă un preambul la denumirea Republicii Moldovenești Nistrene. Acest termen are o încărcătură ideologică distructivă destul de puternică. Trebuie recunoscut faptul, că acțiunile lui au un impact negativ asupra imaginii țării, atât în domeniul politicii externe, cât și în sferile politicii interne. Termenul de „stat nerecunoscut” este folosit activ de către oponenții din Transnistria, pentru a consolida o varietate de subiecte ideologice cu caracter distructiv. Factorul „nerecunoașterii” manipulat abil de adversarii Transnistriei, a devenit un fel de „baston psihologic”, care rănește dureros conștiința publică, servește drept scuză pentru crearea unor condiții inechitabile în dialogul dintre părți, inclusiv în procesul de negociere. Utilizarea activă a conceptului dat, pe de altă parte, conduce la apropierea treptată a Tiraspolului de ideologia „cetății asediate”, și de formarea a unor imagini de dușman consecvente.

Sarcina actuală a comunității de experți urmează să devină discutarea activă, orientată pe depășirea conotațiilor și termenilor politici negativi. În special, ca o alternativă pentru termenul de „stat nerecunoscut” poate fi folosit astfel de accepțiuni ca stat „de facto”, sau formațiune publică cu suveranitate alternativă.

Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că, problema „recunoașterii” este comună atât pentru Moldova, cât și pentru Transnistria. Până în prezent, nici Moldova, nici Transnistria, nu sunt „recunoscute” în sensul larg al cuvântului. Moldova, recunoscută „de jure” de comunitatea internațională este „de facto” o țară cu o suveranitate internă limitată. Această suveranitate internă „nu este recunoscută” și nu se exercită pe o parte semnificativă a teritoriului ei. În Transnistria vedem imaginea inversă. Regiunea are o suveranitate internă deplină recunoscută, cu toate acestea, nu are o capacitate suficientă pentru realizarea celei externe. „Sindromul nerecunoașterii” are impact și asupra frontierelor externe ale țării. Frontiera de vest a Republicii Moldova până acum nu este fixată în baza unui cadru juridic-normativ adecvat, iar o parte mare din zona de est este, de asemenea, complet neechipată.

În acest sens, depășirea „sindromului nerecunoașterii”, introducerea termenilor de mai sus în lexiconul politic al dialogului politic și în procesul de negocieri, cu sprijinul comunității occidentale, ar limita semnificativ atmosfera conflictuală în domeniul raporturilor politice bilaterale.

De asemenea, trebuie remarcat faptul că percepția problemei transnistrene este îngreunată, în prezent, de o serie de subiecte mitologice. „Problema transnistreană” ocupă unul din locurile centrale în cadrul situațiilor conflictuale actuale, dar de multe ori aspectul lor distorsionat creează o stare de fapt neadecvată și un fond informațional și politic negativ.

În reglementarea transnistreană participă activ organizațiile non-guvernamentale ale părților interesate. Rolul societății civile, în prezent, este un factor real capabil să contribuie efectiv la so-

luționarea conflictului. Organizațiile non-guvernamentale din Republica Moldova–Transnistria, Uniunea Europeană, Rusia, Ucraina și România, până în prezent, au acumulat un bagaj considerabil de proiecte, inițiative și propuneri de perspectivă. Unele dintre ele, cum ar fi binecunoscuta strategie 3 «D», propusă de organizația non-guvernamentală, Institutul de Politici Publice din Republica Moldova, a reprezentat mult timp un ghid pentru politicile conducerii moldovene în reglementarea transnistreană. Merită atenție și „Planul trilateral de soluționare a problemei transnistrene”, elaborat în 2006, de grupul de experți moldo-româno-ucrainean, alcătuit din Institutul de Cooperare Euro-Atlantic (Ucraina), Institutul de Politici Publice, Asociația pentru Democrație Participativă (RM), Centrul pentru Prevenirea Conflictelor și Early Warning (România). Inițiativa Djarîlgațkaya, adoptată în 2006, în timpul activității în comun a reprezentanților societății civile din Ucraina (Centrul de cercetare a frontierei sudice a Ucrainei, Centrul de Cercetare a problemelor societății civile) și Moldova (Centrul de Cercetare CAPTES), precum și alte proiecte care au avut, de asemenea, un impact semnificativ asupra evoluției situației.

Cu toate acestea, în activitatea celui de-al treilea sector al Republicii Moldova și Ucraina se observă o serie de deficiențe grave, dintre care primul loc îl ocupă lipsa de echidistanță politică și ideologică a autorilor, care se bazează pe anumite viziuni filosofice particulare.

De asemenea, merită de evidențiat pasiunea exagerată a societății civile de a elabora construcții globale abstracte, variate planuri de reglementare, având tendința de a dubla activitatea autorităților publice, atunci când ar fi de dorit o concentrare mai mare asupra unor probleme specifice legate de problemele vitale ale populației din regiune.

În general, aspectele caracteristice ale situației, care afectează în mod negativ evoluția procesului de negocieri pe marginea reglementării transnistrene, sunt următoarele:

- diferența de poziții între Chișinău și Tiraspol cu privire la statutul Transnistriei, părțile încercând să influențeze mediatorii și garanții reglementării transnistrene, ocolind procesul de negocieri, cu scopul de a obține anumite dividende politice, contrar logicii de compromis politic;
- apelul constant al Chișinăului către centrele de putere geopolitică, organizațiile internaționale, pentru a obține sprijin în procesul de restabilire a relațiilor cu Tiraspolul, prin aplicarea unor diverse măsuri de presiune, demersuri diplomatice, acțiuni de informare în contextul clișeele ideologice ale „necunoașterii”, „găurii negre” etc.;
- demersul Tiraspolului cu privire la garanțiile pentru activitatea economică externă, dialog pe principii de paritate drept condiție politică de bază necesară pentru deblocarea și reluarea negocierilor;
- retorica contraproductivă a elitelor din partea ambelor părți, drept determinante a capacității lor reduse de a ajunge la consimțământ;
- lipsa de schimburi inter-parlamentare, de mecanisme reale de interacțiune între autoritățile legislative și municipale ale ambelor părților;
- încercările repetate ale unor participanți ai reglementării transnistrene de a apela la scheme înguste de cooperare în procesul de negocieri (1+1+0, sau dialogul „troicii”, Moscova-Chișinău-Tiraspol);
- fragmentarea ideologică și socio-politică a asociațiilor obștești ale Chișinăului și Tiraspolului;
- lipsa unui dialog eficient și a interacțiunii între forțele de securitate din Chișinău și Tiraspol.

* * *

Având în vedere cele expuse mai sus, situația actuală în procesul reglementării transnistrene necesită efectuarea unei politici progresive mai active în contextul asigurării intereselor socio-

politice a populației din regiune. Măsurile pentru intensificarea dialogului bilateral și depășirea fenomenelor negative moderne trebuie să prevadă crearea unui program de acțiuni coerent, luând în calcul particularitățile de mai sus vizavi de pozițiile tuturor părților implicate.

Vectorul procesului de soluționare a problemei transnistrene trebuie să fie îndreptat spre atingerea unui compromis politic între principalii subiecți ai procesului de negocieri, cu sprijinul consolidat al pozițiilor „Occidentului” și „Estului”.

Prima prioritate, în acest sens, este de a neutraliza efectele negative ale campaniilor politice fără compromis, menționate mai sus, care au dominat o perioadă îndelungată relațiile dintre părți.

Rezolvarea principalelor probleme ale procesului de negocieri, legate de normalizarea relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol, ar putea fi realizată prin politica consecventă a pașilor „mici” și „mari”. Componentele lor ar putea fi următoarele poziții de compromis exprimate în cadrul abordărilor consolidate:

- formula finală de soluționare a problemei transnistrene trebuie să fie în concordanță cu inițiativele politice elaborate de către participanții la procesul de negocieri în formatul 5+2; ideea de federalizare, autonomizare transnistreană este cea mai optimă soluție pentru problema transnistreană; nevoia evidentă de a revizui parțial cerințele incipiente ale Chișinăului și Tiraspolului, în ce privește determinarea statutului Transnistriei, renunțarea la radicalism în acțiunile comune, ceea ce duce la sporirea confruntării în diverse domenii;
- este esențială intensificarea eforturilor privind îmbunătățirea bazei normativ-legale, care reglementează și definește aspectele politico-militare ale relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol, și care necesită o actualizare, părțile urmând să încheie un nou acord privind garanțiile de pace, securitate și stabilitate în regiune;
- problema demilitarizării Transnistriei trebuie sincronizată cu finalizarea procesului reglementării transnistrene, identificarea formulei optimale pentru organizarea statală a regiunii;
- subiecții procesului de negocieri, în baza participării și garanțiilor intermediarilor, trebuie să semneze un acord – un memorandum cu privire la măsurile de consolidare a încrederii, care ar putea împiedica radicalizarea relației;
- este oportun să fie revizuit cadrul normativ-legal existent al reglementării transnistrene, în scopul optimizării bazei contractuale necesare pentru evoluția negocierilor dintre Chișinău și Tiraspol;
- este necesară intensificarea eforturilor în vederea înființării dialogului eficient și a interacțiunii între forțele de securitate din Chișinău și Tiraspol;
- este nevoie de a activiza eforturile în vederea îmbunătățirii infrastructurii de transport din regiune, din punctul de vedere al formării coridoarelor „privilegiate” de circulație a mărfurilor, de optimizare a traficului feroviar de mărfuri și de călători; reluarea circulației feroviare pe rutele: „Simferopol – Chișinău”; „Odessa – Chișinău”; „Chișinău – Adler” etc.
- există o nevoie de a oferi asistență internațională pentru antrenarea Transnistriei în programe ambițioase de cooperare economică, în cadrul unor proiecte comune cu folosirea potențialului industrial și agricol al regiunii, prin atragerea capitalului și participarea la procesul de privatizare a întreprinderilor; una din etapele eficiente ar putea fi recunoașterea de către Moldova a drepturilor asupra proprietății pentru posesorii de întreprinderi de pe teritoriul Transnistriei.

Implementarea acestor măsuri va contribui la reducerea semnificativă a nivelului de negativism în aprecierile părților, precum și va contribui la formarea unui spațiu socio-politic, economic, informațional tolerant, consolidând tendințele pozitive în domeniul reglementării transnistrene.

Bibliografia și literatura

1. Serghei Kara-Murza. Conștiința pierdută. M. 2006.
2. Korobov V.K., Veapov G. N. Обновление Приднестровья: изменить или обладать? Размышления и заметки по итогам выборов в Верховный Совет Приднестровья. [*Reînnoirea Transnistriei: să modifici sau să lași cum a fost? Reflecții și note cu privire la rezultatul alegerilor pentru Consiliul Suprem al Transnistriei*]. Херсон: «Наддніпряночка», 2006.
3. Moșneaga V. G. Moldova în căutarea identității // Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană. - Chișinău: „Captes”, – 2001 – p. 148-162.
4. Boțan I. Politica de dezvoltare a Moldovei timp de 10 ani de independență. // Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XVII / USM.-Chișinău, 2001, p. 21-39.
5. Planul trilateral de soluționare a conflictului transnistrean // București-Chișinău-Kiev – 2006.
6. O. Nantoi. Приднестровский конфликт и перспектива существования молдавского государства // Республика Молдова в европейском контексте и в аспекте политики безопасности [Conflictul transnistrean și perspectiva existenței statului moldovenesc // Republica Moldova în contextul european și din perspectiva politicii de securitate] – Kiev: „Заповіт”, 2001.
7. Țăranu A. Procese de integrare și problema conflictelor regionale // Moldova, România, Ucraina: Integrarea în structurile europene – Chișinău, 2000.

Igor Boțan

PROCESUL DE NEGOCIERI CA MODALITATE DE AMÂNARE A SOLUȚIONĂRII PROBLEMEI

Există conflicte care pot fi rezolvate de părțile atrase în ele, și există conflicte pe care le va rezolva timpul.

Începutul procesului de negocieri a fost o condiție prealabilă pentru a realiza „înghețarea” conflictului transnistrean. Ulterior, după semnarea de către părțile în conflict, împreună cu mediatorii și garanții internaționali, a unei serii de documente obligatorii, procesul de negocieri a devenit pentru actori un instrument de amânare a adoptării unei soluții reciproc avantajoase, pentru timpuri mai bune. Modificarea formatului de negocieri, succedarea negocierilor și tergiversarea lor a dus la o „înghețare profundă” a conflictului. Din punct de vedere tactic, „înghețarea” conflictului a avantajat autoritățile transnistrene și Federația Rusă. Astfel, după o perioadă îndelungată de timp, autoritățile transnistrene apelează la argumentul că Transnistria s-a afirmat ca stat și că este reprezentată de o nouă generație de cetățeni care nu își amintesc de trecut și nu își concep viitorul în comun cu RM, în cadrul unui stat unitar. La rândul său, Rusia a utilizat starea de înghețare a conflictului în propriile scopuri, spre exemplu, amenințând Occidentul că în cazul recunoașterii independenței Kosovo, același principiu va fi aplicat de ea în cazul Transnistriei. Din punct de vedere strategic, menținerea conflictului în stare înghețată nu este favorabilă nimănui. Din cauza emigrării, Transnistria a pierdut aproape o treime din populație. Rusia s-a convins că tactica de înghețare a conflictelor este periculoasă, deoarece unele dintre ele se dezgheață spontan, ceea ce poate duce la colapsul CSI, în care Rusia are interese strategice clar definite. Republica Moldova a fost obligată să internaționalizeze la maxim procesul de negocieri, pentru a controla într-o oarecare măsură exporturile transnistrene, ceea ce la rândul său a condus la inițierea unui embargou asupra produselor moldovenești pe piața rusă. Uniunea Europeană nu își dorește un conflict nerezolvat la frontiera sa, care de asemenea reprezintă sursă de îngrijorare în relațiile cu Rusia. De aceea, mai devreme sau mai târziu conflictul transnistrean va trebui să fie rezolvat anume prin intermediul procesului de negocieri

***

I. Introducere

Durata procesului de negocieri legat de soluționarea problemei transnistrene dovedește faptul că părțile atrase în el se află într-o permanentă așteptare a unor circumstanțe „noi”, care să incline cântarul într-o parte sau alta. Cauza principală a nesoluționării conflictului este înțelegerea diferită de către părți a termenului „rezolvarea definitivă a conflictului”. Din documentele oficiale și opiniile unor persoane de cel mai înalt nivel reiese că pentru Republica Moldova aceasta ar însemna înlăturarea factorilor care au provocat conflictul și, ca urmare, reintegrarea țării în limitele frontierelor ei de la 1 ianuarie 1990, lucru fixat în Constituția adoptată în 1994. În acest sens, putem susține că, și până în prezent, Republica Moldova depune eforturi pentru eliminarea tuturor cauzelor care generează temeri în rândul locuitorilor de pe malul stâng al Nistrului.

La rândul său, Transnistria vede rezolvarea conflictului ca un proces de recunoaștere a propriei independențe, argumentate prin intermediul faptelor istorice și „amenințării române”, pe care transnistrenii au reușit să le elimine, respingând „agresiunea naționaliștilor români”. O influență externă semnificativă asupra evoluției conflictului și asupra procesului de negocieri, în primul rând a fost din partea Rusiei, care tot timpul este transformată într-o companie propagandistică destul de reușită, îndreptată întru susținerea aspirațiilor locuitorilor de pe malul stâng, conform

căreia Transnistria va reuși definitiv să se despartă de Moldova și/sau să intre în componența Rusiei, sau să obțină statutul de asociat cu aceasta.

Mai întâi, să încercăm să ne clarificăm cu cauzele, care au determinat actualul *status quo*, precum și, cum se argumentează în Transnistria „*raison d'être*” (necesitatea existenței Transnistriei), cu dovezile și argumentele istorice care se aduc și cât de serioasă este așa-numita „amenințare română”. Numai după aceasta are sens să revenim la procesul de negocieri, scopul căruia a fost de a delimita actualul „*status-quo*”.

Fără îndoială, regiunea transnistreană are particularitățile sale. Dar înainte de a aduce oricare argumente istorice referitoare la dreptul la independență al Transnistriei, urmează a găsi răspunsul la o serie de întrebări simple:

- dacă admitem, precum se observă din denumire, că în RASSM-ul din componența Ucrainei s-a autodeterminat poporul moldovenesc, atunci, când și unde a apărut „poporul transnistrean”? Pentru a răspunde corect trebuie luate în considerație și datele ultimului recensământ al populației, realizat în URSS (1989), conform căruia 40% din locuitorii malului stîng al Nistrului se considerau moldoveni, 30% – ucraineni și 25% – ruși, și nicidecum transnistreni.
- cum în decursul unui singur an, din 1989 pînă în 1990, în cadrul URSS a apărut „poporul transnistrean”, care îndată a primit dreptul la autodeterminare?
- în ce mod „originea poporului transnistrean” se referă doar la teritoriul dintre râul Nistru și frontiera administrativă a Moldovei cu Ucraina, și nu la întregul teritoriu al fostei RASSM, jumătate din care a rămas în componența Ucrainei?
- de ce „poporul transnistrean”, cu o conștiință atât de bine dezvoltată, s-a autodeterminat în unul dintre cele mai importante orașe ale Moldovei de pe malul drept al Nistrului–Bender (Tighina), care niciodată nu a intrat în componența RASSM sau ale altor provincii ale imperiului Rus, cu excepția Basarabiei?
- de ce în șapte sate de pe malul stîng „poporul transnistrean” nu s-a format, ci dimpotrivă, oamenii și-au apărut cu armele în mâni dreptul de a rămâne sub jurisdicția Republicii Moldova?
- o întrebare foarte delicată se referă la faptul de ce „poporul transnistrean” conștient de dreptul său la autodeterminare a instaurat „propria” putere, fiind condus aproape sută la sută de „varangieni”, care îndată au dat dovadă de înțelegere a specificului regiunii etc.?

Și în fine, despre „amenințarea română”. Unirea malului drept al Moldovei cu România este imposibilă datorită unei serii de circumstanțe. Problema dată este pur speculativă. În primul rând, niciodată nimeni nu a elaborat și nu a prezentat publicului un plan de reunire mai mult sau mai puțin justificat, și, prin urmare, realist. Pur și simplu, un asemenea plan niciodată nu a existat, totul limitându-se la sloganuri și emoții din partea unei părți a forțelor politice și a cetățenilor, însă în baza libertăților democratice, aceștia au avut și au dreptul la aceasta.

La începutul anilor '90, când ideea despre unirea cu România a fost foarte populară, pentru partidele moldovenești care au susținut deschis sau voalat ideea unirii cu România au votat nu mai mult de 20% din alegători, iar Mircea Druc, considerat un oarecare „simbol al unirii”, a obținut la alegerile prezidențiale din România, în 1992, aproximativ 3% din voturi. Cu timpul statistica doar s-a înrăutățit, drept dovadă fiind victoria absolută a Partidului Comuniștilor la alegerile din 2001. Aderarea României la Uniunea Europeană în 2007, a determinat în rândul moldovenilor un val de solicitări pentru cetățenia română, dar nici într-un fel nu a îmbunătățit situația privind unirea ipotetică, mai mult decât atât, a limitat esențial mobilitatea cetățenilor Republicii Moldova nevoiți să călătorească în România.

În istoria contemporană, există doar un singur exemplu reușit al unificării unei țări cu una înrudită – Germania. Exemplul Germaniei este notoriu dat fiind faptul că unificarea realizată nu este contestată de nimeni. Prin urmare, moldovenii românofili sentimentali și forțele politice române pot visa la unire, doar cu condiția că aceasta va fi un **act incontestabil** – unire o dată și pentru totdeauna. Altfel, ar fi dăunător de a dori o unire, care ar fi contestată de vecini, marile puteri și care ar putea provoca colapsul și pierderea teritoriilor existente, mult mai mult, chiar și destabilizarea regională. Revenind la exemplul reunificării Germaniei, trebuie să notăm faptul cum are loc o **unire incontestabilă** – prin referendum și convingerea diplomatică, pentru a evita apariția unor tensiuni interne și respectiv externe. Este oare capabil Bucureștiul să obțină un sprijin internațional, inclusiv și înțelegerea vecinilor săi – Ucraina, Ungaria, Bulgaria și Serbia? Foarte îndoielnic! Astfel, 15-20% din vizători vor apela mereu la istorie, și acest drept va trebui să fie onest garantat, și restul, desigur, vor face totul pentru a dovedi că adevărul e de partea lor.

Se consideră că, în principiu, o soluție de compromis pentru problema transnistreană este posibilă, dar aceasta depinde de interesele elitei politice și economice, de pe ambele maluri ale Nistrului, dar și de interesele elitelor ruse.

Rezolvarea conflictului este posibilă numai în cadrul procesului de negocieri. În prezent, aceasta este mai degrabă o „perdea de fum”, după care cel mai puternic jucător „crează” o realitate nouă caracterizată prin legitimizarea prezenței militare, însușirea proprietății, eliberarea cetățeniei etc., dar și impune partenerului fragil principiul „trebuie să reieși din situația creată”.

II. Procesul de negocieri

Conflictul transnistrean are multe particularități, care constau în primul rând din faptul că Rusia, care reprezintă o superputere regională, se manifestă *de facto* în trei ipostaze: parte cointeresată, mediator și garant al viitoarei soluționări. Această particularitate este reflectată în procesul de negocieri, care poate fi împărțit în patru perioade: perioada post-război, perioada de egalitate între părțile procesului de negocieri; perioada confruntării și cea de internaționalizare a procesului de negocieri. Un lucru interesant este faptul că perioadele în mod destul de clar coincid cu ciclurile electorale din Republica Moldova.

1) Perioada post-război (1992-1996) începe cu semnarea (21.07.1992) de către Președinții Iețin și Snegur (fără participarea reprezentanților Transnistriei) a Acordului privind soluționarea pașnică a conflictului militar din zona transnistreană a Republicii Moldova. Principalele decizii au fost legate de încetarea ostilităților și de dizolvarea părților beligerante în termen de șapte zile; determinarea statutului politic al Transnistriei; înlăturarea unităților armatei a 14-a în conformitate cu acordurile bilaterale. Rusia a confirmat faptul că Republica Moldova trebuie să fie integrată, iar Transnistria să fie parte a unui stat integru și să aibă un statut politic aparte.

În această perioadă, în prim plan apare problema securității. Republica Moldova a încercat să internaționalizeze conflictul. În acest sens, cea mai dificilă încercare a autorităților a fost discursul ministrului de externe al Republicii Moldova, Nicolae Țiu, la sesiunea a 47-a a Adunării Generale a ONU (01.10.1992), cu un titlu elocvent „Armata a 14-a – o permanentă sursă de tensiune”.

În ianuarie 1993, în Transnistria au fost publicate proiectele documentelor „Despre delimitarea competențelor” și „Despre constituirea confederației moldovenești”. În cadrul întâlnirii Comisiilor Republicii Moldova și Transnistriei, documentele date au fost respinse de către partea moldovenească. Ulterior, părțile au convenit urgent și necondiționat să înceapă procesul de negocieri, să elimine barierele care încurcă tuturor formelor de activitate a republicilor și să stabilească contacte reciproc avantajoase. Părțile au convenit că Transnistriei ar trebui să i se acorde un statut

* Nota Editorului: Numele documentului menționat și a celor care apar mai jos în această lucrare au fost traduse în limba română din limba rusă, limbă în care a fost scrisă în original lucrarea.

administrativ-juridic, să i se delege și să fie transmise treptat competențe, să se creeze un sistem de garanții reciproce, inclusiv internaționale.

În iunie 1994, la Bender, a fost semnat acordul privind principiile de cooperare între CUC și OSCE în Zona de Securitate, iar la 21 octombrie, Republica Moldova și Rusia au semnat trei documente extrem de importante: cu privire la statutul juridic, modul și termenul de retragere a forțelor militare rusești, temporar staționate pe teritoriul Republicii Moldova; cu privire la activitatea aviației ruse, dislocate temporar pe teritoriul Republicii Moldova, precum și referitor la utilizarea aeroportului din Tiraspol de către aviația armatei ruse; cu privire la garanțiile sociale și asigurarea cu pensii a foștilor militari și membrilor familiilor lor. Cel mai important e că partea moldovenească a căzut de acord de a sincroniza retragerea trupelor ruse, cu reglementarea politică a conflictului. În mai puțin de patru luni, autoritățile transnistrene au confirmat faptul că Republica Moldova a căzut în mod voluntar în capcana „cercului vicios” – trupele rusești nu vor fi scoase, deoarece nu există nici o soluție politică, iar soluția politică lipsește pentru că nu o vor transnistrenii.

Astfel, în martie 1995, în Transnistria, a avut loc un referendum privind retragerea Armatei a 14-a (au participat 68% din alegători, din care 93% au votat pentru menținerea armatei ruse).

Reacția Moldovei a fost previzibilă și a constat în încetarea participării sale la procesul de negocieri. Cu toate acestea, anticipând discuțiile în Duma de Stat a Federației Ruse referitor la ratificarea tratatului privind retragerea Armatei a 14-a, în aprilie, Moldova a reluat negocierile urmărind ideea veche de a acorda Transnistriei statutul de autonomie. Însă, la audierile din Duma de Stat, în prezența delegației Transnistriene (24.05.1995), a fost „amânată” ratificarea tratatului până la reglementarea definitivă a problemelor dintre Moldova și Transnistria.

În această perioadă, Ucraina a venit cu propunerea de a adera la procesul de menținere a păcii. Pe lângă aceasta, au fost semnate acordurile de neutilizare a forței uneia împotriva celeilalte părți; de accelerare a plăților dintre întreprinderile Moldovei din dreapta Nistrului și celor situate în Transnistria. Președintele Republicii Moldova a promis că nu va aplica nici un fel de sancțiuni în privința RMN. Această reuniune este considerată un succes major în ce privește asigurarea securității reciproce a părților la conflict.

În noiembrie 1995, Duma de Stat a evidențiat faptul că Transnistria este o zonă specială a intereselor strategice rusești și a recomandat președintelui Rusiei să examineze problema recunoașterii Transnistriei ca stat suveran. Cu o lună mai târziu, la 24 decembrie 1995, în Transnistria a avut loc un referendum pe marginea aderării la CSI și a proiectului Constituției, care a consfințit suveranitatea și independența Transnistriei. La referendum au participat 58.2% din alegători, pentru aderarea la CSI au votat 90%, pentru adoptarea unei noi constituții – 81.8% din alegători.

Reacția conducerii Moldovei a fost previzibil de obișnuită, soldată cu suspendarea negocierilor. Cu toate acestea, în ciuda acestei decizii, în mod surprinzător, la 7 februarie 1996, autoritățile moldovenești și transnistrene, în prezența reprezentanților Rusiei, Ucrainei și OSCE, au semnat o **decizie protocolară cu privire la soluționarea problemelor în domeniul vamal dintre Republica Moldova și Transnistria**, în conformitate cu care Transnistria a căzut de acord să elimine posturile vamale de la intrarea în regiune de pe teritoriul Moldovei, lăsând după sine dreptul de control nevamal a exportului de mărfuri din Transnistria; la granița cu Ucraina fiind formate posturi vamale comune etc. În schimb, începând cu data de 10 martie 1996, Transnistria a primit dreptul de a efectua vămuirea mărfurilor în baza ștampilei emise de Republica Moldova. Odată cu obținerea ștampilei vamale, Transnistria a refuzat să execute dispozițiile acordului protocolar, chiar dacă până în prezent continuă să insiste asupra faptului că „negocierile sunt posibile numai cu condiția îndeplinirii tuturor acordurilor anterioare”.

* Nota Editorului: Duma este numele, în limba rusă, a Camerei Deputaților în cadrul Parlamentului Federației Ruse

În iunie 1996, a demarat procesul de elaborare a Memorandumului cu privire la identificarea statutului politic al Transnistriei. Proiectul documentului a fost publicat la 7 septembrie 1996 și cuprindea următoarele dispoziții: nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forță în relații, soluționarea disputelor prin mijloace pașnice și cu medierea Rusiei, Ucrainei, OSCE; stabilirea relațiilor juridice; admiterea participării Transnistriei la realizarea politicii externe a Republicii Moldova cu privire la problemele care afectează interesele ei; păstrarea în vigoare a activităților de menținere a păcii și continuarea activității de mediere din partea țărilor-garant; elaborarea mecanismului de garanții etc.

Astfel, Transnistria a reușit, nerenunțând la nimic, să adjucece prezența militară a Rusiei, în baza principiului „sincronizării”, să finalizeze formarea structurilor sale statale, să devină parte a procesului de negocieri și să obțină sigiliul vamal moldovenesc.

2) Perioada de egalitate a părților în procesul de negocieri (1997-2000). După intrarea sa în funcție, Președintele Lucinschi a încercat să găsească un motiv pentru a revizui mai multe prevederi ale Memorandumului. Dar, nu fără de „ajutorul” opoziției, la 8 mai 1997, la Moscova, Luchinschi și Smirnov, în prezența președinților țărilor-garant și a unui reprezentant al OSCE au semnat un memorandum „despre bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria”, în care era stipulat că Moldova și Transnistria sunt **părți egale** în procesul de **construire a unui stat comun**. Președinții țărilor-garant, de asemenea, au semnat o **declarație comună**, în care se salută semnarea Memorandumului, considerat un pas important spre soluționarea corectă și complexă a problemei transnistrene; se declară că dispozițiile din Memorandum nu pot contrazice normele dreptului internațional universal acceptate și că acestea nu vor fi interpretate și aplicate în contradicție cu tratatele internaționale existente etc.

Două săptămâni mai târziu, la 24 mai 1997, liderii Republicii Moldova și Transnistriei au decis să creeze o comisie de coordonare și asigurare a procesului de negocieri. În următoarele trei luni, au avut loc șase reuniuni ale experților celor două părți, dar deja în luna septembrie negocierile au intrat în impas, pentru că proiectul acordului „referitor la soluționarea definitivă a conflictului și distribuția de competențe între Republica Moldova și Transnistria”, elaborat de către OSCE, a fost respins de Transnistria, pe motiv că nu a fost luată în considerare propunerea părții transnistrene. Peste încă o lună, Transnistria a respins proiectul acordului „referitor la principalele direcții și măsuri specifice în sensul delimitării și delegării competențelor între autoritățile din Republica Moldova și Transnistria”, elaborat de către mediatori și OSCE. Și încă cu o lună mai târziu, Transnistria a respins propunerea Moldovei „privind garanțiile reciproce”. Astfel, în practică, Transnistria își confirmă statutul de **parte egală în procesul de negociere**. Între timp, Duma de Stat desfășura audieri parlamentare pe tema „Rusia-Moldova-Transnistria”, care aprobau comportamentul autorităților transnistrene.

Schimbându-și atitudinea, la 15 ianuarie 1998, Moldova a înaintat spre examinarea acordului „privind unele principii și măsuri concrete de restabilire a unui spațiu economic, social, juridic unic în cadrul unui stat comun”. Documentul s-a dovedit a fi din nou inacceptabil pentru Transnistria, care ca răspuns a lansat pachetul de propuneri „despre statalitatea RMN”, care viza procesul de formare a relațiilor inter-statale cu Republica Moldova.

Doar la 17 februarie 1998 s-a reușit, într-o oarecare măsură, deblocarea relațiilor. Cu toate acestea, acordul privind reluarea activității comisiilor de lucru a fost atins numai după jumătate de an. Aceasta întâmplându-se, în luna martie, după întâlnirea dintre Cucima, Lucinschi, Cernomîrdin și Smirnov, de la Odesa, în cadrul căreia a fost semnat acordul „privind măsurile de încredere și de dezvoltare a contactelor dintre Republica Moldova și Transnistria”, care prevedeau introducerea în zona de securitate a pacificatorilor ucraineni, în calitate de observatori militari. Drept urmare, la 21 iulie 1998, Luchinschi și Smirnov au semnat un acord „privind garantarea

securității în sfera utilizării podurilor reconstruite de pe râul Nistru”; decizia cu privire la protocolul de funcționare a căilor ferate pe teritoriul Transnistriei. Nouă observatori militari ucraineni și-au început activitatea în zona de securitate la 25 august 1998.

A început o perioadă relativ calmă și lentă în cadrul procesului de negocieri. În iulie 1999, Republica Moldova și Transnistria au semnat un pachet de documente privind cooperarea în domeniul social-economic, iar în prezența mediatorilor procesului de negociere, a fost adoptată Declarația comună privind stabilirea relațiilor dintre cele două părți în baza principiilor referitoare la frontierele, spațiul economic, juridic, social și de apărare comune. Totuși, cel mai important eveniment din 1999 a fost obligațiile acceptate de către Rusia în cadrul Summit-ului OSCE de la Istanbul, privitor la finalizarea evacuării trupelor ruse de pe teritoriul raioanelor de est ale Republicii Moldova, până la finele anului 2002.

Aproximativ un an mai târziu, în martie 2000, la Kiev, a avut loc o întrunire sub egida Ministerului Afacerilor Externe al Ucrainei, cu reprezentanții Rusiei și OSCE, în cadrul căreia s-au discutat principiile formării unui **stat comun**.

Criza constituțională din Republica Moldova (2000), încheiată cu alegeri parlamentare anticipate și victoria absolută a Partidului Comuniștilor (PC), a încetinit realizarea proiectului „statului comun”.

La încheierea celei de-a doua faze, Transnistria a reușit să devină parte egală cu Moldova în procesul de negocieri.

3) Perioada de confruntarea (2000-2005). La început, totul evolua într-un mod încurajător de rapid:

- la 9 aprilie, a avut loc întâlnirea Voronin-Smirnov, la care s-a discutat starea de fapt și progresul procesului de negocieri; reluarea lucrărilor grupurilor de experți; valabilitatea documentelor semnate anterior; aderarea la Uniunea Belarus și Rusia; acordarea limbii ruse statutul de limbă de stat; recunoașterea valabilității pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei a documentelor eliberate de autoritățile competente ale ambelor părți; activitatea liberă pe teritoriul Transnistriei și Republicii Moldova a mass-mediei, difuzarea publicațiilor tipărite și a posturilor TV ale ambelor părți etc.;
- la 5 mai, a fost eliberat în mod surprinzător Ilie Ilașcu.

Cu toate acestea, „dimineața devreme, pe data de 13 mai, la punctul de trecere și control din Bender, la granița dintre Moldova și Transnistria, a fost oprit cortegiul Președintelui RM, Vladimir Voronin. Președintele era însoțit de aproximativ 40 de persoane, printre care Mitropolitul Moldovei Vladimir, garda prezidențială, funcționari ai poliției și numeroși reprezentanți ai mass-media”¹. Grănicerii transnistreni nu au lăsat cortegiul să treacă frontiera, ceea ce și a fost începutul perioadei de confruntare. Deși, peste trei zile, la 16 mai 2001, Vladimir Voronin s-a întâlnit cu Smirnov pentru semnarea următoarelor documente:

- protocolul de armonizare a legislației vamale și fiscale;
- protocolul privind atragerea și garantarea reciprocă a investițiilor străine;
- protocolul privind recunoașterea reciprocă a documentelor emise de autoritățile corespunzătoare ale celor două părți pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei;
- protocolul privind promovarea funcționării libere a mass-mediei în Republica Moldova și Transnistria, difuzarea publicațiilor tipărite și a posturilor de televiziune.

Duma de stat a Rusiei (04.07.2001) a adoptat un decret „privind apelul către președinții Federației Ruse, Republicii Belarus, Republicii Moldova și Republicii Moldovenești Nistrene despre asigurarea condițiilor necesare pentru progresul ulterior în chestiunea legată de aderarea Republicii Moldova și Transnistriei la Uniunea Belarus-Rusia”. Cu toate acestea, începând cu

1 septembrie 2001, ștampila vamală, emisă de către Moldova în martie 1996, a fost anulată. În rezultat, a început așa-numita „blocadă vamală” a Transnistriei.

Relațiile s-au deteriorat atât de mult, încât la 18 ianuarie 2002, autoritățile transnistrene s-au adresat oficial „președinților, parlamentelor statelor-garant în procesul de negocieri, cu cererea de a trimite reprezentanții săi pentru studierea situației și elaborarea unor abordări comune pentru reglementarea relațiilor dintre Transnistria și Republica Moldova”.

În iulie 2002, la Kiev, a fost prezentat un proiect privind statutul juridic al Transnistriei, elaborat de către OSCE. Planul OSCE reproducea articole din Constituția Rusiei, cu privire la competențele subiecților federali și era avantajos pentru Moldova. Autoritățile transnistrene „nu au observat” propunerile OSCE, iar forțele de opoziție din Moldova au criticat propunerea OSCE de federalizare a țării.

Totuși, la începutul anului 2003, au fost publicate principiile „federalizării asimetrice” a Moldovei, în conformitate cu care experților din partea OSCE, Republicii Moldova și Transnistriei le revenea rolul de a elabora modelul unei federații asimetrice. În același timp, experții Rusiei, sub conducerea lui Dmitri Kozak, au început lucrul asupra unui document alternativ „privind principiile fundamentale ale organizării statale a unui stat unificat”, care a fost prezentat celorlalte părți la 17 noiembrie 2003. Voronin și Smirnov au făcut o promisiune publică că vor semna documentul, intitulat „Memorandumul Kozak”. Cu toate acestea, Președintele Vladimir Voronin, în ultimul moment, a refuzat să semneze documentul dat. Motivul invocat a fost presiunea din partea opoziției, care a organizat proteste în masă, dar și din partea partenerilor și organizațiilor internaționale (SUA, OSCE și UE).

În plus, au fost elucidate fapte foarte stranii. Textul memorandumului Kozak² nu prevedea posibilitatea desfășurării unor noi contingente de pacificatori ruși, fapt confirmat și de unul din autorii textului, Dmitri Kozak, care la 17 noiembrie 2003 a declarat că „în acest moment, Rusia nu pune problema garanțiilor militare privind reglementarea pașnică din Transnistria”³. Cu toate acestea, cu doar patru zile mai târziu, la 21 noiembrie 2003, Ministrul rus al Apărării, Serghei Ivanov, citat de agenția de știri ITAR-TASS, a susținut contrariul. Astfel, Serghei Ivanov a ordonat Statului Major General al FR de a dezvolta propuneri privind formarea unor forțe pacificatoare ruse de stabilizare, care vor fi dislocate în Moldova, cu consimțământul Chișinăului, susține ITAR-TASS. Ministrul rus al Apărării a anunțat, că numărul pacificatorilor nu trebuie să depășească restricțiile de flanc, stabilite în cadrul Tratatului privind Forțele Armate Convenționale în Europa. Cu alte cuvinte, numărul lor nu trebuie să depășească 2 mii de persoane. Ele urmau să fie dislocate pe teritoriul viitoarei Federații Moldovenești, în perioada de tranziție până la demilitarizarea completă a statului, dar nu mai târziu de anul 2020. Serghei Ivanov a remarcat faptul că „Forțele pacificatoare vor fi dislocate fără tehnică militară grea și fără armament. Acum, militarii noștri fac un singur lucru – păzesc depozitele. În viitor, sarcina lor se va schimba constând în monitorizarea procesului de demilitarizare. Acestea vor fi înarmate cu arme ușoare și elicoptere”⁴. Dar cel mai periculos detaliu în Memorandumul Kozak prevedea transformarea Republicii Moldova într-o federație, în care Transnistria și-ar păstra toate entitățile sale statale și, totodată, ar fi primit dreptul de veto asupra tuturor reformelor statale ale Republicii Moldova. În mod surprinzător, acest lucru a început să fie recunoscut de către Smirnov, care a subliniat faptul că „el nu intenționează să se reunească cu Moldova”, dorind ca în baza Memorandumului Kozak „doar să construiască un stat comun, o confederație, în care Transnistria să aibă dreptul de veto”⁵.

După încurcătura cu Memorandumul Kozak, procesul de negocieri a fost suspendat pe timp îndelungat, relațiile Moldovei cu Rusia s-au răcit considerabil, iar căutarea unei soluții pentru conflictul transnistrean s-a mutat în afara procesului de negocieri.

Astfel, la 1 iunie 2004, Președintele Republicii Moldova a propus ideea de a semna Pactul de stabilitate și securitate pentru Republica Moldova (PSSRM). În conformitate cu intențiile părții

moldovenești, realizarea acestei inițiative ar fi egală cu atingerea „compromisului multilateral” dintre Rusia, SUA, România, Ucraina și Uniunea Europeană (UE) privind „o serie de probleme fundamentale ale statului moldovenesc”, care ar putea deveni „cheia pentru stabilizarea îndelungată a situației în regiune”. Au fost menționate, de asemenea, și cinci probleme care necesitau o poziție de consens și sprijinul asigurat de către părțile specificate:

1. realizarea integrității teritoriale a Moldovei,
2. crearea condițiilor pentru participarea garantată a întregii societăți în procesul democratic liber de pe întreg teritoriul al RM,
3. diversitatea culturală, etnică și lingvistică, ca valoare fundamentală de stat poli-etnic al RM,
4. formarea unui spațiu de apărare unic al Republicii Moldova, pe baza dezvoltării și întăririi neutralității permanente a RM, garantării neutralității strategice a RM,
5. reglementarea deplină și definitivă a problemei transnistrene în baza principiilor federale ale formei de stat.

Dacă însă părțile nu vor ajunge la o înțelegere cu privire la problemele identificate de către șeful statului Republicii Moldova, atunci aceasta „va determina consecințe evidente pentru stabilitatea și securitatea în regiunea dată”.

Cu toate acestea, un sprijin internațional semnificativ această propunere nu a primit, drept urmare umplând „pușculița șanselor nerealizate”.

4) Perioada internaționalizării procesului de negocieri (2005 – ...). Specificul conflictului transnistrean implică faptul că influența factorilor externi asupra stării de fapt și evoluției lui, depășește semnificativ importanța factorilor interni.

La 23 martie 2005, Consiliul Uniunii Europene a desemnat un reprezentant special al UE în Republica Moldova. Mandatul lui prevedea să fie orientat pe stabilirea contribuției UE la rezolvarea conflictului transnistrean. În cadrul vizitei sale de la Chișinău, în perioada 11-12 aprilie 2005, reprezentantul special al UE în Republica Moldova, Adriaan Jacobovits de Szeged a afirmat că deși UE nu are nici un plan concret de soluționare a problemei transnistrene, ea este gata să vină cu propuneri care ar putea fi de folos, dar și că UE va sprijini orice plan de soluționare a problemei transnistrene, care va oferi o divizare eficientă și funcțională a competențelor între centru și periferie, indiferent de principiul de soluționare – federație, autonomie etc.

În lipsa unui plan de soluționare a conflictului transnistrean, la summitul șefilor de stat ai GUUAM, care a avut loc la Chișinău, la 22 aprilie 2005, Președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, a prezentat cele șapte principii, adunate împreună sub titlul comun de „spre reglementare prin democratizare”, menite, conform ideii autorilor, să formeze scheletul viitoarei reglementări transnistrene:

1. acordul Tiraspolului de a răspunde pentru democratizarea regiunii, dezvoltarea societății civile și a pluripartidismului;
2. desfășurarea în timp util a alegerilor libere și corecte în Sovietul Suprem al Transnistriei, ca organ reprezentativ al regiunii, în baza prevederilor juridice potrivite statutului Transnistriei;
3. asigurarea monitorizării acestor alegeri de către UE, OSCE, Consiliul European, Rusia și Statele Unite, alături de Ucraina;
4. implicarea mai activă a UE și SUA în procesul de reglementare;
5. transformarea formatului actual de menținere a păcii în misiune internațională completată din observatori militari și civili, sub egida OSCE, cu o participare mai mare a contingentului militar ucrainean și transnistrean;

6. organizarea unei inspecții internaționale pentru evaluarea complexului întreprinderilor industrial-militare din regiune;
7. organizarea misiunii OSCE de monitorizare, pe durată scurtă, a sectorului transnistrean al frontierelor moldo-ucrainene.

A. Planul ucrainean

În perioada 16-17 mai 2005, la Vinița, a avut loc o altă rundă de consultări între părțile la conflict și mediatorii procesului de reglementare a conflictului transnistrean. Tema principală a reuniunii a fost planul de soluționare a problemei transnistrene, propus de Ucraina. Reacția Misiunii OSCE din Moldova la propunerea Ucrainei a fost pozitivă. Reprezentanții Republicii Moldova, Transnistriei, OSCE și Ucrainei au decis să invite UE și SUA să facă parte din procesul de negociere în calitate de observatori.

„Planul ucrainean de soluționare a problemei transnistrene” a fost publicat la 20 mai 2005. Partea moldovenească, deși cu rezerve, a adoptat „planul ucrainean”. Realizarea acestui plan schimba în mod radical rolul Rusiei, din unul activ-ofensiv în unul defensiv, cu alte cuvinte, protejarea propriilor interese și celor ale regiunii separatiste. În acest sens, interesele Rusiei și Transnistriei coincideau totalmente.

SUA și UE au fost întra-atât de mulțumite de stabilitatea politică din regiune prevăzute de Plan, fără consolidarea prezenței militare rusești, încât modelul de reglementare (federație, stat unitar, etc.) nu avea o semnificație deosebită.

În general, „Planul ucrainean” este similar cu termenii dispozițiilor referitoare la statutul Republicii Autonome Crimeea, din componența Ucrainei:

- Republica Moldova – un stat suveran, independent și integru, subiect de drept internațional unic;
- Transnistria – „entitate teritorial-administrativă sub formă de republică” în componența RM, care are simboluri proprii (drapel, stemă, imn), utilizate în asociere cu simbolurile RM, trei limbi oficiale etc. (toate acestea, desigur, împrumutate de la modelul Crimeei);
- reintegrarea RM prevede „crearea unui spațiu comun din punct de vedere juridic, economic, al apărării, social, vamal, umanitar și în alte domenii ale vieții statale”.

În „Planul ucrainean” conținea, de asemenea, dispoziții și clauze, preluate din documente convenite anterior, începând cu Memorandumul de la Moscova (1997) și încheind cu inițiativa Președintelui Vladimir Voronin referitor la Pactul de stabilitate și securitate pentru Republica Moldova (2005).

Prevederea referitoare la dreptul Transnistriei de a lua parte la realizarea politicii externe a Republicii Moldova în probleme care afectează interesele ei, de a stabili și a menține contacte externe în domeniul economic și altele, sunt preluate ca exemplu din Memorandumul de la Moscova din 1997, dar într-o nouă versiune conform căreia aceste drepturi pot fi exercitate în „modul stabilit de legislația Republicii Moldova”, dar nu de comun acord al părților. A fost păstrat, deși într-o formă extinsă, formatul procesului de negocieri (RM și Transnistria, ca părți la conflict, Federația Rusă, Ucraina, OSCE ca mediatorii), cu participarea observatorilor (reprezentanții SUA și UE). Această formulă, la prima vedere nouă, a fost numită de Ministrul Reintegrării, Vasile Șova, drept „format plutitor”. Documentul prevedea posibilitatea participării SUA și UE în anumite evenimente legate de implementarea „planului ucrainean”: a) controlul asupra desfășurării alegerilor în Sovietul Suprem al Transnistriei; b) asistarea în pregătirea Legii Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al regiunii Transnistrene a RM; c) participarea la lucrările comitetului de conciliere menit să contribuie la depășirea posibilelor discrepante în problemele legate de punerea în aplicare sau interpretarea de către părți a Legii Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al

regiunii Transnistrene a RM. Singura excepție constituie „măsurile legale internaționale relevante, bazate pe normele și principiile universal recunoscute ale dreptului internațional”, aplicate în cazul neîndeplinirii de către una din părți a prevederilor Planului, atribuite Federației Ruse, Ucrainei și OSCE. Desigur, despre natura măsurilor nu se spune nimic.

Perioada de timp, etapele și consecutivitatea evenimentelor a constituit cea mai interesantă parte a „planului ucrainean”. Astfel, era propusă rezolvarea conflictului în trei etape (nu mai mult de șase luni fiecare):

Prima etapă – fixarea juridică a „principalelor dispoziții ale statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova”:

- adoptarea de către Parlamentul RM a **Legii Republicii Moldova cu privire la principalele dispoziții ale statutului regiunii transnistrene a RM**, care ar stipula caracterul juridic al principiilor de mai sus (până la 25.07.2005).
- alegerile în Sovietul Suprem al Transnistriei, „sub supravegherea internațională a observatorilor din partea UE, OSCE, Consiliului European, SUA, Rusiei, Ucrainei și altor state democratice”. Alegerile „sub monitorizarea internațională” au fost concepute cu scopul de a legitima Adunarea Supremă a Transnistriei, care după cum se considera, urma să recunoască dispozițiile de bază ale statutului regiunii transnistrene și să fie de acord să acționeze în conformitate cu ele (nu mai târziu de octombrie-noiembrie 2005).

În mod clar, punerea în aplicare a acestor acțiuni este posibilă numai cu condiția semnării „planului ucrainean” de către conducerea Transnistriei și cea a Rusiei.

Cea de-a doua etapă – **distribuirea competențelor** între autoritățile centrale din Republica Moldova și autoritățile Transnistriei:

- Parlamentul RM adoptă Legea cu privire la statutul juridic special al regiunii Transnistrene a RM.
- Consiliul Suprem al Transnistriei adoptă un act juridico-normativ, prin care recunoaște Legea privind statutul juridic special al regiunii transnistrene a RM.

Inițial, se presupunea, ceea ce reprezintă un lucru important, că proiectul de lege cu privire la delimitarea competențelor, va fi elaborat de comisia parlamentară comună a RM (Moldova-Transnistria) constituită pentru pregătirea proiectului de lege privind statutul juridic special al regiunii transnistrene.

Cea de-a treia etapă – „reglementarea deplină a problemei transnistrene”, pe calea „asigurării juridice a statutului special al Transnistriei în componența RM”. Republica Moldova și Transnistria, împreună cu țările-garant – Federația Rusă, Ucraina, OSCE, în colaborarea cu SUA și UE, trebuie să elaboreze **Tratatul dintre Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și OSCE privind asigurarea respectării de către RM a Legii cu privire la statutul juridic special al regiunii transnistrene a RM**. După aprobarea Tratatului de către Parlamentul Republicii Moldova, va intra în vigoare Legea cu privire la statutul juridic special al Transnistriei și va fi adoptată (de către Consiliul Superior al Transnistriei) noua Constituție a regiunii.

În pofda faptului că inițial autoritățile transnistrene au reacționat pozitiv la propunerea Președintelui Iușcenko, ulterior Tiraspolul a respins planul de democratizare, al cărui rezultat urma să fie începerea campaniei pentru alegerile în Sovietul Suprem, cu participarea candidaților și partidelor Republicii Moldova. Rusia a fost solidară cu Transnistria.

La Chișinău s-au întreprins acțiuni pentru realizarea activă a „părții moldovenești” a Planului:

- 10 iunie 2005, la o reuniune specială a Parlamentului Republicii Moldova, a fost adoptată în unanimitate, Dispoziția cu privire la inițiativa Ucrainei privitor la rezolvarea conflic-

tului transnistrean și măsurile pentru democratizarea și demilitarizarea regiunii transnistrene, parte integrantă a cărui sunt trei documente: (i) Declarația privind inițiativa Ucrainei pentru rezolvarea conflictului transnistrean, (ii) Prezentarea privind criteriile de democratizare a regiunii transnistrene din Republica Moldova și (iii) Prezentarea cu privire la principiile și condițiile de demilitarizare a regiunii transnistrene.⁶

Vom nota faptul că Dispoziția nu doar reflecta poziția Parlamentului față de planul lui Iușcenko, dar și oferea un set de măsuri care să-l completeze, în special, aceasta chema autoritățile ucrainene să întreprindă acțiunile necesare pentru a consolida sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene.

- 22 iulie, Parlamentul Republicii Moldova adoptă Legea cu privire la principalele dispoziții ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria).⁷ În baza Legii, regiunea transnistreană se proclamă entitate administrativ-teritorială în componența Republicii Moldova, care va exercita competențele sale, în conformitate cu dispozițiile Constituției Republicii Moldova. Localitățile urmau să intre în componența regiunii transnistrene, în mod voluntar și în conformitate cu rezultatele referendumului. Autonomia transnistreană va fi reprezentată de Consiliul Suprem. Primele alegeri pentru acest organism vor avea loc sub egida OSCE, dar numai după retragerea unităților militare ruse, demilitarizarea și democratizarea regiunii. Legea prevede adoptarea unei noi legi cu privire la statutul juridic special al Transnistriei, care va delimita competențele între administrația publică centrală și autoritățile transnistrene și va stabili sistemul de garanții interne, elaborat în procesul de negocieri. Important este faptul că introducerea modificărilor (completărilor) în Lege, la fel ca și abrogarea lor sunt posibile numai în cazul în care sunt sprijinite de cel puțin 3/5 din voturile membrilor parlamentului.

Ceilalți membri ai formatului pentagonal de negocieri au apreciat (Ucraina) și au condamnat (Rusia și Transnistria) aprobarea Legii de către Parlamentul RM, în mod unilateral și fără consultarea părții transnistrene.

- la 30 iulie, pentru realizarea Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al Transnistriei, Guvernul Republicii Moldova adoptă de urgență două dispoziții: i) privind confirmarea garanțiilor de bază pentru populația Transnistriei⁸ și ii) privind eficientizarea traficului, care prezintă obiectul activității comerțului extern al Transnistriei.⁹
- 7 octombrie 2005, la Palanca, Comisarul European pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Benita Ferrero-Waldner, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene a Republicii Moldova, Andrei Stratan și Ministrul de Externe al Ucrainei, Boris Tarasiuk, au semnat un memorandum-acord între Uniunea Europeană, Republica Moldova și Ucraina, privind misiunea de asistență la frontieră.

Pe data de 30 noiembrie, la Odesa, Înaltul Reprezentant al UE pentru Politică Externă și Securitate, Javier Solana și Comisarul European pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Benita Ferrero-Waldner, au deschis Misiunea de asistență a UE la frontiera moldo-ucraineană. La ceremonie au participat miniștrii de externe ai Moldovei și Ucrainei. Misiunea a avut scopul de a ajuta la prevenirea contrabandei, traficului și încălcărilor vamale la frontiera moldo-ucraineană, inclusiv pe secțiunea ei transnistreană și a fost planificată să dureze doi ani, cu posibilitatea prelungirii mandatului.

- 27-28 septembrie 2005, la Odesa, în timpul consultării dintre reprezentanții părților în conflict și mediatorilor OSCE, Federației Ruse și Ucrainei, a fost luată decizia privind participarea UE și SUA la procesul de negocieri în calitate de observatori. Statutul de observator al UE și SUA a fost stabilit în conformitate cu protocolul OSCE cu privire la drepturile și responsabilitățile observatorilor în procesul de negocieri.

Observatorii au dreptul de a participa la reuniunile oficiale, de a raporta și de a pune întrebări, dar nu pot semna documentele adoptate în timpul negocierilor și nu participă la procesul de luare a deciziilor. În cadrul reuniunii date, părțile au convenit să reia negocierile în perioada 27-28 octombrie, la Chișinău și Tiraspol, în noul format „5 +2”.

Prima rundă în noul format nu a adus rezultate concrete. În perioada 15-16 decembrie, la Chișinău și Tiraspol a avut loc cel de-a doua rundă a negocierilor privind reglementarea transnistreană în formatul „5 +2”. De această dată, participanții au adoptat protocolul final, în conformitate cu care până la următoarea reuniune negociatorii și experții OSCE urmau să pregătească proiectul pentru mandatul misiunii internaționale privind evaluarea situației din Transnistria, cu scopul de organiza alegeri democratice în regiune. Protocolul prevedea ca partea transnistreană să acorde informații depline referitor la trupele militare și armele de care dispune, în conformitate cu setul proiectelor de documente referitoare la măsurile de consolidare a încrederii și securității, elaborat de OSCE și înmănat părților în iulie 2005. Participanții au apelat la președintele OSCE cu rugămintea de a trimite în regiune o misiune de monitorizare a complexului industrial-militar și de a discuta situația din zona de securitate, în privința căreia OSCE le-a oferit părților o serie de recomandări.

La 15-16 decembrie 2005, președinții Rusiei și Ucrainei au prezentat o declarație comună privitor la procesul de soluționare a problemei transnistrene. În conformitate cu aceasta, Federația Rusă saluta inițiativa Kievului pe marginea problemei transnistrene, iar Ucraina considera „semnificative” recente propuneri ale Rusiei la acest subiect, nespecificându-se ce propuneri se au în vedere. Rusia și Ucraina își confirmau angajamentul față de acordurile încheiate în problema transnistreană și considerau că soluționarea eficientă a conflictului poate fi realizată numai în baza unui sistem integrat de măsuri de siguranță. Președinții ambelor țări atestau rolul stabilizator al misiunii curente de menținere a păcii din regiune și considerau benefică transformarea acesteia într-o misiune de pacificare sub coordonarea OSCE, după soluționarea conflictului transnistrean.

Pe data de 30 decembrie 2005, a fost adoptată o declarație comună a șefilor de guverne ai Moldovei și Ucrainei, în conformitate cu care, din 25 ianuarie 2006, tranzitul de mărfuri moldovenești prin frontiera cu Ucraina este realizată numai pe baza actelor vamale moldovenești. Din motive, mai degrabă, de natură politică (desfășurarea alegerilor parlamentare), Ucraina a amânat adoptarea dispozițiilor Declarației comune, din 30 decembrie 2005.

Cea de-a treia rundă de negocieri, în format „5 +2” a avut loc în perioada 26-27 ianuarie 2006, la Chișinău și Tiraspol și, ca și ultimele două, s-a încheiat fără succes. Consultările referitor la tranzitul mărfurilor transnistrene prin frontiera Ucrainei au continuat la Odesa, pe data de 1 februarie. La 27 februarie, a demarat o nouă serie de discuții, în formatul „5 +2”, dar a doua zi, pe 28 februarie 2006, delegația Republicii Moldova a părăsit discuțiile. În data de 1 martie, Prim-Ministrul Ucrainei, Iuri Ehanurov, a semnat Dispoziția №112, care prevedea trecerea prin frontierele ucrainene a mărfurilor transnistrene care erau conforme cu legislația vamală a Republicii Moldova. Pe data de 3 martie 2008, a fost pus în aplicare noul regim vamal pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene, calificat de Transnistria drept „începutul unei blocade economice masive a regiunii transnistrene de către Moldova și Ucraina”. Aceasta a servit drept prilej pentru „înghețarea” procesului de negocieri, care continuă până în ziua de azi.

La 17 septembrie 2006, Transnistria, sprijinită de Rusia, a început pregătirile pentru desfășurarea referendumului, în care locuitorilor li s-a propus să aleagă între posibilitatea de a se reuni cu Moldova și independență, urmată de intrarea în componența Federației Ruse. Notabil, că și Transnistria și Moldova au încercat să sprijine propriile lor poziții, respectiv, dreptul la independență față de la Moldova și invers, cu ajutorul centrelor de cercetare internaționale.

La 19 iulie 2006, la Chișinău a avut loc conferința în cadrul căreia au fost prezentate rezultatele studiului: „Soluționarea conflictului de lungă durată: aspecte juridice ale crizei separatiste din

Moldova?”¹⁰, realizat de The Association of the Bar of the City of New York (ABCNY). Concluziile studiului au fost că:

- 1) Transnistria nu are nici un drept la auto-determinare. Separarea fără consimțământul autorităților constituționale ale Republicii Moldova nu este admisă de dreptul internațional;
- 2) regimul transnistrean poate fi caracterizat ca un regim *de facto*, care are anumite drepturi și responsabilități. Conducerea cu proprietatea de stat din Transnistria de către acest regim, în conformitate cu aceleași reguli ale dreptului internațional, ar trebui să fie echivalate cu acțiunile unui *regim de ocupație*, care poate să utilizeze proprietatea doar în beneficiul populației, dar să nu o folosească în interese proprii, dar mai ales să o înstrăineze. Cu alte cuvinte, privatizarea sub acoperirea autorităților transnistrene este ilegală, și companiile străine care au luat parte la privatizarea din Transnistria, ar trebui să fie pregătite ca drepturile lor asupra acestor proprietăți să fie contestate;
- 3) Rusia, în calitate de parte terță, implicată în conflict, a depășit autoritatea sa de mediator și garant, exprimându-se deschis în sprijinul militar, economic și diplomatic al regimului separatist de pe teritoriul Republicii Moldova.

La sfârșitul lunii iunie 2006, în Transnistria, a fost prezentat un raport privind „Suveranitatea statală a Republicii Moldovenești Nistrene (Transnistria), în conformitate cu dreptul internațional”¹¹, efectuat de către Consiliul Internațional pentru Instituții Democratice și Suveranitatea Statului (The International Council for Democratic Institutions and State Sovereignty – ICDISS). Principala concluzie a raportului este că „Transnistria are un guvern funcțional, frontiere proprii, constituție, valută, sistem fiscal, putere legislativă și populație, după mărime mai mare decât populația multor țări membre ale ONU”.

Notabil este faptul că raportorii (ABCNY și ICDISS) au analizat o problemă, folosind, practic aceleași surse, dar au ajuns la concluzii totalmente diferite. Această discrepanță evidentă a provocat ziarul britanic *The Economist*¹² să efectueze propria investigație. Pentru că lipsea numele autorilor documentelor postate pe pagina-web a ICDISS, *The Economist* a apelat la Consiliul Internațional pentru clarificare. Potrivit informațiilor publicate în revistă, ICDISS a refuzat să confirme oficial numele autorilor raportului.

Creșterea tensiunii legate de blocada Transnistriei, embargoul Rusiei ca răspuns, „războiul cercetărilor”, nu promitea nimic bun. Prin urmare, din august 2006, eforturile Chișinăului s-au axat în mare măsură pe activizarea dialogului moldo-rus. În această perioadă au avut loc numeroase întâlniri a președinților Rusiei și Republicii Moldova, evidențiându-se activitatea diplomatică neoficială a adjunctului secretarului Consiliului de Securitate al Rusiei, Iuri Zubakov. Tema principală a acestor întâlniri a fost problema transnistreană, abordată prin prisma „propunerilor la pachet” a Republicii Moldova. Consultările moldo-ruse au avut loc în afara negocierilor formatului „5+2”, fără participarea și, fără informarea celorlalți mediatori și observatori privitor la conținutul dialogului între Moldova și Rusia, ceea ce a cauzat îngrijorarea partenerilor vestici ai Republicii Moldova și a opiniei publice locale și internaționale.

După mai multe luni de tăcere, la întâlnirea cu ambasadorii străini acreditați în RM (29.06.2007) Președintele Republicii Moldova a explicat conceptul despre soluționare „la pachet”. Conform tezelor menționate „strecurate” în presă, aceasta include definirea statutului Transnistriei, garanții pentru populație, măsuri de consolidare a încrederii, mecanisme pentru demilitarizarea și prezervarea statutului de neutralitate pentru RM, dar și problemele legate de recunoașterea proprietății transnistrene. În pofida faptului că mulți diplomați europeni, inclusiv Reprezentantul Special al UE pentru Moldova, Kalman Miszei, au susținut că „pachetul” de măsuri din partea RM este o „bază bună pentru negocieri” și și-au exprimat înțelegerea în legătură cu încercările Republicii Moldova de a ridica problema transnistreană în limitele dialogului bilateral cu Rusia.

Dar lipsa de transparență a acestor discuții și direcționarea lor pe un canal paralel formatului „5+2” a subminat încrederea față de Chișinău și a pus la îndoială poziția constructivă a părții moldovenești. Aceste estimări au determinat autoritățile Republicii Moldova să dezvolte în continuare mai detaliat propria abordare în privința rezolvării conflictului transnistrean.

B. Inițiativa din octombrie a Președintelui Vladimir Voronin (2007)

Noua abordare a problemelor legate de soluționarea conflictului transnistrean, a fost expusă de Președintele Vladimir Voronin într-un interviu ziarului „Komsomolskaia Pravda” (04.10.2007) și „Știrile în Moldova” (10.10.2007). Esența lor constă în următoarele:

- mediatorilor și observatorilor formatului „5+2” le este propus să caute soluții cu privire la statutul Transnistriei;
- Chișinăului și Tiraspolului li se propune:
  - să ia măsuri pentru a restabili încrederea în rândul cetățenilor de pe ambele maluri ale Nistrului prin rezolvarea problemelor umanitare, economice și de infrastructură în comun;
  - realizarea demilitarizării întregului teritoriu al Republicii Moldova, inclusiv Transnistria, prin casarea armelor grele;
  - să unească armata și să o transforme într-o forță doar de menținere a păcii, care să răspundă la solicitările organizațiilor internaționale;
- demilitarizarea și reformarea armatei trebuie susținută, inclusiv financiar, de mediatorii și observatorii procesului de negocieri.

Șeful statului a identificat și o serie de aspecte esențiale pentru Moldova legate de contextul politicii interne și externe a soluționării conflictului:

- Republica Moldova nu refuză în nici un caz la neutralitatea constituțională. Pentru partidul de guvernământ acesta este unul din postulatele politice principale, unul dintre elementele-cheie ale concepției privind securitatea națională, această poziție fiind categorică;
- Republica Moldova nu va renunța la ideea retragerii trupelor ruse antrenate în misiunea de menținere a păcii. Militarii și-au îndeplinit datoria, la această etapă a conflictului fiind necesari doar observatori civili;
- Republica Moldova nu va renunța la misiunea UE de monitorizare a secțiunii transnistrene ai frontierei moldo-ucrainene. Mediul de afaceri transnistrean salută noul mecanism de export.

Explicând aceste principii, Președintele Vladimir Voronin și-a exprimat încrederea în aceea, că situația creată este ireversibilă. „La atmosfera vagă a anilor nouăzeci nu se va mai întoarce. Aceasta nu va fi acceptată de Moldova, Ucraina, UE sau Rusia. De această durere de cap nu mai are nevoie nimeni. În plus, în situația actuală transnistrenii sunt interesați nu de scheme economice criminale, ci de legalizarea proprietății, de la frizerii pînă la întreprinderi mari, în conformitate cu principiile juridice general acceptate”, – a declarat Vladimir Voronin.

Doar o singură întrebare principială nu are încă un răspuns clar și se referă la atitudinea președintelui față de Legea cu privire la principalele dispoziții privind statutul special al localităților din stînga Nistrului (Transnistriei), care este deosebit de importantă în condițiile în care misiunea de găsire a soluției pentru statutul Transnistriei este încredințată mediatorilor și observatorilor procesului de negocieri. Trebuie de reținut că, la întâlnirea cu diplomații de la sfârșitul lunii iunie 2007, șeful statului a subliniat că „pachetul de propuneri”, adresat Federației Ruse, nu prevede renunțarea la legea menționată.

Președintele Republicii Moldova, a subliniat faptul că există probleme legate de statutul Transnistriei, în care ”fără un efort general al întregului format de negocieri existent nu e posibil”. Și, indiferent de cât de greu le va fi marilor puteri să-și concentreze din nou atenția asupra problemei transnistrene, ele vor reveni la ea, dar nu ar trebui să fie „ratată șansa de a influența personal asupra situației”. În acest sens, ar trebui să se concentreze pe problemele „care pot fi soluționate chiar și fără a recurge la serviciile mediatorilor”, în rezultatul cărora vor avea de câștigat mulți o mulțime de oameni de pe ambele maluri ale Nistrului.

Propuneri în domeniul infrastructurii și în sfera umanitară:

- eliminarea posturilor pseudo-vamale și de poliție de-a lungul Nistrului, care nu exercită nici un rol și nici o funcție specială, creând probleme, în special, pentru circulația persoanelor și bunurilor. „Toată această armată de funcționari în uniforme de ofițeri se poate ocupa fără probleme de alte sarcini”;
- soluționarea problemelor de infrastructură ar putea începe cu restaurarea coridorului internațional de transport Leușeni-Chișinău-Dubăsari cu ieșire spre Ucraina;
- deschiderea podului peste Nistru de la Gura-Bâcului, reconstruit acum cinci ani în urmă, cu sprijinul Uniunii Europene, care a cheltuit în acest scop două milioane de euro;
- restabilirea unității căii ferate și a dreptului de proprietate a statului asupra acesteia, cu distribuția proporțională a veniturilor din exploatarea căii ferate, care necesită a fi electrificată;
- organizarea unei televiziuni comune, care nu ar fi sub controlul autorităților de la Chișinău și Tiraspol, ci gestionate de către societatea civilă;
- acreditarea etapizată a Universității din Tiraspol de Ministerul Educației Republicii Moldova, pentru ca diplomele universității date să fie recunoscute și în afara Transnistriei;
- distribuția proporțională a ajutorului umanitar;
- întărirea încrederii reciproce, în măsură necesară pentru face posibilă eliminarea tuturor restricțiilor de circulație a funcționarilor transnistreni. Moldova ar putea veni cu o inițiativă în acest sens în fața țărilor UE și SUA.

Propuneri de demilitarizare și dezarmare:

- în viitorul previzibil, Chișinăul și Tiraspolul ar trebui să elimine toată tehnica militară grea, toate sistemele de rachete. Această tehnică ar putea fi topită la uzina metalurgică din Moldova (Rîbnița);
- Chișinăul propune Tiraspolului să unească forțelor armate sub un comandament unificat. Forțele armate trebuie să acționeze în baza completării teritoriale a unităților militare, acestea nu pot fi folosite pentru asigurarea ordinii și securității publice;
- acest proces nu trebuie să afecteze statutul social și situația materială a militarilor. Realizarea acestei sarcini nu este ușoară, pentru că armata oferă locuri de muncă pentru mii de soldați de pe ambele maluri ale Nistrului; este o instituție socială, o școală de viață pentru tineri, în special pentru cei de la țară, care în armată pot învăța o profesie;
- în loc de unitățile militare în armata unificată ar trebui să fie constituite centre de formare militară, unde trebuie să lucreze în baza de contract ofițeri-profesori;
- soldații serviciului de urgență, în general, nu ar trebui să fie. În schimbul lor, în mod obligatoriu ar trebui să fie recrutate persoane pe o perioadă de jumătate de an pentru a obține abilități militare. La sfârșitul perioadei serviciului militar, cei care doresc pot să semneze un contract și să-și continue serviciul la unul din centrele asemănătoare. Aceasta este formula de reducere a armatei și de economisire a cheltuielilor surselor bugetare;
- urmează să fie convinsă Transnistria și cetățenii care locuiesc acolo că această cale de demilitarizare este cea mai optimală.

Totodată, având în vedere neîncrederea existentă, lipsa de experiență corespunzătoare și resursele financiare proprii limitate, Președintele Republicii Moldova a făcut un apel către comunitatea internațională cu rugămintea:

- să acorde finanțare pentru programul de reabilitare socială a personalului militar;
- să creeze condiții pentru reprofilarea personalului militar prin însușirea unor profesii civile;
- să contribuie la transformarea trupele militare în centre de formare militară.

Mai mult decât atât, Președintele și-a exprimat încrederea că partenerii externi ai Moldovei – SUA, NATO, Ucraina și Rusia, sunt interesați de o astfel de transformare a armatei moldovenești. Numai în condiția sprijinului lor consolidat, a subliniat șeful statului, va fi posibilă rezolvarea acestor probleme.

Ecoul propunerilor din octombrie a Președintelui Vladimir Voronin, 2007, în Transnistria,

Reacția funcționarilor transnistreni, la inițiativa Președintelui Voronin a fost previzibilă, fiind pe alocuri ironică și chiar sarcastică, în unele cazuri au fost observate poziții și evaluări mai favorabile.

Liderul transnistrean, Igor Smirnov, a caracterizat inițiativa din octombrie 2007 a Președintelui Vladimir Voronin drept propagandă. Potrivit lui, vizavi de aproape toate propunerile din sferile umanitare și economice sunt documente, semnate de către conducerea Republicii Moldova și Transnistria.

Cu privire la propunerile de demilitarizare și dezarmare, în Transnistria atitudinea a fost mai categorică. Astfel, după „istoria” cu „Memorandumul Kozak”, care prevedea, inclusiv și demilitarizarea Republicii Moldova și Transnistriei, Președintelui Vladimir Voronin nu i se poate da crezare.

Cel mai scurt comentariu în legătură cu inițiativele Președintelui Vladimir Voronin a fost dat de ministrul de externe al Transnistriei Valeriu Lițcai, care le-a catalogat drept neinteresante, irealizabile și neactuale.

III. Modelul de membru asociat al Transnistriei cu Rusia

Există toate semnele că elitele ruse au decis singure să aplice în privința conflictelor înghețate pe teritoriul CSI așa-numitul model puerto-rican de membru asociat cu Rusia*. Această abordare a fost făcută publică încă în anul 2000, de către directorul Institutului Țărilor CSI, Konstantin Zatulîn.

Formularea întrebării referendumului transnistrean – „**Susțineți oare cursul spre independență a Republicii Moldovenești Nistrene și ulterioara aderare liberă la Republica Federativă Rusă?**”, doar confirmă faptul, că într-adevăr există intenția de a folosi modelul statutului de membru asociat al Transnistriei cu Rusia.

„Kazul Kosovo” doar a complicat situația. La 13 martie 2008, au avut loc audierile Dumei de Stat „privind situația reglementărilor conflictelor pe teritoriul CSI și privitor la apelurile către Federația Rusă de recunoaștere a independenței Republicilor Abhazia, Osetia de Sud și Republicii Moldovenești Nistrene”. În timpul dezbaterilor, membrii parlamentului rus remarcau că cele trei enclave separatiste s-au format în urma dorinței locuitorilor lor. În ciuda lipsei recunoașterii internaționale, asupra lor se extind relațiile internaționale, dat fiind faptul că timp de 16 ani jurisdicția Georgiei și Moldovei nu se răsfrânge asupra acestor teritorii. La 21 martie, Duma de Stat a

* Modelul de asociere voluntară, în care, pe de o parte, țara asociată rămâne independentă, iar pe de altă parte, delege o parte din autoritate țării cu care se asociază.

trimis guvernului rus o Adresă cu recomandări specifice referitoare la deschiderea reprezentanței Federației Ruse pe teritoriul Transnistriei, Abhaziei și Osetiei de Sud; consolidarea cooperării economice și comerciale cu enclavele separatiste; stabilirea unui regim simplificat de trecere a frontierelor Federației Ruse a cetățenilor celor trei enclave; deschiderea filialelor Băncii Rusiei, „Sberbank” pe teritoriul lor. Cât mai rămâne până la recunoașterea statutului de membru asociat în conformitate cu „dreptul internațional”?

În raport cu Moldova, Rusia a confirmat angajamentul de a respecta suveranitatea și integritatea teritorială, de a soluționa conflictul transnistrean la masa negocierilor, pe bază egalității părților la conflict și a soluțiilor reciproc acceptabile, fără presiuni. Și, dacă Chișinăul va decide să exercite vreo presiune, atunci Rusia va lua **măsuri „adecvate” și „asimetrice”, menite să asigure „egalitatea subiecților”**.

Experiența arată că la orice acțiune necoordonată a autorităților moldovenești în raport cu Transnistria, se răspunde instantaneu cu „măsuri asimetrice și adecvate”, din partea principalului garant și facilitator al procesului de negocieri. În acest sens, Rusia a făcut eforturi pentru a asigura „egalitatea subiecților” părților la conflict. Interesant este modul pe care Rusia în contextul puterii sale, asigură această „egalitate a subiecților”. Din acest punct de vedere, Rusia are mai multe argumente, care pot fi folosite la propria discreție:

- a) Memorandumul lui Primakov din 1997, semnat de Președintele Lucinschi, prevedea „egalitatea subiecților”. În dreptul internațional, „Memorandumul” reprezintă nimic altceva decât o declarație de intenție și are acea importanță, care i se acordă de părțile contractante. Astfel, autoritățile actuale ale Republicii Moldova nu prea își amintesc de Memorandumul lui Primakov, în timp ce partea rusă îl consideră ghidul de bază în soluționarea conflictului dintre Chișinău și Tiraspol;
- b) refuzul de a semna „Memorandumul Kozak”, în 2003, care a fost elaborat la cererea Republicii Moldova, este menționat de partea rusă pentru a aminti despre „dependența politicii moldovenești de influența negativă a Vestului”, care „a torpilat soluționarea practic definitivă” a conflictului transnistrean;
- c) dependența energetică a Republicii Moldova, precum și dependența ei de piața rusă în ce privește vânzarea produselor moldovenești sunt principalele pârghii de presiune în asigurarea „egalității subiecților” a părților la conflict.

IV. Concluzii.

1. După 18 ani, **conflictul transnistrean și-a schimbat esența** pe durata procesului de negociere din 1995, când a început. La etapa actuală:
  - la **nivel local** conflictul s-a transformat într-un câmp de confruntare a intereselor economice și politice a elitelor de pe ambele maluri ale Nistrului. Factorii istorici, etnici, lingvistici și alții pot fi depășiți dacă există dorința și interesul de a rezolva conflictul;
  - la **nivel internațional**, conflictul s-a transformat într-o concurență pentru influență între jucătorii internaționali semnificativi. În aceasta și constă așa-numita „**internaționalizare a conflictului**”.
2. Evoluția conflictului evidențiază importanța acestuia și „valoarea” lui pentru principalii jucători. Acest lucru s-a reflectat asupra procesului de negocieri și asupra deciziilor luate. Etapele anterioare ale procesului de negocieri sunt interesante din punctul de vedere al istoriei **înghețării conflictului**. Arhitecții înghețării conflictului vizau amânarea deciziei până la **dezghețarea** lui într-o formă benefică lor și în condițiile unor consecințe avantajoase.

3. **Nivelul de internaționalizare** a conflictului și interesul principalilor jucători este reflectat în **formatul „5+2”** a procesului de negocieri. Blocarea procesului de negocieri în formatul „5+2” reflectă dezacordul uneia dintre părțile conflictului cu acest format și influența posibilă a „observatorilor”. De fapt, este înghețat nu numai conflictul propriu-zis, dar și procesul de negocieri în decursul ultimilor doi ani.
4. Rezolvarea conflictului este imposibilă fără reluarea procesului de negocieri. **Întoarcerea la situația de status-quo antes 3 martie 2006 este puțin probabilă.** Procesul de negocieri poate fi mai mult sau mai puțin productiv în contextul „propunerilor la pachet”, care prevăd soluționarea problemelor economice, comerciale și sociale, **sincronizarea** deciziilor menționate cu problemele legate de statutul Transnistriei și a **garanțiilor** din partea jucătorilor internaționali. **Politica de măsuri privind stabilirea încrederii** ar trebui să precedă rezolvarea conflictului. De asemenea, ea trebuie să însoțească procesul de negocieri.
5. Mai degrabă, conflictul transnistrean va rămâne încă mult timp în stare „înghețată”. De reluarea procesului de negocieri, ca de o perdea de fum, va profita și partidul de guvernământ din Republica Moldova, pentru a convinge cetățenii, că în sfârșit au fost stabilite relații normale cu Rusia, pentru a pretinde la o majoritate parlamentară la alegerile din 2009, din considerentul că acum, cu certitudine, Rusia și-a dat seama și a înțeles avantajele sale de pe urma facilitării reglementării conflictului. La rândul său, Rusia va profita de situația creată după recunoașterea Kosovo, pentru a se afirma în calitate de aproape unicul lider al dreptului internațional. În acest sens, Rusia nu va recunoaște independența Transnistriei, ci va consolida asistența economică și politică pentru regiune, în conformitate cu modelul puertorican privitor la statutul de membru asociat.
6. O alternativă pentru menținere conflictului în stare „înghețată” este soluția rapidă, benefică Rusiei (uniunea a două entități egale, cu dreptul de *veto* pentru Transnistria și prezența militară a Rusiei în regiune). La etapa actuală, nici un reprezentant al elitei Moldovei, indiferent de partidul din care face parte, nu va risca să recunoască egalitatea statutului Transnistriei cu cel al Moldovei, în baza unui model constituțional reînnoit. Această opțiune ar fi declanșat proteste masive la Chișinău și o periculoasă situație politică internă destabilizată de pe malul drept al Nistrului. Istoria cu Memorandumul Kozak este un bun exemplu în acest sens, iar inițiativa din octombrie a Președintelui Vladimir Voronin reiterează faptul, că dacă cel mai puternic partid din Republica Moldova, cu o majoritate parlamentară, nu a îndrăznit să recunoască egalitatea de subiecți pentru Transnistria, atunci forțe politice mai slabe, puțin probabil, că o vor face. În al doilea rând, Moldova nu poate nici măcar să renunțe la Transnistria, recunoscând independența acesteia. Această opțiune ar necesita o rezolvare a problemei Benderului și a satelor din stânga Nistrului, aflate sub jurisdicția Chișinăului. Soluționarea acestor probleme de unul singur este imposibilă, numai dacă cedezi totul și orice, ceea ce poate crea mari probleme celor care se vor hotări la așa ceva.

Bibliografia și literatura

1. Articol de pe site-ul „Olvia-Press” din 30.05.01: «Кишинев–Кицканы: Несостоявшиеся визиты...» [*Chișinău–Chițcani: Vizite contramandate ...*], O. Elkov, Olvia -Press <http://www.olvia.idknet.com/ol30-05-01.htm>
2. Articol de pe site-ul „Olvia -Press”: Scrisoarea MAE-ului Federației Ruse din 10 noiembrie 2003 <http://olvia.idknet.com/ol107-11-03.htm>
3. Articol de pe site-ul „NEWSru.com” din 17.11.03: «Россия не ставит вопрос о военных гарантиях мирного урегулирования в Приднестровье» [*Rusia nu pune în discuție între-*

- barea privind garanțiile militare pentru reglementarea pașnică în Transnistria], <http://www.newsru.com/russia/17nov2003/pridnestrovie.html>
4. Articol de pe site-ul „NEWSru.com” din 21.11.03: «Тирасполь разрешил президенту Молдавии въезжать в Приднестровье» [*Tiraspolul i-a permis președintelui Moldovei să intre în Transnistria*] <http://www.newsru.com/arch/world/21nov2003/alow.html>
  5. Articol de pe site-ul „Olvia -Press” (2008): «Игорь Смирнов: мы из СССР не выходили» [*Igor Smirnov: noi nu am ieșit din cadrul URSS*], <http://www.olvia.idknet.com/ol103-03-08.htm>
  6. Monitorul Oficial № 083, 17.06.2005
  7. Monitorul Oficial № 101, 29.07.2005
  8. Monitorul Oficial Nr. 104, 05.08.2005, articolul 858
  9. ibidem, articolul 859
  10. **Thawing a Frozen Conflict: Legal Aspects of the Separatist Crisis in Moldova: A Report from the Association of the Bar of the City of New York** [*Dezghetarea unui Conflict Înghețat: Aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova: Un Raport realizat de Asociația Baroului de Avocați din orașul New York*], Christopher Borgen, St. John's University – School of Law; Cercertare Nr. 06-0045. Raport realizat de Asociația Baroului de Avocați din orașul New York, Vol. 61, 2006 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=920151
  11. Consiliul Internațional pentru Instituții Democratice și Suveranitatea Statală (ICDISS) <http://members.icdiss.org/pmr/>
  12. „Disinformation”, The Economist print edition, Aug 3rd 2006

Vitali Ignatiev

EVIDENȚIEREA COSTURILOR CONFLICTULUI PRIN CREAREA „FORMATULUI SOCIAL-UMANITAR «5+2»”

Lucrarea prezentată exprimă ideea despre necesitatea unor abordări principial noi, orientate atât spre netezirea influenței conflictuale negative, exercitată timp îndelungat asupra populației de pe ambele maluri ale râului Nistru, cât și spre restabilirea capacității vitale a întregii regiuni.

Autorul argumentează ideea legată de faptul că, în condițiile în care pe parcursul mai multor ani esența politică a conflictului reprezintă piatra de încercare a relațiilor, dimensiunea social-umanitară a reglementării nu trebuie să treacă în plan secund, ci, dimpotrivă, trebuie să devină un obiect echivalent pentru direcționarea eforturilor depuse de statele-garant și mediatorii internaționali în conflictul moldo-transnistrean.

Articolul are drept scop principal avansarea conceptului privind necesitatea constituirii în cadrul procesului de reglementare a unui mecanism de sprijin social-umanitar, în paralel cu existența celui politic, în formula unui nou Format social-umanitar „5+2” sau „cinci pentru doi” în calitate de instrument de asigurare a unor elemente de bază echitabile din punct de vedere umanitar, social, economic, civil și juridic pentru activitatea vitală a populației din Moldova de pe malul drept al Nistrului și Transnistria. În cadrul acestui format este propusă realizarea unui Program special de reabilitare social-economică și umanitară a regiunii, ce include aplicarea unui pachet de transformări social-economice și implicarea părților în proiecte investiționale cu destinație socială, juridică, economică, informațională și de infrastructură.

Textul prezintă o trecere în revistă a soluțiilor politice ale părților, concluzionând că baza existentă pe planul juridic și pe cel al tratatelor în domeniul reglementării relațiilor moldo-transnistrene dispune de un bun potențial pentru a deveni o platformă pentru soluționarea unui complex întreg de probleme stringente, cu condiția să existe voința participanților-cheie la proces. În același timp, exemplele de aplicare a unui șir de tratate și acorduri bilaterale ilustrează nivelul de polarizare politică, care există astăzi în relațiile dintre Chișinău și Tiraspol la nivel oficial.

De asemenea, lucrarea formulează recomandări privind direcțiile concrete de realizare a Programului de reabilitare social-economică și umanitară a regiunii.

Autorul accentuează consecințele social-economice negative asupra Transnistriei ale nesoluționării conflictului și consideră că această problemă este pentru populația din stânga Nistrului dificultatea resimțită cel mai acut.

Studiul se bazează pe documente ale procesului de negocieri oferite de Ministerul Afacerilor Externe al RMN, pe date ale Camerei de Comerț și Industrie a RMN și ale Ministerului Economiei și Ministerului Industriei al RMN, precum și pe pozițiile experților și relațiile mass-media.

***

În prezent, problematica soluționării problemei (conflictului) transnistrean este caracterizată de un nivel înalt de tensiune și de un set major de factori de natură conflictuală. Acești factori se manifestă sub forma unui fond distrugător al vieții reale a oamenilor, ceea ce face extrem de actuală sarcina reglementării neîntârziată a relațiilor moldo – transnistrene.

Ambele părți au experiența parcurgerii tuturor etapelor de confruntare, de la presiuni informaționale și politice până la conflict armat, soldat cu numeroase victime și cu constituirea propriilor mecanisme de guvernare, și care au strâns suficientă experiență care demonstrează lipsa de perspectivă în ceea ce privește prelungirea confruntării.

Cu fiecare an, devine tot mai dificil și evident faptul că nesoluționarea îndelungată a situației afectează negativ nivelul de trai a populației ambelor maluri ale Nistrului, generând un val de factori negativi în domeniile socio-economic, demografic, de migrație și altele, în cadrul întregii regiuni. O astfel de situație influențează în mod direct nivelul de legitimitate internă a autorităților

și gradul de sustenabilitate a „mășinării” de stat, atât din Republica Moldova, cât și din Transnistria, mai mult decât atât, aceasta reprezintă un factor de destabilizare și o provocare pentru securitatea Mării Negre, în întregime.

Cu toate acestea, nivelul actual de polaritate politică a părților și rezultatul cauzat de criza sistemică îndelungată a procesului de reglementare necesită, pe de o parte perfecționarea și optimizarea mecanismelor de cooperare deja existente, iar pe de altă parte, găsirea unor modalități și abordări principial noi, care să conducă la o rapidă nivelare a impactului conflictului asupra populației malului drept și stâng al Nistrului.

De fapt, grija directă față de populație trebuie să constituie prioritatea principală, să devină baza pentru elaborarea unor programe de stimulare a dialogului politic pașnic și a proiectelor socio-umanitare de susținere a acestei regiuni europene.

În acest sens, pentru soluționarea problemelor socio-umanitare ale locuitorilor din Moldova și Transnistria, generate de conflict, este mult mai eficientă omiterea legăturii dintre realizarea acestei sarcini și progresul în procesul de negocieri (care întâmpină dificultăți serioase permanente), dar și eventualele proiecte obținute în cadrul lui. Există o nevoie urgentă de a institui, în paralel cu cel politic, un mecanism suplimentar de sprijin socio-umanitar, cu participarea activă a garanților, mediatorilor și observatorilor. Rezolvarea problemei privitor la reglementarea politică trebuie să fie vizată în concordanță directă cu procesul enorm de consolidare a nivelului de vitalitate a întregii regiuni, asigurarea apărării drepturilor și libertăților populației din dreapta și stânga Nistrului.

În legătură cu aceasta, vom încerca să descriem, în măsura posibilităților, imaginea obiectivă a situației curente și vom analiza proiectele deja existente ale părților în vederea reglementării, care în situația unei voințe politice ar permite realizarea unei activități comune responsabile, menite să înlăture factorii depresivi, cu scopul unei stabilizări generale.

Proiecte legislative ale părților: normele internațional negociate privind reglementarea relațiilor moldo-transnistrene

Remarcabil este faptul că, pe parcursul îndelungat al procesului de reglementare al conflictului, cu participarea activă a garanților și mediatorilor, părțile să elaboreze un set de documente normativ-legale (aproximativ 80 de documente) care au un potențial considerabil, care din punct de vedere juridic, nu și-a pierdut valabilitatea nici până în ziua de astăzi – nici una din părți nu a solicitat retragerea semnăturii de pe aceste documente.

Totuși, în prezent, pachetul de acorduri este practic inactiv, în mare parte din cauza renunțării unilaterale a părții moldovenești de a îndeplini angajamentele asumate. Această situație este condiționată de motive politice. Moldova în cadrul procesului de reglementare a încercat, în mod repetat, să revină la strategia sa inițială ce prevede construirea unui stat unitar (care de ani îndelungați nu a fost capabilă să obțină cel puțin o bază minimă pentru viabilitate). Din acest motiv, orice acorduri bilaterale încheiate cu Transnistria, sunt considerate momentan de Chișinăul oficial ca fiind nevalabile juridic, din temerea că recunoașterea unor asemenea acte ar reprezenta o formă de legitimizare a Transnistriei, în calitate de parte egală.

Evident, această cale nu are perspective, pentru că orice proces de negocieri presupune nu numai încheierea de acorduri, dar și îndeplinirea lor corespunzătoare, aspect imposibil de trecut cu vederea în viitorul apropiat în procesul de reglementare a relațiilor moldo-transnistrene prin mijloace politice pașnice.

Dar cel mai important este faptul că baza normativă elaborată până în prezent, cu condiția posibilității îndeplinirii ei, este în măsură să ofere un cadru normativ-legal stabil pentru rezolvarea eficientă a problemelor existente în relațiile dintre Moldova și Transnistria în sfera socială, economico-comercială, activității organelor de drept și în altele. Desigur, aceste acorduri vor necesita o

dezvoltare și completare în conformitate cu realitatea dinamică și necesitățile actuale ale părților, pentru care, totuși, este stabilită deja o bază fundamentală de principiu.

Punctul de plecare al perioadei pașnice în relațiile moldo-transnistrene a fost „Acordul cu privire la principiile soluționării pașnice ...”¹, semnat la Moscova, la 21 iulie 1992. Acest document a confirmat statutul de «parte în conflict» cu drepturi depline pentru Transnistria, și de asemenea, se referea la faptul că conflictul propriu-zis urmează să fie soluționat în conformitate cu principiile Cartei ONU și a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Declarația comună a liderilor Moldovei și Transnistriei², semnată la 28 aprilie 1994, constituie începutul procesului de negocieri privind reglementarea definitivă și rezonabilă a relațiilor moldo-transnistrene.

În acest document este menționată Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale, culturale, civile și politice, de asemenea, stipulează faptul că cele două părți semnatare tind «să ocupe un loc demn în cadrul comunității statelor democratice și de drept». Pe lângă aceasta, părțile au convenit asupra:

- necesității unui program pentru formarea și realizarea treptată a raporturilor normativ-statale;
- necesității creării unui sistem de garanții reciproce, inclusiv internaționale, pentru îndeplinirea exhaustivă și necondiționată a acordurilor încheiate;
- demarării imediate și necondiționate a procesului de negocieri cu privire la complexul de probleme de interes comun;
- stabilirea unor relații economice reciproc avantajoase în sfera economică, comercială, creditaro-financiară și altele în beneficiul populației.

În perioada anilor 1994-2001, conducerea Republicii Moldova și a Transnistriei, cu participarea reprezentanților OSCE, Federației Ruse și Ucrainei, au semnat o serie de documente importante pentru reglementare, printre care:

- „Acordul privind garantarea păcii și menținerii securității”, din 1995, în conformitate cu care părțile s-au angajat să nu recurgă la forță sau la amenințarea cu forța în relații. Documentul a fost depus la OSCE;
- „Decizia protocolară privind rezolvarea problemelor apărute în domeniul serviciilor vamale ale Moldovei și Transnistriei”, 1996, conform căreia Transnistria a primit acoperire vamală recunoscută internațional pentru operațiunile de export-import;
- „Protocolul întrebărilor coordonate” din 1996, care i-a conferit Transnistriei dreptul de a adopta propria Constituție și legislație, precum și a propriului simbol de stat;
- ”Memorandumul cu privire la principiile de normalizare a relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria”, din 1997, a acordat Transnistriei dreptul la activitate economică externă independentă, la stabilirea unor raporturi culturale, științifice și altele directe cu alte state. Acest document a fost, de asemenea, depus la OSCE.

A fost format și funcționat un mecanism de negocieri care asigura cooperarea și posibilitatea de a depăși divergențele la toate nivelurile:

- la cel mai înalt nivel – prin întâlnirile dintre președinții Moldovei și Transnistriei;
- la nivel de experți politici, în cadrul Comisiei moldovenești și transnistrene de coordonare a cooperării politice;
- la nivel de experți în cadrul unor Comisii interdepartamentale tematice pentru soluționarea problemelor economice, umanitare, activității organelor de drept și altele.

* Nota editorului: Numele documentului menționat și a celor care apar mai jos în această lucrare au fost traduse în limba română din limba rusă, limbă în care a fost scrisă în original lucrarea.

Odată cu venirea la putere a Partidului Comuniștilor în Moldova, în 2001, a fost înregistrat un anumit progres în domeniul cooperării bilaterale cu privire la o serie de domenii vitale. De exemplu, în cadrul întâlnirii la cel mai înalt nivel, care a avut loc la 16 mai 2001, a fost semnat un set de documente bilaterale, de o importanță majoră:

- Procolul reuniunii conducătorilor din Republica Moldova și Transnistria;
- Protocolul cu privire la recunoașterea reciprocă a valabilității documentelor eliberate de autoritățile competente ale părților, pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei;
- Decizia protocolară cu privire la armonizarea legislației fiscale și vamale;
- Decizia protocolară cu privire la atragerea și protecția investițiilor străine, și cooperarea în sfera activității investiționale;
- Decizia protocolară privind măsurile de asigurare a funcționării libere a surselor mass-media și difuzării publicațiilor periodice și a posturilor TV pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei.

Astfel, deja în 2001, părțile erau în posesia unei serii de acorduri bilaterale și internaționale, care serveau ca bază pentru reglementarea politică și creau condiții pentru rezolvarea eficientă a problemelor vitale în domeniul economico-comercial, social, activității organelor de drept, informațional și altele. Totodată, exista un mecanism multidimensional de cooperare politică și de expertiză bilaterală, care asigura capacitatea practică pentru găsirea unor puncte comune și realizarea unor decizii reciproc acceptabile în baza unor acorduri.

În acest context, trebuie recunoscut faptul că această bază normativ-legală a reglementării relațiilor moldo-transnistrene conține un potențial bun pentru a deveni fundamentul pentru soluționarea întregului complex de probleme de natură practică.

„Step back-ul” obișnuit al părții moldovenești: metoda retragerilor și refuzurilor

Din septembrie 2001, procesul de negocieri dintre Moldova și Transnistria care cunoștea o dinamică pozitivă a fost suspendat. Conducerea Moldovei a decis că strategia unilaterală de soluționare a problemei transnistrene este mai oportună și a recurs la utilizarea blocadelor economice, diplomatice, informaționale, și vamale împotriva Transnistriei.

Este de remarcat faptul că, pe tot parcursul procesului de reglementare condus de mediatori au existat numeroase încercări de a apropia pozițiile părților și de a găsi forma optimală de coexistență pașnică.

În special, în 1993, în Raportul Nr 13³ pregătit de Misiunea OSCE din Moldova, se menționa despre imposibilitatea soluționării problemei moldo-transnistrene, în baza unor abordări unitare, fiind evidențiată raționalitatea utilizării principiilor federative.

Memorandumul din 1997 a fixat ideea construirii unui stat comun de către Republica Moldova și Transnistria, în cadrul frontierelor de stat ale fostei RSSM, ca o formulă nouă pentru stabilirea unor relații de bună vecinătate. Această idee a evoluat în cadrul Declarației comune a participanților întâlnirii din Kiev (1999), care a stabilit că completarea termenului de «stat comun» trebuie realizată în baza conceptului de «spațiu comun», în domenii concrete: economic, normativ, social, frontalier și al apărării.

După care, în iulie 2002, în cadrul reuniunii de la Kiev, mediatorii au lansat conceptul federativ drept un model posibil de rezolvare a problemei. În procesul de elaborare detaliată la nivel de experți, părțile s-au orientat pe definirea principiilor de bază și a structurii viitorului stat federativ.

Ideea privind statul federativ a obținut un nou impuls odată cu formarea Comisiei Constituționale Comune, la începutul anului 2003, care se ocupa de elaborarea parametrilor principali pentru structura constituțională a posibilei federații moldo-transnistrene.

În contextul concepției federative a fost pregătit așa numitul „Memorandum Kozak”, elaborat la inițiativa și în baza propunerilor părții moldovenești. Documentul reprezenta un proiect elaborat în detaliu cu privire la constituirea unei federații cu un sistem de control la mai multe nivele, echilibrare și garanții. După cum știm, acest proiect în regim de urgență a fost respins de către conducerea Republicii Moldova.

Din toamna anului 2004, conducerea Moldovei a declarat despre respingerea ideii de federație, și din nou, a revenit la pozițiile unitariste, propunând drept exemplu modelul autonomiei național-culturale a Găgăuziei.

În condițiile unui mecanism de negocieri nefuncțional, cu scopul de a menține un nivel minim de contactare politică între părți, în februarie 2002, cu eforturile mediatorilor și cu participarea Transnistriei, a fost creat procesul de „Consultații permanente pentru afaceri politice în cadrul procesului de negocieri pe marginea reglementării transnistrene”, în formatul pentagonal „3+2” (așa-numitul format Bratislava).

În 2005, la inițiativa Ucrainei și cu sprijinul celorlalți actori ai „Consultațiilor permanente”, la acestea au aderat SUA și UE, în calitate de observatori, transformându-se în formatul „5+2”.

La 28 februarie 2006, partea moldovenească a boicotat runda de consultări în cadrul „Consultațiilor permanente”, a căror activitate nu a mai fost reluată ulterior.

Mai mult decât atât, începând cu martie 2006, Republica Moldova a modificat regimul de vamă pentru exportul și importul din Transnistria. Ucraina și Moldova au introdus un nou regim de circulație a mărfurilor prin segmentul moldo-transnistrean al frontierei comune, care prevedea drept obligatorie pentru realizarea operațiunilor de export-import înregistrarea întreprinderilor transnistrene în Moldova și achitarea taxelor corespunzătoare la bugetul Republicii Moldova.

Esența, dar mai exact aspectul financiar al funcționării unui asemenea „regim”, impus sub presiune și existent în continuare, a fost reflectată deplin de vice-președintele Camerei de Comerț din Transnistria, Yury Ganin, în raportul său la cea de-a 949-a conferință «Wilton Park» (Marea Britanie), care a avut loc în perioada 16–19 octombrie 2008.

În special, el a subliniat faptul că pierderile economice ale Transnistriei constau din următoarele componente:

- circulația mărfurilor prin calea ferată din nordul Moldovei (în jur de 20 milioane dolari);
- interdicția de utilizare a transportatorilor transnistreni (mai mult de 70% sunt efectuate de transportatorii moldoveni), (în jur de 5 milioane dolari);
- exportul de bunuri via Republica Moldova prin ocolirea Transnistriei (aproximativ 2.5 milioane dolari);
- achitarea pentru procedurile vamale din Republica Moldova, serviciile de broker, perfectarea certificatelor (aproximativ 3 milioane dolari);
- lipsa livrărilor și a transporturilor în stațiile de cale ferată de la Tiraspol și Bender (aproximativ 5 milioane dolari)⁴.

Astfel, valoarea totală a pierderilor suportate de Transnistria ating cifra de 35 milioane dolari, din care circa 30 milioane dolari revin Moldovei. Dacă se evaluează veniturile obținute în baza preferințelor acordate de către Uniunea Europeană Republicii Moldova (GSP Plus, Preferințele Comerciale Autonome), la care au acces întreprinderile transnistrene, atunci se poate constata că, în 2007, acestea s-au ridicat la aproximativ 19 milioane dolari, ceea ce reprezintă aproximativ de două ori mai puțin, decât costul rezultat din dreptul la utilizarea lor⁵.

Y. Ganin concluzionează că, în situația creată Republica Moldova este un intermediar dintre Transnistria și UE, ce vinde Transnistriei preferințele europene și câștiga bine pe seama acestui lucru.

După cum putem vedea, acest mecanism cauzează pierderi enorme economiei transnistrene, dificultăți pentru comunicarea în sfera transportului și alte probleme, care continuă să afecteze situația generală, având consecințe socio-politice grave, de aceea sarcina logic justificată a Transnistriei este de a exclude un asemenea «intermediar».

Lipsa de perspective în reglementarea unilaterală a relațiilor moldo-transnistrene, în baza Legii interne a Republicii Moldova din anul 2005

Încercarea Moldovei de a consolida ideea autonomiei drept bază pentru negocieri a fost realizată prin adoptarea, la 22 iulie 2005, a Legii cu privire la principalele prevederi ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) „№ 173-XVI.

În conformitate cu legea dată, autoritățile Moldovei nu sunt autorizate să ducă negocieri cu conducerea Transnistriei, decât numai pe marginea problemelor de „democratizare” și „demilitarizare” a Transnistriei.

De fapt, acțiunile Moldovei au condus la aceea că, ideea creării unui stat comun a fost redusă până la acordarea Transnistriei statutului de autonomie, similar cu cel al unităților teritorial-administrative obișnuite (raioane) din cadrul Republicii Moldova, ceea ce nu poate reprezenta fundamentul pentru o reglementare durabilă și solidă.

În același timp, trebuie de remarcat faptul că, în prezent, Moldova nu este deloc atractivă pentru Transnistria, pe lângă aceasta, ea nu are posibilități reale de a realiza programul unilateral de „încorporare” a Transnistriei în spațiul său statal:

- după colapsul Uniunii Sovietice, Moldova nu a reușit să devină un stat democratic și viabil în cadrul frontierelor fostei RSSM. Moldova contemporană este slab dezvoltată din punct de vedere socio-economic și reprezintă un subiect de drept internațional puțin independent⁶;
- Moldova nu posedă o ideologie coerentă și o strategie clară pentru dezvoltarea internă a statului, pe termen mediu și lung, vectorul politicii sale externe este, de asemenea, dezechilibrat (există diferite variante – de la o fuziune totală cu România sau integrarea în UE prin România, până la realizarea unei politici de orientare pro-rusă);
- forțele politice contemporane ale Moldovei nu au o strategie unică privind „atragera” unilaterală a Transnistriei în Moldova. Există câteva opțiuni care se exclud reciproc: fie renunțarea la „balastul” pro-rusesc reprezentat de Transnistria și „plecarea” lejeră a Republicii Moldova pe filiera România-Europa, fie federalizarea Republicii Moldova și consolidarea ei în zona de influență a Rusiei ș.a.m.d;
- elita politică din Republica Moldova exprimă îngrijorări serioase legate de răspândirea fenomenului „transnistrizării” Moldovei în cazul federalizării sau alipirii Transnistriei în baza principiilor „autonomiei largi”;
- Moldova nu deține mecanisme socio-economice, umanitare și de infrastructură necesare pentru integrarea Transnistriei, de asemenea, lipsesc resurse financiare, estimate la 3-5 miliarde dolari⁷;
- Există un factor serios legat de diferențele culturale și ideologice dintre locuitorii de pe malul drept și stâng al Nistrului, care în decursul a 18 de ani de conflict s-au aprofundat puternic, transformându-se într-un obstacol esențial pentru reintegrarea „mecanică” defectuos pregătită. De asemenea, acestea comportă un potențial conflictual înalt;
- în prezent, la masa tratativelor, nu există nici un program complex sau un plan de reglementare convenit de ambele părți și aprobat de către actorii internaționali. Varianta realizării planului unilateral cu folosirea metodelor coercitive este irealizabil datorită poziției univoce a principalului garant – Federația Rusă (în special în contextul evenimentelor din Osetia de Sud, în august 2008). De asemenea, efectele posibile a aplicării

scenariului coercitiv ar putea pune sub semnul întrebării capacitatea și viabilitatea ulterioară a Moldovei în calitate de stat suveran.

Din punct de vedere politic, abordarea unitară îngustă a Moldovei, în baza Legii din 2005, de asemenea, este lipsită de viabilitate, reieșind din mai multe motive:

- pentru procesul de reglementare Legea din 2005 este contraindicată, deoarece în realitate aceasta reprezintă o lege internă a unui subiect al procesului de negocieri (al Moldovei) ce privește structura altuia (Transnistria), care a fost adoptată fără acordul sau participarea nu doar a părții transnistrene, dar și a mediatorilor, garanților și observatorilor, adică, în afara formatului internațional de reglementare existent;
- acest document nu creează un spațiu comun pentru completarea comună cu conținut reciproc acceptabil, de către toți actorii formatului „5+2”, deoarece prevederile legii sunt bine fixate și sunt obligatorii. Prin esența sa juridică legea nu este un proiect de document, care poate fi dezvoltat și completat în comun în vederea găsirii unei soluții viabile de compromis;
- legea face imposibilă folosirea unui complex larg de abordări și propuneri, elaborate pe parcursul anilor de garanți și mediatori, incluse în așa-numitele proiecte ca „Planul Primakov,” Memorandumul Kozak „, „Planul Iușcenko”, etc.
- prevederile Legii sunt învechite și nu corespund tendințelor normative internaționale în domeniul reglementării în Europa (Serbia și Muntenegru, Kosovo), precum și în fosta Uniune Sovietică (Federația Rusă a recunoscut statalitatea Abhaziei și Osetiei de Sud);
- principiile Legii ce consfințesc statutul de autonomie sunt inacceptabile pentru Transnistria, deoarece nu respectă caracterul dialogului pe bază de egalitate, nu țin cont de realitățile internaționale existente, dar și intră în contradicție cu Constituția Transnistriei și voința populației transnistrene, exprimate în cadrul referendumului din 17 septembrie 2006;
- poziția oficială a Tiraspolului în privința soluționării unilaterale a problemei în baza propunerilor Republicii Moldova este univoc negativă, în mare parte, fiind tratată cu înțelegere de către mediatori și garanți.

În mare parte, prin adoptarea Legii date, Chișinăul oficial a creat o situație de impas, creând bariere artificiale în ceea ce privește prezența sa la masa de negocieri, refuzând să discute orice proiect cadru pe marginea reglementării, propus de către oricare din participanții formatului „5+2”.

În același timp, devine evident faptul că, Moldova contemporană nu este în măsură să realizeze propriul proiect de soluționare a chestiunii moldo-transnistrene, bazat pe Legea internă din 2005. Continuarea acestei linii unilaterale doar va mări decalajul dintre părți, perpetuând și agravând instabilitatea regională, îndepărtând perspectivele rezolvării definitive și corecte a problemelor în relațiile dintre cele două părți, în interesul populației de pe ambele maluri.

Conștientizând situația creată, partea moldovenească, în mod asiduu și o perioadă îndelungată a activat în afara procesului de negocieri, nefiind pregătită pentru o apropiere de poziții. Actualele autorități moldovenești nu doresc să anuleze sau să modifice această Lege. Mai mult decât atât, conform Constituției, Republica Moldova este un stat unitar. Această clauză poate fi modificată numai în cadrul unui referendum, însă semnele din partea Moldovei privitor la organizarea lui lipsesc.

Particularitățile situației curente în sfera reglementării: situația „podurilor divizate” și principiile de apropiere

În prezent, problemele care au dus la ruptura dintre Republica Moldova și Transnistria, nu numai că nu sunt rezolvate, dar dimpotrivă, și mai mult s-au agravat. Mai mult decât atât, procesul de apariție a unor provocări noi este mai dinamic, decât cel de reglementare, devenind incontrollabil și periculos. Astăzi, în relația dintre părți există următorul bloc de probleme de importanță fundamentală:

- economice (diferite metode de realizarea a privatizării și, în consecință, diferite modele economice, abordări diferite privind proprietatea privată, sistem bancar, financiar-creditar și de schimb valutar independente, reducerea comerțului bilateral etc.);
- politice, juridice (formarea de organe de stat proprii de către Republica Moldova și Transnistria, forme de stat diferite, dezvoltarea cadrului legislativ după diverse standarde etc.);
- socio-culturale, educaționale, informaționale (trei limbi oficiale în Transnistria și o limbă de stat în Moldova, sisteme de învățământ și standarde sociale diferite, existența unor sisteme mediatice și comunicaționale separate etc.);
- militare (constituirea și consolidarea propriilor forțe armate, cu experiență de luptă a unei părți împotriva celeilalte etc.);

În prezent, din punct de vedere politic, părțile ocupă poziții diametral opuse.

Chișinăul oficial examinează posibilitatea reglementării transnistrene exclusiv prin intermediul și în baza Legii sale interne „Cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)”.

Tiraspolul oficial, la rândul său, propune dezvoltarea unor relații de bună vecinătate dintre Moldova și Transnistria, în calitate de două state suverane și independente. Aceste prevederi sunt cuprinse în proiectul Acordului „Privitor la relațiile de prietenie și cooperare dintre Republica Moldova și Republica Moldovenească Nistreană”⁸, transmisă Președintelui Republicii Moldova, Vladimir Voronin, în timpul întâlnirii la nivel înalt din or. Bender, 11 aprilie 2008.

Pentru a ieși din criza sistemică de lungă durată existentă în procesul de reglementare, sunt necesare acțiuni concrete, sprijinite de o voință politică reală a părților, dar nu numai de declarații despre dorința de a căuta soluția de compromis în comun.

Din perspectiva reglementării politice trebuie create condiții pentru un dialog pe bază de egalitate a părților, îndreptat spre identificarea de soluții viabile și reciproc acceptabile. Un rol cheie în această problemă l-ar putea avea poziția principială a garanților, mediatorilor și observatorilor, interesați în realizarea unei reglementări corecte și sustenabile în beneficiul populației din Moldova-Transnistria.

În condițiile create, un sistem solid de stabilitate și securitate în regiune poate fi construit în baza următoarelor principii:

- a) egalitatea participanților principali ai dialogului – Republica Moldova și Transnistria, respectarea reciprocă și neimplicarea în afacerile interne a unuia față de celălalt;
- b) evitarea oricărui decizii unilaterale care pot amenința pacea și stabilitatea în regiune, prejudiciu realizarea drepturilor politice, socio-economice și alte drepturi ale locuitorilor din Moldova situată pe malul drept și Transnistria;
- c) inadmisibilitatea presiunilor economice, politico-diplomatice, informaționale în relațiile dintre părți;
- d) asigurarea libertății de circulație a persoanelor, produselor și bunurilor, în conformitate cu acordurile dintre părți, normele dreptului internațional;
- e) funcționarea durabilă și stabilă a coridoarelor de transport transfrontaliere;

- f) menținerea operațiunii de menținere a păcii existente. Decizia cu privire la posibilitatea schimbării ei trebuie să se facă prin consensul dintre Moldova, Rusia și Transnistria;
- g) existența unui sistem complex de garanții internaționale în domeniul politic, economic și în altele.

Constituit în februarie 2002, formatul Bratislava, caracterizat prin „consultări permanente pe probleme politice în cadrul procesului de negocieri privind reglementarea transnistreană”, cunoscut în prezent sub denumirea de formatul „5+2”, necesită o anumită modernizare în ce privește mecanismul de executare a acordurilor și înțelegerilor încheiate de părți, în conformitate cu principiul universal „pacta sunt servanda”.

Pentru a asigura o platformă mai eficientă pentru negocieri ar trebui deblocat tot „bagajul” de rezultate pozitive obținute în comun, inițiat procesul de ridicare „a lacătelor politice”, care nu oferă posibilitatea pentru o mișcare treptată spre îmbunătățirea situației în domenii concrete ale relațiilor bilaterale.

Un mecanism practic important în soluționarea problemelor poate fi activitatea comună a părților la nivel de experți. Totuși, această cooperare, în primul rând, trebuie să aibă un caracter depolitizat, să rezulte din prioritatea absolută a intereselor locuitorilor Republicii Moldova și Transnistriei, dar și să se bazeze pe principiile de respect reciproc, pragmatism și inadmisibilitatea impunerii unor decizii unilaterale.

Trecerea la tactica de rezolvare a unor probleme concrete: particularitățile activității grupurilor de experți ai Moldovei și Transnistriei

Având în vedere faptul că, pozițiile politice ale părților rămân polarizate și că premise reale pentru reluarea activității normale a formatului „5+2” nu există în prezent, participanții reglementării au ajuns să înțeleagă importanța și necesitatea acțiunilor în afara cadrului „consultărilor permanente”. Are loc concentrarea eforturilor părților, precum și a garanțiilor și mediatorilor, în vederea organizării activității grupurilor de experți ale ambelor părți pentru realizarea problemelor concrete din punct de vedere practic. În situația actuală, depășirea în comun a dificultăților existente în relațiile moldo-transnistrene ar putea fi cheia progresului, care să impulsioneze pozitiv însăși procesul politic.

În acest fel, în urma înțelegerilor președinților Moldovei și Transnistriei, asupra cărora s-a ajuns, în urma reuniunii de la 11 aprilie 2008, a început lucrul în comun în această direcție.

În prima fază, părțile au convenit să creeze grupuri de experți pentru a rezolva problemele în următoarele domenii:

1. dezvoltarea comunicării în domeniul transportului (feroviar, rutier și activitatea în domeniul transporturilor);
2. acordarea asistenței umanitare și distribuire ei;
3. cooperarea în problemele de protecție a mediului / ecologie.

În aprilie 2008, au fost organizate mai multe evenimente dedicate funcționării grupurilor comune de lucru și măsurilor de construire a încrederii între părți. Astfel, în perioada 14-15 aprilie 2008, la Odessa, sub egida OSCE, a avut loc seminarul pe marginea consolidării nivelului de încredere și securitate în domeniul economiei și a mediului înconjurător, cu participarea reprezentanților Republicii Moldova, Transnistriei, precum și în prezența Federației Ruse, Ucrainei, UE și SUA; la 18 aprilie 2008, la Benderskom, la sediul Misiunii OSCE, a avut loc întâlnirea de lucru a coordonatorilor grupurilor de experți pe problema transportului, ecologiei și asistenței umanitare; la 23 aprilie 2008, la inițiativa UE, la Odessa, s-a desfășurat întâlnirea de lucru pe problema transportului feroviar, de asemenea, a avut loc o altă serie de întâlniri.

Dar, deja primii pași în această direcție au identificat o varietate de dificultăți semnificative care împiedică continuarea progresului și intensificării cooperării în acest domeniu.

Așa cum era de așteptat, obstacolele „tradiționale” continuă să fie de natură politică. Părțile încă nu au reușit să ajungă la un acord comun cu privire la temeiul juridic al activității grupurilor sectoriale de experți, precum și privind formatul lor de activitate, regulamentul, competențele, statutul deciziilor luate de ei.

Moldova se bazează pe decizia Guvernului Republicii Moldova de la 31 octombrie 2007, Nr 1178, „Privind realizarea inițiativelor Președintelui Republicii Moldova menite să consolideze încrederea și securitatea în contextul soluționării problemei transnistrene”.

Această Dispoziție se bazează pe Legea Republicii Moldova din 22 iulie 2005 „Cu privire la principiile de bază ale statutului raioanelor de pe malul stâng al Nistrului (Transnistria) și Hotărârea Guvernului RM Nr. 814, din 15 august 2005, care prevede acordarea unor garanții sociale populației din Transnistria. În conformitate cu aceste documente, participarea «reprezentanților regiunii transnistrene», se preconizează, în mod exclusiv, doar la etapa de implementare a unor proiecte concrete referitoare la „realizarea inițiativelor Președintelui Republicii Moldova « (p. 3, Dispoziția Nr 1178).

Astfel, de facto și de jure, Transnistria este invitată să participe la realizarea proiectelor care vor fi elaborate și aprobate, fără prezența ei, și în consecință, fără a se lua în considerare punctele de vedere ale părții transnistrene, și cu omiterea posibilității activității pe poziții de egalitate.

La rândul său Transnistria propune folosirea unui mecanism principal nou de cooperare socio-economică, bazat pe înțelegere și compromis.

Este vorba despre mecanismul creat în 1997, în baza acordurilor bilaterale dintre Republica Moldova și Transnistria. Astfel, la 10 noiembrie 1997, părțile au semnat „Acordul privind cadrul instituțional de cooperare socio-economică între Republica Moldova și Transnistria”, de către prim-ministru (din partea Republicii Moldova) și vicepreședintele adjunct al Guvernului (din partea Transnistriei). Acest acord stabilește un mecanism clar de activitate comună la nivel de experți.

Îndeosebi, în cadrul Acordului părțile au constituit Comisia pentru cooperare socio-economică dintre Republica Moldova și Transnistria, care, la rândul său, era alcătuită din Comisia Unită a Părților. În cadrul acestei Comisii unite au fost formate aproximativ 20 de grupuri de lucru, tipurile cărora fiind de asemenea fixate în Acord. Prin acest acord au fost rezolvate problemele legate de activitatea Comisiilor părților, Comisiilor unite, precum și a grupurilor de lucru sectoriale, a sarcinilor și atribuțiilor lor.

Conform regulii generale, deciziile Comisiei Unite a părților aveau un caracter de recomandare și erau perfectate în baza unor protocoale bilaterale, dar, în caz de necesitate, puteau deveni obligatorii, ceea ce oferea posibilitatea creării unui „cadru legal terțiar”. Astfel, se prefigura o oportunitate unică de a evita reglementare juridică unilaterală în cadrul legislației în vigoare a uneia din părți și se putea crea o platformă convenabilă pentru a ajunge la un compromis prin intermediul adoptării unor decizii consolidate.

Este de remarcat faptul că, până în prezent, Acordul din 1997, rămâne valabil, cel puțin, niciuna din părți nu a declarat despre retragerea semnăturii de pe acest document. Mai mult decât atât, obligativitatea acestui document a fost invocată de Republica Moldova în momentul aderării la OMC, devenind o referință obligatorie pentru calitatea de membru a Republicii Moldova în această organizație. Totodată pachetul de documente necesar pentru aderarea Republicii Moldova la OMC, a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova și intrat în vigoare.

* Nota editorului: Numele documentului de față și a celor care apar mai jos în această lucrare au fost traduse în limba română din limba rusă, limbă în care a fost scrisă în original lucrarea.

În conformitate cu cele menționate, în cazul existenței unei dorințe a Republicii Moldova pentru un dialog de fond, acordul dat putea deveni fundamentul de bază pentru activitatea grupurilor comune de experți ai Moldovei și Transnistriei, care ar avea drepturi egale, competențe și ar lua decizii în baza unor înțelegeri.

După cum vedem, un format de cooperare bilaterală, de esență non-politic și aparent reciproc avantajos, privitor la activitatea experților sectoriali a nimerit în impas, din cauza unei probleme politice principiale legate de opunerea uneia din părți de a recunoaște statutul alteia de parte egală în procesul de reglementare.

Însă, fără stabilirea unor relații de încredere reciprocă, normalizarea colabării socio-economice și confirmarea dorinței părților pentru un dialog de fond, orice încercare de a relua activitatea formatului "Consiliului permanent" va eșua. În acest mod, formatul «5+2» riscă să se transforme din nou doar într-un forum multilateral pentru critici și demersuri reciproce, care, la rândul său, poate îndepărta și mai mult perspectivele reglementării definitive.

Schimbarea paradigmei: deschiderea în procesul de reglementare „a celui de-al doilea front” pentru activitatea practică în vederea depășirii efectelor negative ale crizei de lungă durată, în interesul populației din întreaga regiune.

Astăzi, întrebările problematice în sfera economico-comercială, socială, transporturilor și comunicațiilor, activității organelor de drept, informațională și altele, rămân să fie nerezolvate, continuând să se deterioreze și să creeze tensiuni suplimentare în relațiile dintre părți.

Prelungirea perioadei de nerezolvare a conflictului are un impact negativ asupra standardelor de viață a celor două maluri ale Nistrului, generând o dinamică socio-economică, demografică și de migrație negativă pentru întreaga regiune. De exemplu, pe parcursul anilor de confruntare, ca urmare a schimbărilor demografice și a migrației forțate, populația Moldovei și Transnistriei s-a micșorat de aproape trei ori.

Într-o situație deosebit de dificilă este regiunea transnistreană, deoarece ca rezultat al introducerii de către Moldova, în 2006, a măsurilor de control a operațiunilor de export-import și a producției industriale, de schimbare a fluxurilor de transport, de blocare a transportării pe calea ferată, a condus la pierderi enorme de venituri din sectoare întregi ale economiei, la deficit permanent a unei treimi din bugetul social al regiunii transnistrene.

Expresia coercitivă a realizării intereselor politice prin intermediul discriminării agenților economici transnistreni constituie în prezent unul din principalii factori conflictuali. Acest mecanism este impus artificial și are ca scop stimularea extinderii sărăciei pe malul stâng al Nistrului.

În această situație, se simte nevoia urgentă a normalizării rapide a situației prin crearea unor condiții, care ar face impracticabilă folosirea împotriva uneia din părți a "armei sociale" - instrument folosit pentru a restrânge sistemele și capacitățile sociale.

Desigur, se poate încerca atingerea unui progres în reglementare prin mijloace politico-diplomatice, și se lucrează deja în această direcție de mult timp. Dar nu poate fi neglijată posibilitatea creării unui stimulent adițional pentru reglementare, sub forma unui complex „Program internațional de reabilitare socio-economică, normativă și umanitară a regiunii”.

În prezent, protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor, împreună cu asigurarea unor condiții socio-economice acceptabile nu trebuie să fie privite numai ca un fel de „bonus” pentru populația celor două părți, în cazul unei reglementări reușite. Aceasta reprezintă acel fundament umanitar și acel minim civilizațional necesar, care trebuia asigurat „încă de ieri” sau cel puțin, azi.

Situația curentă se caracterizează prin faptul că, activitatea la nivelul grupurilor de experți ai părților nu poate obține o dinamică pozitivă, fiind aproape de un alt impas. Procesul de re-

glementare a relațiilor moldo-transnistrene, de asemenea, înfruntă dificultăți și este departe de a fi finalizat. În aceste condiții, este necesară participarea mai activă și complexă din partea mediatorilor și observatorilor internaționali privind elaborarea și realizarea programului special pentru consolidarea încrederii, reabilitării sferei socio-economice, ridicării eficienței principalelor instituții de drept și a nivelului de cultură civică etc.

Garanții, mediatorii și observatorii trebuie să-și revizuiască obligațiile din punctul de vedere al riscurilor și amenințărilor socio-umanitare la adresa securității regionale, care sunt produse de „conflictul înghețat” din relația dintre Moldova și Transnistria. Rezolvarea problemei legate de reglementarea politică trebuie să fie abordată în legătură directă cu procesul masiv de restabilire și consolidare a vitalității întregii regiuni.

Pentru aceasta este nevoie de un salt calitativ – cooperarea garanților, mediatorilor și observatorilor trebuie să treacă dincolo de limitele formatului politic „5+2”. Este necesar să se treacă la un nivel responsabil de cooperare regională pentru elaborarea unor abordări comune în vederea oferirii unei contribuții complexe dezvoltării întregului spațiu al conflictului.

În acest scop, mediatorii, observatorii și garanții (Rusia, Ucraina, OSCE, UE și SUA) trebuie să formeze în procesul de reglementare un nou FORMAT SOCIO-UMANITAR „5+2 „ sau” Cinci pentru doi”, ca un mecanism special temporar de asigurare a unor fundamente umanitare, socio-economice și civico-normative demne, necesare pentru viața populației Moldovei și Transnistriei.

Specificul acestui mecanism trebuie să fie clar consfințit drept instrument suplimentar și principal de natură non-politică în cadrul reglementării moldo-transnistrene. Aceasta este importantă pentru a evita ca aspectele organizatorice și tehnicile ale funcționării lui să nu capete proprietatea unei probleme politice insurmontabile, în lumina unor posibile pretenții din partea Moldovei referitor la aceea că mecanismul dat poate deveni o formă de „recunoaștere” sau de „legitimizarea” a Transnistriei.

În cadrul acestui format poate fi elaborat, iar apoi și realizat „Programul de reabilitare socio-economică și umanitară a regiunii”, care ar prevedea îndeplinirea unui pachet de transformări socio-economice, implicarea părților în proiecte investiționale de importanță socială, normativă, economică, informațională și în ce privește infrastructura.

Întrebarea de bază în acest sens este dacă regiunea dată va putea deveni o zonă de consolidare a eforturilor, a înțelegerii și cooperării dintre liderii regionali și centrele de putere internaționale. Pentru aceasta, în primul rând, trebuie să persiste înțelegerea și dorința „garanților umaniitari”, care vor dori să participe la acest proces, pregătiți pentru realizarea unei monitorizări a problemelor socio-economice și alocarea de resurse pentru realizarea practică a Programului.

În acest context, este important să se evite tentația pentru o cale extensivă simplă caracterizată prin atragerea unor noi actori externi în procesul de reglementare (de exemplu, România, Bulgaria, Turcia etc.), deoarece în condițiile agravării eterogenității sistemului regional al relațiilor internaționale, s-ar putea activa contradicțiile dintre țări, creând noi focare de confruntare, dar deja la nivel de mediatorii, garanți și observatori. Mult mai utilă ar fi intensificarea cooperării și completarea conținutului lui cu un sistem echilibrat de relații dintre actorii internaționali din prezentul format „pentagonal”.

Direcția transnistreană în cooperarea interstatală este atractivă, deoarece oferă o oportunitate bună pentru perfecționarea mecanismului (modelului) umanitar și normativ pozitiv de susținere a procesului politic pașnic, care are drept scop eliminarea progresivă a factorilor destructivi cauzati de conflict.

Pentru a optimiza și a grăbi activitatea în această direcție, în cadrul acestui program pot fi transpuse proiectele deja existente în procesul de reglementare, specificate mai sus, care au fost obținute în urma înțelegerilor și au fost procesate după rigorile juridice corespunzătoare.

Direcțiile generale preconizate în realizarea Programului:

- asigurarea utilizării instrumentelor democrației funcționale și crearea unei baze juridice necesare pentru acordarea de asistență umanitară, economică, socială și juridică pentru populația din Moldova și Transnistria;
- formarea unui sistem complex de protecție a drepturilor fundamentale ale omului, asigurarea accesului direct la sursele internaționale de apărare juridică (eventual, crearea unui sistem de ombudsmeni al formatului „Socio-umanitar” „5+2”);
- aplicarea liberă și plenară a acordurilor și convențiilor internaționale în sfera socială;
- crearea unui „fond de stabilitate socială” special, în scopul reabilitării sferei sociale a Moldovei de pe malul drept și Transnistriei, soluționării problemelor umanitare presante;
- asigurarea libertății deplasării persoanelor, bunurilor și a produselor, în conformitate cu normele dreptului internațional; inițierea ridicării oricăror restricții, așa zisele „liste negre” a persoanelor cărora le este interzisă deplasarea atât în limitele Republicii Moldova și Transnistriei, cât și în afara lor, în țările din vecinătatea apropiată și îndepărtată;
- asigurarea anulării barierelor birocratice interne între părți, precum și a necesității înregistrărilor temporare, primirii vizei de ședere etc. pentru toți cetățenii profesori de pașapoarte interne din Republica Moldova și Transnistria;
- introducerea unui sistem de preferințe comerciale pentru companii (în cadrul acordurilor de liber schimb cu țările CSI, CEFTA, Uniunea Europeană și preferințele UE etc.);
- punerea în aplicare a mecanismelor de colectare și distribuire individuală a ajutorului umanitar, inclusiv, obținut din partea altor state și organizații internaționale;
- acordarea de sprijin și de ajutor material suplimentare păturilor social vulnerabile care au suferit de pe urma dezastrelor naturale;
- garantarea unei activități libere a tuturor tipurilor de surse media pe ambele maluri;
- desfășurarea monitorizării, cu scopul de a asigura excluderea discriminărilor pe motivul intoleranței naționale, rasiale, etnice sau religioase și a altor forme de ură și xenofobiei, în sursele mass-media ale ambelor părți.

Sprijinirea regiunii în domeniul socio-economic și, în special, a Transnistriei, care înfruntă presiunea de o perioadă îndelungată de timp din acest punct de vedere, dar și mișcarea generală a societății spre o democrație funcțională va deveni garanție fezabilă pentru protecția tuturor cetățenilor care locuiesc pe ambele maluri. În această situație, aceștia își vor putea realiza pe deplin drepturile lor inalienabile în concordanță cu standardele internaționale și indiferent de progresele înregistrate pe plan politic.

Realizarea acestui proiect va oferi perspective serioase pentru dezvoltarea și creșterea bunăstării tuturor cetățenilor, dar și va conduce la o anumită „dezghețare” a conflictului din punct de vedere practic, contribuind la lansarea unor procese sociale interne la nivelul societății civile.

„Formatul Socio-umanitar „5 +2” ar putea deveni una din fundamentele eficiente ale noii arhitecturi de stabilitate, creând condiții normale de viață pentru oameni, în decursul perioadei de tranziție de la actualul „status quo” la reglementarea finală a conflictului, în conformitate cu normele dreptului internațional universal recunoscute și cu respectarea factorilor reali și a tendințelor actuale.

Bibliografia și literatura

- 1 «Соглашение о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в приднестровском регионе Республики Молдова» (Заклучено в г. Москве 21.07.1992) [„Acordul de principiu în privința rezolvării pașnice a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova” (Semnat la Moscova 21.07.1992)] <http://www.lawmix.ru/abro.php?id=9841>

- 2 Brunot, P. et al. Международное право и независимость Приднестровья [Legislația internațională și independența Transnistriei], 2007
- 3 О документах, переданных президенту Республики Молдова В.Н. Воронину в ходе встречи с президентом Приднестровской Молдавской Республики И.Н. Смирновым 11 апреля 2008 года [Despre documentele furnizate președintelui Republicii Moldova V. N. Voroninca parte a întâlnirii cu președintele Republicii Moldovenești Nistrene, I. N. Smirnov la data de 11 Aprilie 2008]. <http://www.olvia.idknet.com/ol116-04-08.htm>
- 4 Ганин Ю [Ganin, Yu]. Почему растет экономика Приднестровья [De ce economia transnistreană este în creștere?] 21.10.2008 // <http://www.tiraspol.ru/news/?action=show&id=530>
- 5 Ibid
- 6 Молдова – самая нестабильная страна Европы [Moldova – cea mai instabilă țară din Europa] <http://www.salut.md/news/24051.html>
Типология политических режимов [Tipologia regimurilor politice], 05.03.2008 // <http://www.frip.ru/newfrip/cnt/library/sel?tid=3&cid=3033>
Alexandru Kuznețov. К текущей ситуации в Молдавии [Despre situația actuală din Moldova] // <http://vovremya.info/art/1224237837.html>
Evghehi Șolari. Воспрянь, румын! Или хотя ли русские... «унири»? [Trezește-te, române! Sau vor oare rușii... „unirea”?] // Kommersant PLUS // http://www.km.press.md/arhiv/07_1920/mat9.html
Vitalia Pavlicenco. «Я не верю в то, что Россия имеет поддержку большинства населения Приднестровья» [„Eu nu cred în aceea că, Rusia este sprijinită de majoritatea populației Transnistriei”] // <http://www.regnum.ru/news/941262.html>
<http://ava.md/material/648.html>
M. Leontiev. Грязная игра Запада. Чем опасен Воронин в Молдове [Jocul murdar al Occidentului. Cu ce este periculos Voronin în Moldova] 09.03.2005 // <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1110347160>
Молдавия – несостоявшееся государство [Moldova – un stat eșuat] //
- 7 Opinie nepublicată a unui din principalii experți transnistreni pe reglementarea conflictului moldo-transnistrean, conversație cu autorul, Tiraspol, iunie 2008
- 8 Проект Договора «О дружбе и сотрудничестве между Молдавией и Приднестровьем»: полный текст [Acordul preliminar: „Privitor la relațiile de prietenie și cooperare dintre Republica Moldova și Republica Moldovenească Nistreană”: text integral. <http://www.regnum.ru/news/986310.html>

ORIGINILE ȘI PERSPECTIVELE SOLUȚIONĂRII CONFLICTULUI TRANSNISTREAN

Din punctul de vedere al unui observator extern, problema cunoscută sub numele de „conflictul transnistrean” este destul de controversată. Pe de o parte, sunt evidente toate trăsăturile unui conflict – amintiri despre vărsarea de sânge, prezența pacificatorilor, mediatorilor în procesul de negociere, poziții contrare ale „părților” și lipsa oricărei perspective clare de soluționare a conflictului. Pe de altă parte, însăși denumirea de “Conflict transnistrean” se referă doar la localizarea lui geografică, dar nu spune nimic despre esența lui, în special în condițiile în care pe cele două maluri ale Nistrului trăiesc populații de aceeași naționalitate, care aparțin în cea mai mare parte unei confesiuni religioase identice. În plus, poate fi menționată lipsa evidentă a unui sentiment de ură dintre populațiile de pe ambele maluri ale Nistrului, fapt demonstrabil prin aceea că mai mult de o mie de tineri din Transnistria studiază la universitățile din Chișinău.

Din punctul de vedere al autorului, în procesul abordării problemei conflictului transnistrean au fost artificiale induse stereotipuri false în legătură cu perceperea acestuia. Ca urmare, însăși formula procesului de negocieri, precum și abordările pentru rezolvarea conflictului, sunt incompatibile cu esența acestui conflict, și de aceea, sunt sortite eșecului de la bun început.

În această lucrare se propune o abordare privind analiza esenței conflictului, bazată pe studierea proceselor istorice care au condus atât la apariția Republicii Moldova, cât și la problema conflictului transnistrean. Potrivit autorului, populația de pe ambele maluri ale Nistrului, de cel puțin două secole, a fost în condiții care au creat premisele pentru realizarea unei manipulări din partea unor anumite cercuri politice din URSS (mai târziu – Rusia) și, în același timp, au determinat capacitatea populației de a se folosi de libertatea obținută după colapsul Uniunii Sovietice.

Potrivit autorului, „conflictul transnistrean” este o parte componentă a problemei cu privire la realizarea proiectului denumit „Republica Moldova”. Esența conflictului se rezumă la faptul că Rusia încearcă să controleze din punct de vedere geopolitic Republica Moldova integral, în timp ce capacitatea internă a societății moldovenești nu este suficientă pentru a crea un stat viabil și democrat.

Extinderea UE, includerea Republicii Moldova în politica de bună vecinătate, la fel ca și intențiile declarate ale Ucrainei de a deveni membru al NATO și UE, au creat o situație nouă, care pe termen lung poate crea premisele pentru soluționarea conflictului transnistrean și consolidarea statului Republica Moldova.

***

*„Adunătura de oameni este transformată în națiune de două lucruri-
marele trecut comun și planurile comune pe viitor”.**
(Winston Churchill)*

1. Originile problemei Transnistrene sau se putea oare evita apariția conflictului?

Interconexiunea conflictului transnistrean cu procesele politice ce au urmat după declararea politicii „de restructurare” în URSS și dezmembrarea ei este evidentă. În același timp, situații si-

* Acest material reflectă viziunea exclusiv personală a autorului referitoare la problema cunoscută sub denumirea „Conflictul Transnistrean”. În același timp, autorul în nici un caz nu pretinde la justetea exclusivă a punctului său de vedere.

** Traducerea autorului.

milare celora care au condus la apariția conflictului Moldova-Transnistria, au avut loc nu numai în fosta RSS Moldovenească, dar aici suma factorilor, care au determinat apariția conflictului și au condus la dezmembrarea țării, a avut un anumit specific local. Fără elucidarea elementelor-cheie ale acestui specific nu sunt posibile nici înțelegerea corectă a cauzelor apariției conflictului Transnistrean și, corespunzător, nici căutarea căilor de soluționare a lui. Aceasta a devenit deosebit de actual în situația când, după declararea unilaterală a independenței Kosovo la 17 februarie 2008, comunitatea internațională s-a pomenit dezbinată și s-au reanimat speculațiile despre universalitatea precedentului Kosovo și pentru alte conflicte „înghețate”.

1.1. *Excurs istoric* sau care este rolul trecutului la apariția și evoluarea conflictului Transnistrean.*

Republica Moldova a fost recunoscută de comunitatea europeană în calitate de stat independent ca succesoare de drepturi a fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), unul din subiecții federației sovietice. Încă în Tratatul de creare a URSS (art. 26) din 30 decembrie 1922, la fel ca și în cele trei Constituții (anii 1924, 1936, 1977) care au acționat pe parcursul existenței ei, a fost fixat dreptul subiecților federației sovietice la autodeterminare, până la ieșirea din componența URSS. Pe parcursul a mai bine de jumătate de secol această suveranitate era o ficțiune evidentă, iar dreptul proclamat de a ieși din componența URSS nu a fost asigurat cu un mecanism juridic adecvat. Frontierele dintre republicile unionale erau pur administrative și, de regulă, nu corespundeau arealelor de așezare a etniilor care populau URSS. Însă politica promovată de centrul unional de creare a „noii comunități istorice – poporul sovietic” a prevenit într-un anumit sens apariția oricăror probleme și conflicte.

Încercările de a democratiza sistemul sovietic au provocat „parada statelor suverane”, care a luat prin surprindere comunitatea internațională. Drept rezultat: recunoașterea formală a independenței statale a tuturor celor cincisprezece foste republici unionale, inclusiv a Republicii Moldova.

Transformarea fostei republici unionale în stat independent a fost precedată de un trecut istoric destul de controversat. Totodată, complicațiile din ultimele două sute de ani nu au putut să nu se răsfrângă asupra mentalității populației în ansamblu, la fel cum nu au putut să nu creeze un anumit contrast între mentalitățile dominante de pe malurile drept și stâng ale Nistrului.

1.1.1. *Malul drept*

Teritoriul dintre Prut și Nistru, supranumit, de asemenea, Basarabia, a fost parte componentă a Moldovei feudale**, care, alături de Valahia și Transilvania, pe parcursul a câtorva sute de ani, era la intersecția intereselor imperiilor Otoman, Rus și Austro-Ungar.

În 1513, după câțiva ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, Moldova a fost nevoită să accepte regimul suzeranității otomane și, la fel ca Valahia, a fost inclusă în așa-numita „Casa Păcii” – o stare intermediară între „Casa Islamului” (teritoriile incluse nemijlocit în componența Imperiului Otoman) și „Casa Războiului” (teritoriile pe care Imperiul Otoman intenționa să le ia sub control prin forță). Domnitorii Moldovei și Valahiei au încercat de nenumărate ori să se elibereze de suzeranitatea Porții și să întoarcă independența, atât pe căi militare, cât și diplomatice. Însă, aceste încercări au eșuat și, de obicei, se terminau rău pentru inițiatorii lor.

În mai 1812, după înfrângerea Imperiului Otoman în războiul ruso-turc, la București a fost încheiată pacea, în rezultatul căreia teritoriul dintre Prut și Nistru a intrat în componența Imperiului Rus. Există mărturii istorice că Imperiul Rus avea pretenții la Moldova și Valahia în

* Acest capitol nu pretinde la plenitudinea academică și în el sunt examinați numai acei factori care, în opinia autorului, au avut o influență esențială asupra problemei Transnistrene.

** Prima mențiune despre principatul Moldova ține de anul 1359.

ansamblu, care în acel timp erau deja ocupate de armata rusă, și numai inevitabilitatea războiului cu Napoleon i-a limitat ambițiile imperiale.

O anumită autonomie acordată la început Basarabiei a fost lichidată la 28 februarie 1838 prin decretul lui Nicolai I. În continuare situația în Basarabia era determinată de influența proceselor concurente. Pe de o parte, dincolo de Prut avea loc procesul de formare a statului românesc, care a coincis din punct de vedere cronologic cu perioada revoluțiilor burgheze din Europa, ceea ce nu putea să nu provoace stări de spirit proromâne în Basarabia. Pe de altă parte, Imperiul Rus, pentru a-și consolida pozițiile în Basarabia, a aplicat o politică-standard pentru periferiile ei, care includea strămutarea în Basarabia a diferitor grupuri de coloniști cu scopul de a schimba componența etnică a populației, rusificarea forțată și izolarea de procesele care aveau loc la vecinele ei – Moldova și Valahia.

Unirea Basarabiei cu România

Haosul provocat de revoluția bolșevică și căderea țarismului în Rusia s-a reflectat și asupra proceselor politice din Basarabia. La 20 octombrie 1917 la Chișinău a fost creat „congresul militar moldovenesc”, care și-a schițat planul creării parlamentului regional – Sfatul Țării. Procesele politice furtunoase nu au permis formarea lui pe baza alegerilor democratice directe. În componența lui, în baza cotelor anunțate anterior, au fost delegați reprezentanți ai diferitor partide și obști după principiul apartenenței etnice. Prima ședință a Sfatului Țării a avut loc la 21 noiembrie.

Inițial, la 2 decembrie 1917, Sfatul Țării a declarat Basarabia Republică Democratică Moldovenească, intenționând să intre în calitate de membru cu drepturi egale în componența Republicii Federative Democratice Ruse unite.

Dar în Ucraina vecină, care, tradițional, influența asupra situației politice din Basarabia, evenimentele s-au desfășurat după un scenariu mult mai radical. La 20 noiembrie 1917 a fost declarată Republica Populară Ucraineană, iar deja la 22 ianuarie 1918 Ucraina a declarat despre independența ei statală. După ea, la 24 ianuarie (stil vechi), a urmat Basarabia. Situația se complică și prin faptul că Ucraina „nou-născută” avea pretenții în mod destul de activ la teritoriul Basarabiei.

În condiții de haos, provocate de prăbușirea Frontului românesc și demobilizării spontane a armatei țariste, cu 11 zile înainte de declararea independenței, în Basarabia au intrat armatele române „invitate” să apere populația de bandele de jefuitori și contracararea intențiilor de a stabili în Basarabia „puterea sovietică”. Toate acestea au provocat o reacție bruscă a Sovietului Comisarilor Norodnici al RSFSR. Drept urmare, la 26 ianuarie 1918 RSFSR a întrerupt oficial relațiile cu România.

Pe acest fondal, departe de canoanele statului de drept și a unei democrații reprezentative, la 27 martie (9 aprilie) 1918 Sfatul Țării a declarat unirea Basarabiei cu România.

„Votat de Sfatul Țării la 27 martie st. v. 1918. În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove. În puterea dreptului istoric și dreptului de rubedenie, pe baza principiului că popoarele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România. Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!

Președintele Sfatului Țării, Ion Inculeț,

Vice-Președinte, Pant Halipa,

Secretarul Sfatului Țării

I. Buzdugan.”

Unirea Basarabiei cu România a trezit o reacție contradictorie din partea comunității internaționale. Asemenea țări ca Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia au recunoscut actul de unire

a Basarabiei cu România și la 28 octombrie 1920 au semnat Acordul de la Paris, în timp ce RSFSR nega categoric legitimitatea lui.

Cu toate acestea, aflarea Basarabiei timp de 22 de ani în componența României este deosebită față de malul stâng. Cel puțin, o generație de locuitori ai Basarabiei au trăit 22 de ani în calitate de cetățeni ai României cu toate complicațiile și contradicțiile acelei perioade. În componența României nu se interzicea dreptul la proprietate, inclusiv asupra pământului. Exista sistemul pluripartist și noțiunea de putere judecătorească independentă. În societate exista pluralismul de opinii și presă independentă. Și, desigur, nimeni nici nu se gândea la represiuni în masă și distrugerea fizică a unor întregi grupuri sociale de populație. Acest precedent al aflării Basarabiei în componența statului român a jucat rolul său, destul de important, în evoluarea conflictului transnistrean.

1.1.2. Malul stâng

Limitele influenței Imperiului Rus au ajuns la râul Nistru după semnarea la Iași a Acordului ruso-turc din 29 decembrie 1791 ca rezultat al războiului din anii 1787-1791.

Confruntarea dintre România și URSS pe problema Basarabiei a determinat soarta pe mai departe a teritoriului din stânga Nistrului mărginit de Basarabia: la 12 octombrie 1924, îndată după eșecul Conferinței de la Praga, la care s-au făcut încercări zadarnice de a soluționa problema Basarabiei, a fost declarată crearea RASS Moldovenești în componența Ucrainei.

Astăzi este greu de judecat în ce măsură acest pas a fost impus de inițiativa „de jos”, de populația acestei regiuni, și în ce măsură au predominat stările de spirit conjuncturiste, expansioniste ale centrului unional. Însă, chiar de la bun început, el nu ascundea faptul că formarea RASSM în 1924 a urmărit, cel puțin, scopul justificării pretențiilor URSS asupra Basarabiei.

Ideologia oficială din acele timpuri spunea că în RASSM „înflorește o parte a națiunii moldovenești socialiste”. În timp ce cealaltă parte a ei, din Basarabia, „se află sub jugul boierilor români ocupanți”. Sau, după cum se menționa în Marea Enciclopedie Sovietică¹, „Moldova Sovietică, separată numai de Nistru de Basarabia care se luptă, este un exemplu al construcției naționale, culturale, politice și economice”. Pe hărțile oficiale ale URSS din acele timpuri frontiera URSS era marcată pe râul Prut, iar teritoriul Basarabiei – ca „aflat temporar sub ocupație română”.

În așa fel, RASSM a devenit poligonul aprobării ideologiei moldovenismului antiromânesc, un cap de pod pentru expansiunea ideologiei comuniste în România și instrument de argumentare a pretențiilor URSS asupra teritoriului Basarabiei.

1.2. Formarea RSS Moldovenești în calitate de predecesor juridic al Republicii Moldova

Îmbunătățirea temporară a relațiilor dintre România și URSS la care s-a ajuns în prima jumătate a anilor 30, la fel ca și stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două țări la 9 iunie 1934, nu au dus la soluționarea problemei Basarabiei, ce s-a reflectat în evenimentele ulterioare.

Acum nimeni nu mai neagă faptul semnării protocoalelor secrete la Pactul Molotov-Ribentrop în august 1939. Cu toate acestea, interpretarea urmărilor acestor înțelegeri, de obicei, se exclud reciproc. Din punctul de vedere al autorului, este evident că două regimuri totalitare – comunist și nazist, s-au înțeles asupra sferelor de influență în Europa, mai exact, au coordonat linia de împărțire a ei, hotărând astfel soarta diferitor state și popoare europene.

În continuare armatele Wehrmacht-ului german în decursul a 22 de luni, în conformitate cu înțelegerea despre sferele de influență în Europa la care s-a ajuns, au atacat și ocupat opt țări. URSS, la rândul său, la 30 noiembrie 1939, a dezlănțuit războiul împotriva Finlandei, a anexat trei state baltice. În iunie 1940 a venit rândul Basarabiei. Armatele românești, fără a trage vreo împuşcătură, s-au retras peste Prut. La 28 iunie 1940 Basarabia a trecut sub controlul URSS.

Din punctul de vedere al URSS, la 28 iunie 1940 nu s-a întâmplat nimic altceva decât *restabilirea integrității teritoriale a Ucrainei și RASSM, care intra în componența ei*. Prin urmare, după 28 iunie 1940 URSS putea, pur și simplu, să se limiteze la constatarea „restabilirii integrității teritoriale a Ucrainei și a RASSM” și s-o lase în componența Ucrainei, fără ca ulterior s-o transforme în „republică unională”.

Dacă Moscova s-ar fi oprit la această variantă, atunci, după destrămarea URSS, în anul 1991, actualul teritoriu al Republicii Moldova ar fi rămas în componența Ucrainei, fără careva șanse de a fi recunoscută pe plan internațional în calitate de stat independent. Cel puțin, așa s-a întâmplat cu Abkhazia, care la timpul său (1921-1931) a fost „republică unională”, iar mai apoi a devenit autonomie în componența Georgiei. Cu toate acestea, la 2 august 1940 Sovietul Suprem al URSS formează RSS Moldovenească cu capitala la Chișinău.

Nu face să căutăm o argumentare aparte a determinării frontierelor noii republici unionale. Centrul unional nu a mers pe calea unirii mecanice a teritoriului fostei RASSM cu nou-anexatele teritorii. Există o părere că, la insistența unui lobby ucrainean destul de influent, 8 raioane din 14 ale fostei RASSM, la fel ca și sudul și nordul Basarabiei, nordul Bucovinei și regiunea Herța, au rămas în componența Ucrainei. La aceasta se cere de adăugat că frontiera dintre RSSM și RSSU trasată în mod voluntar a despărțit arealul de populare a găgăuzilor (orașul Bolgrad din regiunea Odesa se afla în centrul arealului, unde, la începutul secolului XIX au emigrat sub numele comun „bulgarii” – bulgari ortodocși, și găgăuzi din Bulgaria).

În felul acesta, apariția Republicii Moldova, în 1991, în calitate de stat, subiect al dreptului internațional, a fost hotărâtă în 1939 prin înțelegerea dintre Hitler și Stalin. Bazele juridice ale Republicii Moldova, la fel ca și actualele ei frontiere, au fost o consecință a voluntarismului factorilor externi, care au acționat de-a lungul unui secol și jumătate și care nu au nimic în comun cu „voința poporului moldovenesc” etc.

De asemenea, se cere de adăugat că Moldova istorică, o parte a căreia a fost pe timpul ei Basarabia, nu a dispărut nicăieri și constituie o parte componentă a actualei României. Iată de ce, pornind de la practica acelor timpuri de croire a teritoriilor, adoptarea în 1940 a denumirii „RSS Moldovenească” conținea pretenții asupra celeilalte părți a Moldovei istorice. O continuare a acestei politici este pretenția de-a dreptul absurdă asupra Moldovei de peste Prut exprimată de ideologi ai PCR din după 2001 și afirmația precum că în actuala Românie există o etnie minoritară de 10 mln. de moldoveni.

1.3. De la RSS Moldovenească la declararea independenței.

Grija despre legitimarea pretențiilor URSS asupra teritoriului RSSM, în prezența vecinătății cu România, a determinat politica centrului unional promovată în RSS Moldovenească. Despre modul în care aceasta a fost promovată, începând cu 28 iunie 1940, a expus suficient de argumentat în memoriile sale Eufrosinia Kersnovskaia². Din toate cele 15 republici unionale numai în RSS Moldovenească centrul unional și-a propus drept scop să creeze o identitate etnică a națiunii titulare, care să difere de cea a statului vecin (România).

Procesul industrializării RSSM, care a început în anii 60, a fost însoțit de sosirea în masă atât a specialiștilor, cât și a cadrelor necalificate, din alte republici unionale. Cu toate acestea, malul drept continua să fie preponderent agrar. Potrivit statisticilor sovietice, peste 80% din reprezentanții națiunii titulare erau locuitori de la sate, care se aflau sub controlul ghetourilor „colhoznică” și „sovhoznice”. Lipsiți de dreptul de proprietate asupra pământului, cu viziunea la nivelul obștii sătești, moldovenii nici pe departe nu se străduiau „să distrugă imperiul”. Conformismul și năzuința de a supraviețui individual au devenit reguli nescrise de comportament.

Moldovenii, împreună cu găgăuzii, împărțeau ultimul loc după ponderea specialiștilor cu studii superioare în raport cu alte grupuri etnice. În perioada sovietică în RSSM rusa era limba

unei cariere de succes, o limbă prestigioasă. În timp ce limba „moldovenească” lăncezea în dosul casei. Distrugând memoria istorică, mașina ideologică a statului totalitar a substituit-o cu clișee ideologizate primitive. În așa fel, se poate spune că în RSSM *experimentul privind crearea „națiunii socialiste moldovenești” s-a încheiat cu succes*: majoritatea populației RSSM nu se considera ocupată de URSS, o percepeau ca pe patria lor și nu o separau de ideologia comunistă.

„Perestroica” declarată de către Mihail Gorbaciov în martie 1985 a deschis „Cutia Pandorei”, dezvelind tot spectrul de contradicții care s-au acumulat în societate și, în același timp, a pus la încercare societatea de a soluționa problemele în condițiile libertății care a căzut naiba știe de unde. Perspectiva dispariției URSS nu a consolidat populația RSSM în jurul ideii stătalității moldovenești, ci a dezbinat-o în grupări antagoniste cu mentalitate totalitară predominantă.

Aici este cazul să amintim de situația cu referendumul unional din 17 martie 1991, în cadrul căruia cetățenii URSS trebuiau să se pronunțe pe marginea păstrării ei. Conducerea Moldovei, nefiind sigură că populația va vota împotriva păstrării URSS, a ales calea interzicerii desfășurării referendumului. Însă în Transnistria referendumul a avut loc.

Cu toate acestea, destrămarea URSS a dat Moldovei libertatea de a-și hotărî singură soarta. Nu era însă vorba despre libertăți individuale, ci despre posibilitățile societății fostei RSSM de a se autoadministra, utilizând instrumente ale statului de drept și democrația politică. Asupra capacității societății de a-și decide soarta, după declararea politicii „perestroicăi” în martie 1985, a influențat și plecarea în România în anii 1940 și 1944 sau distrugerea fizică a elitei locale (reprezentanți ai administrației locale, diferitor partide politice, profesori, preoți, proprietari înstăriți și alții). Oricum ar fi, dar această pătură socială era purtătoarea unei anumite culturi, a memoriei istorice, valorilor și a tot ceea ce fără de care noțiunea de „popor” nu are valoare deplină.

În lipsa tradițiilor de stătalitate populația fostei RSSM trebuia să soluționeze o problemă triunică: crearea unor mecanisme funcționale ale statului de drept, transformarea unui ciob al economiei URSS într-o economie națională de piață a noului stat, și, ceea ce este cel mai important, să se transforme din populație a fostei RSSM, mulți dintre care se considerau cetățeni ai URSS, în cetățeni liberi ai Republicii Moldova, într-o națiune civică nouă construită pe baza principiilor europene.

Pornind de la faptul că în cazul RSSM restabilirea Status Quo, care a existat până în 1940, ar fi însemnat autolichidarea: revenirea Transnistriei în componența Ucrainei, a Basarabiei – în componența României, la 5 iunie 1991 Parlamentul moldovenesc a adoptat varianta „zero” a legii despre cetățenie. Potrivit acestei legi, toate persoanele care la data adoptării Declarației de suveranitate a Republicii Moldova (23 iunie 1990) aveau un loc permanent de trai, un loc permanent de lucru sau alt izvor legal de existență obțineau dreptul la cetățenia moldovenească.

Corespunzător, actualul Parlament moldovenesc ales în martie 2005 este continuatorul sovietelor supreme sovietice, fiind deja Parlament de legislatura a XV-ea. Iată de ce, anticipând lucrurile, se poate constata că în 2008 este potrivit să vorbim numai despre crearea unor structuri cât de cât reale ale statului de drept pe o parte a teritoriului Republicii Moldova. Celelalte, componente ale problemei triunice mult mai importante vor rămâne neîndeplinite.

2. Problema limbii în calitate de hârtie de turnesol

În jumătatea a doua a anilor 80 în republicile unionale s-a rostogolit unda adoptării legilor prin care limbile națiunilor titulare să devină „de stat”. Acest moment este interesant prin faptul că el e primul precedent de efectuare a schimbărilor în societate nu pe baza a careva rezoluții sau congrese ale PCUS, ci prin intermediul adoptării unei legi, al cărui proiect se discuta cu întreaga societate. Cu alte cuvinte, adoptarea acestor legi era un fel de test asupra caracterului democratic al societății. În RSS Moldovenească apogeul contradicțiilor politice pe această problemă a revenit anului 1989.

Ideologia sovietică oficială a formulat două căi „de rupere a legăturilor spirituale cu popoarele lor” – rusificarea sau „identificarea cu intelectualitatea burgheză română”³, ceea ce, în esență însemna continuarea politicii Imperiului Rus de propagare a „specificului pur moldovenesc” al populației Basarabiei, dar, de acum, sub paravanul „internaționalismului socialist”. În condițiile RSSM aceasta a condus la aceea că, după fațada falsă despre egalitatea în societate, în realitate exista în taină o ierarhie socială dură bazată inclusiv pe criterii etnolingvistice.

În RSSM, reprezentanții națiunii titulare se aflau pe treptele ei inferioare, fiind un produs tacit și „material folcloric” al politicii „internaționalismului socialist”. Limba rusă domina în toate sferile vieții sociale, în timp ce limba „moldovenească” îndeplinea o funcție pur decorativă de purtător al „culturii naționale socialiste” și s-a păstrat doar la „bucătărie”, preponderent în localitățile rurale. Ca rezultat al acestei politici, către anul 1989 în RSSM nu a rămas nici o persoană care să cunoască limba română la un nivel suficient ca s-o poată folosi liber în sferile culturală, tehnico-științifică și socială.

Discuțiile în jurul adoptării legislației „limbilor” au demonstrat întreaga gravitate a dezbinării și neînțelegerii reciproce în rândul populației RSSM. Societatea s-a dezbinat după criterii de limbă: unii insistau ca numai limba română să obțină statut de limbă de stat, iar ceilalți, la fel de categoric, cereau ca limbii ruse să i se atribuie același statut.

Aici se cere să atragem atenția asupra substituirii noțiunilor când este vorba de „a doua limbă de stat” în condițiile Moldovei. De obicei, a doua limbă de stat este chemată să apere de asimilare o oarecare etnie minoritară în situația în care întreaga societate cunoaște limba majorității. În RSSM adepții acordării limbii ruse a statutului de a doua limbă de stat luptau nu pentru propria autoconservare, ci pentru dreptul lor, dreptul minorității de a nu cunoaște limba majorității (română). Acest lucru se observă și în prezent, când, în 2008, în Parlamentul Moldovei sunt deputați care nu cunosc limba română și special pentru ei, pe banii contribuabililor, se asigură traducerea sincronizată în limba rusă.

O ilustrare și mai sugestivă a esenței unei astfel de abordări poate servi astăzi Transnistria, unde au fost declarate trei limbi „de stat”. În realitate, în Transnistria se observă o dominare absolută a limbii ruse, în timp ce limba „moldovenească”, la fel ca și moldovenii și Uniunea Moldovenilor din Transnistria, continuă să joace rolul unei ilustrări decorative mute, dar de acum nu a „internaționalismului socialist”, ci a „internaționalismului transnistrean”. Potrivit datelor Ministerului educației din Transnistria, actualmente în regiune funcționează circa 180 de școli de cultură generală. Dintre ele 126 sunt cu limba de predare în rusă, 33 – în moldovenească și 3 – în ucraineană. Cu toate acestea, moldovenii din Transnistria nu au posibilitatea să-și continue studiile în limba natală, iar încercările de a construi un sistem de instruire pentru școlile moldovenești în opunere cu cel din Republica Moldova doar urgentează degradarea lingvistică, culturală și socială a moldovenilor.

Revenind la realitățile din anul 1989, se cere de menționat că perspectiva de a introduce obligativitatea cunoașterii limbii române pentru carieră (în înțelegerea ei sovietică) ar fi însemnat prăbușirea acelei piramide a ierarhiei sociale, care convenea întocmai populației „vorbitoare de limba rusă” și care se afla în vârful ei. Simțindu-se până la aceasta reprezentant al *majorității* la scara mării URSS, ei, de odată, s-au pomenit în fața unei perspective neplăcute de a deveni *minoritari* pe teritoriul „unei oarecare” RSSM! Plus la aceasta, pentru mulți dintre ei a devenit adevărat șoc să afle că, spre exemplu, limba se dovedește a fi română.

* În RSSM colaboratorii Comitetului Securității de Stat local care cunoșteau limba „moldovenească” primeau adaos la salariu de 15% pentru „cunoașterea limbii străine (română)”

** Autorul folosește conștient termenul „limbă română”, reieșind din viziunea personală și pe motivul că, în pofida speculațiilor politice și a art. 13 din Constituția Republicii Moldova, societatea pe malul drept al Nistrului s-a adaptat mai mult sau mai puțin la acest fapt evident.

Fără a lua cunoștință de proiectele legilor despre limbi, majoritatea cetățenilor „rusolingvi” era absolut sigură de discriminarea lor. Ceea ce se referă la moldoveni, unii dintre ei au simțit de odată că cunoașterea relativă a limbii române, chiar și la un nivel primitiv, îi poate ajuta să se simtă superiori față de acei, la care până nu demult ei se uitau cu slugărnicie și o invidie ascunsă.

Cu toate acestea, ideea introducerii limbii române (totodată, majoritatea continua să o considere „moldovenească”) în viața socială a avut o susținere, chiar și de scurtă durată, în rândul moldovenilor. Entuziasmul neprefăcut cu care zeci de mii de oameni au venit la 27 august 1989 în Piața centrală a Chișinăului la mitingul de susținere a adoptării legislației lingvistice reflecta starea de spirit a societății la acea perioadă, fie și pentru o perioadă scurtă de timp.

Dacă e să examinăm problema limbii ca hârtie de turnesol pentru populația RSSM privind caracterul ei democratic, atunci confruntările politice legate de problemele limbilor a demonstrat că populația RSSM nu este pregătită pentru soluționarea diferitor probleme în baza procedurilor democratice și a mecanismelor statului de drept. Orice încercări de a iniția un dialog și a căuta compromis erau respinse și percepute ca un semn al slăbiciunii și ca o trădare, iar democrația era înțeleasă, în primul rând, ca un drept necondiționat al majorității de a înăbuși minoritatea.

3. Factorii care au determinat apariția conflictului

3.1. Frica față de perspectiva unirii cu România

În RSSM, a cărei populație a fost grav afectată de *românofobie* și unde lipseau precedentul și tradițiile statalității legate de teritoriul RSSM o parte a populației, fie și neînsemnată, vedea calea soluționării tuturor problemelor prin unirea cu România.

Slăbirea centrului unional, „suveranizarea” republicilor unionale au dus la faptul că în societate au început să se discute diferite scenarii ale viitorului. În RSSM cel mai tare au fost sonorizate două poziții care se excludeau reciproc – menținerea cu orice preț a Republicii Moldova în componența URSS și unirea cu România. Altfel spus, oamenii se legau de acele precedente pe care istoria le-a creat pentru ei.

Evoluția proceselor politice în Republica Moldova a demonstrat grăitor că numărul adepților unirii cu România nu asigură depășirea pragului electoral de 4-6%. Chiar și Frontul Popular, care pe timpul lui se asocia cu ideea unirii cu România, niciodată nu a participat la alegeri cu asemenea lozinci. Mai mult decât atât, pentru a se autoconserva în politica moldovenească, Frontul Popular a fost nevoit să evolueze de la „mișcarea de eliberare națională a românilor de pe teritoriile ocupate” (1990) până la Partidul Popular Creștin-Democrat (2000) cu un program banal în care nu se mai spune nimic despre unirea cu România.

Dar, în societatea afectată de românofobie, cu o mentalitate totalitară dominantă, și nepriceperea de a gândi în mod critic, reacția la existența acestei idei, fie și cu puțini adepți, era totalmente neadecvată. În lipsa dialogului între reprezentanți ai diferitor poziții politice, însăși faptul existenței părtașilor unirii cu România a provocat o reacție de panică. Frica față de unirea Moldovei cu România după modelul anului 1918 a luat o formă de psihoză colectivă. Mai cu seamă după ce în decembrie 1989 în România a căzut dictatura lui Ceaușescu. Ceea ce pentru unii a fost o dezicere de la complexul înjosirii naționale, pentru alții a devenit prevestirea „sfârșitului lumii”.

* Dreptul la autoidentificare etnică a fiecărei persoane nu poate fi contestat. Iată de ce autorul nu împărtășește poziția acelor, care se grăbesc să-i numească pe toți „români”, dar nu „moldoveni”. La fel, nu poate fi contestat dreptul de a se considera român acei care așa se consideră.

** Frontul Popular din Moldova a numit acest miting „Marea Adunare Națională” ca paralelă cu aceea ce a avut loc la 1 decembrie 1918 la Alba Iulia. Însă, este evident că între un miting, fie și de masă, și adunarea delegaților, investiți cu anumite împuterniciri, în conformitate cu procedurile stabilite din timp, există o diferență principală.

În zilele căderii regimului lui Ceaușescu în Chișinău aveau loc demonstrații sub lozincile unirii cu România în timp ce populația vorbitoare de limba rusă a RSSM înțepena de spaimă.

Reacția populației din centrele industriale din Transnistria la asemenea idei era absolut isterică. Noțiunea de „român” era sinonim cu cuvântul „fascist”. Prigoniți de frică, populația, inclusiv o parte din moldoveni, era pregătită ca să participe la referendumurile fără sens în fiecare zi. Pe oameni a pus stăpânire complexul „cetății asediate”, care se exprima prin lozincă „Republica mea mă va apăra!”. Oamenii erau pregătiți pentru a lua arma în mâni ca să „nu se trezească în România”. Acea parte a populației de pe malul stâng al Nistrului, care a fost antrenată în ostilitățile militare cu Chișinăul, lupta nu atât împotriva faptului de a se afla în componența Moldovei, cât „împotriva unirii cu România.

3.2. Greșelile autorităților de la Chișinău

Pe când era în componența URSS, RSSM dispunea de atribute nefuncționale, decorative de statalitate și de structuri ale puterii. Formarea lor reală a început odată cu alegerile în Sovietul Suprem al RSSM (25 februarie-10 martie 1990). Pentru desfășurarea lor întregul teritoriu al RSSM a fost împărțit în 380 de circumscripții cu un singur mandat. Este important să ținem minte că *aceste alegeri au avut loc pe întreg teritoriul RSSM, inclusiv cu participarea activă a populației de pe malul stâng al Nistrului*. Corespunzător, în Sovietul Suprem a fost reprezentată proporțional și Transnistria. Astfel că, spre deosebire de Sfatul Țării, legitimitatea acestui Soviet Suprem nu putea fi contestată.

Inițial, deputații de pe ambele maluri ale Nistrului lucrau în comun și luau decizii, dar amplificarea incertitudinii relațiilor Chișinăului cu centrul unional au dus la fragmentarea Sovietului Suprem și acumularea discordanțelor în interiorul lui. Greșelile Chișinăului care au urmat după aceasta au fost determinate de cultura politică slab dezvoltată, care domina în societate de-a valma cu mentalitatea totalitară.

În primul rând, este vorba de neînțelegerea importanței dialogului, atât cu acei care gândesc altfel, cât și cu populația de pe întreg teritoriul Moldovei. Conducerea Moldovei nu a putut să asigure măcar accesul populației din Transnistria la izvoarele de informație alternative.

În februarie 1990 autorul acestui articol, în calitate sa de vicepreședinte al Frontului Popular, s-a întâlnit din proprie inițiativă cu colectivul uzinei «Toclitmaș» în numele lui C.M. Kirov. Întâlnirea a demonstrat că majoritatea absolută a oamenilor prezenți în sală nu avea o atitudine dușmănoasă față de Chișinău. În același timp, era evident că o parte din oameni „se alimentau” din anumite zvonuri despre evenimentele care aveau loc la Chișinău și că nimeni (din Chișinău) nu se ocupă de informarea lor în limba rusă.

Afară de aceasta, o parte din conducerea Republicii Moldova care a venit din Frontul Popular, considera că Transnistria este un teritoriu străin „care niciodată nu a fost în componența României” și că ea constituie o piedică în calea unirii sau așteptării unirii Republicii Moldova cu România. Corespunzător, această parte a conducerii „democratice” a Republicii Moldova nu se străduia să mențină Transnistria în componența ei.

În al doilea rând, în societate în ansamblu, și în conducerea Moldovei de pe acele timpuri domina ademenirea de a folosi forța, fără înțelegerea unor eventuale consecințe. Autorul consideră că evenimentul tragic din 19 iunie 1992 din orașul Bender constituie un rezultat al faptului că serviciile speciale ruse au planificat și organizat provocarea, iar conducerea Moldovei, hotărând că a sosit momentul potrivit pentru aplicarea forței, s-a lăsat provocată.

Una din cele mai grave greșeli ale conducerii moldovenești a fost „pohodul voluntarilor” la Sud (Găgăuzia) organizat în 1990 la inițiativa Frontului Popular și Guvernului în frunte cu Mircea Druc. Când mii de voluntari se deplasau la Sud pentru a zădărnici alegerile în „sovietul suprem” local, liderii separatiști din Tiraspol au obținut un argument foarte puternic în folosul ruperii

relațiilor cu Chișinăul. Asemenea acțiuni realizate pe malul drept al Nistrului intensificau stările de spirit de panică în Transnistria și alimentau punctul de vedere „Republica mea mă va apăra”.

3.3. Comportamentul Tiraspolului

Tiraspolul, după mulți parametri, se deosebea de alte orașe ale Republicii Moldova. În același timp, dacă să-l comparăm, de exemplu, cu or. Bălți, atunci devine evident că numai dominarea populației vorbitoare de limba rusă încă nu însemna confruntarea cu Chișinăul. Pe lângă faptul că moldovenii alcătuiau doar 17,7% din populație*, la Tiraspol era dislocat Statul major al Armatei a 14-ea, era înaltă ponderea ofițerilor plecați la pensie, care au preferat să rămână la locul unde și-au satisfăcut serviciul. În august 1989 la Tiraspol a fost creat OSTK-ul (Consiliul Unit al Colectivelor de Muncă („CUCM”), care a preluat inițiativa de la organizația de partid locală.

Sunt, însă, argumente suficiente să presupunem că confruntarea cu Chișinăul se dezvoltă după un scenariu dur anume pentru faptul că Moscova folosea în mod conștient populația Transnistriei pentru a-și atinge scopurile. În primul rând, încă în august 1989 a atras atenția asupra sa participarea reprezentanților Complexului Militar-Industrial unional (CMI) la grevele „lingvistice”. Ținând cont de regimul aspru de la aceste întreprinderi, la fel ca și subordonarea directă a lor Moscovei, mulți încă în 1989 au făcut concluzia că ordinul despre participarea lor la greve a fost primit de la Moscova. În rândul al doilea, antrenarea Armatei a 14-ea în procesul creării formațiunilor înarmate nelegal, iar mai apoi și în confruntarea armată cu puterea constituțională, de asemenea, nu puteau avea loc fără ordinul direct al Moscovei.

La 8 decembrie 1991 în Republica Moldova au avut loc primele alegeri prezidențiale directe. În pofida faptului că era doar un singur candidat, Mircea Snegur, speranțele în legătură cu aceste alegeri erau foarte mari. Toți, în primul rând populația vorbitoare de limba rusă de pe malul drept, vedeau aceste alegeri ca pe o alternativă a unionismului și ca un pas spre consolidarea statalității moldovenești. Dar la Tiraspol s-a făcut totul pentru ca în partea stângă a Nistrului aceste alegeri să nu aibă loc, în pofida subtextului lor antiunionist.

Confruntarea armată din anii 1991-1992 a dus la apariția în Republica Moldova a problemei persoanelor intern strămutate. O parte din populația Transnistriei a părăsit locul permanent de trai și s-a mutat pe malul drept al Nistrului. O altă parte, în timpul luptelor din Bender, a plecat pe teritoriul Ucrainei, în regiunea Odesa. Mai târziu, după încheierea operațiilor militare, toți acei care au plecat în Ucraina au putut reveni liber acasă. Dar multe persoane care au trecut pe malul drept al Nistrului nu au putut să revină (datele despre numărul lor sunt diferite, deoarece Republica Moldova ignoră această problemă).

Se poate spune că populația centrelor industriale din Transnistria, în primul rând din Tiraspol, a devenit un material bun pentru manipulări politice îndreptate împotriva Republicii Moldova. Liderii locali au pornit conștient pe calea distrugerii structurilor slabe, abia create, ale Republicii Moldova, împingând situația spre o confruntare în forță cu Chișinăul.

3.4. Factorul militar

Starea de haos și incertitudine din perioada năruirii URSS nu au putut să nu se răsfrângă asupra forțelor armate dislocate în RSSM. Corpul de ofițeri, pentru mulți dintre care jurământul nu erau cuvinte goale, s-a pomenit în fața perspectivei sau să plece în Rusia, sau să rămână în Moldova, deja în calitate de ofițeri ai armatei naționale. Într-o situație destul de complicată s-au pomenit ofițerii în Transnistria. Disparația subordonării clare pe verticală, pe baza căreia era construită armata, a condus la aceea că ea, într-o formă sau alta, s-a pomenit antrenată în confruntările politice. Pe malul drept al Nistrului retragerea armatelor de subordonare unională a fost mai mult sau mai puțin liniștită și controlată. În timp ce în Transnistria, unde situația era mult mai încordată, s-a început antrenarea armatei în confruntările dintre Tiraspol și Chișinău.

* Conform recensământului populației din anul 1989.

Subdiviziunile fostei armate a 14-ea au devenit surse de înarmare pentru formațiunile armate nelegale, unica destinație a cărora putea fi confruntarea în forță cu Chișinăul.

De la 01.04.1992 toate subdiviziunile fostei armate a 14-ea care se aflau pe teritoriul Moldovei și nu au trecut sub controlul ei, potrivit Decretului semnat de Boris Elțin, Președintele Rusiei, se declarau armate rusești. În opinia autorului, subordonarea armatelor direct Kremlinului a și determinat antrenarea lor în conflictul armat cu puterea constituțională a Republicii Moldova.

În felul acesta, participarea în conflict, atât în formă latentă, cât și deschisă, a unităților militare subordonate Federației Ruse a fost un act de agresiune armată împotriva Republicii Moldova și a devenit unul din factorii hotărâtori care a determinat scenariul de dezvoltare în forță a conflictului. În același timp, menținerea prezenței militare nelegale ruse în Transnistria constituie o piedică reală pentru soluționarea pașnică a lui.

3.4. Factorul extern („forța a treia”)

În situația, când Republica Moldova făcea primii pași pentru devenirea ei în calitate de stat, ea era foarte perceptibilă la acțiunile din exterior. Un moment de cotitură în confruntarea Chișinău–Moscova a fost 23 iunie 1990, când Parlamentul Moldovei a adoptat declarația de suveranitate. La Moscova s-a creat impresia că Republica Moldova intenționează să iasă din componența URSS pentru ca îndată după aceasta să se unească cu România. Pentru preîntâmpinarea acestui lucru, la 19 august la Comrat a fost declarată crearea „Republicii Sovietice Socialiste Găgăuze în componența URSS”, iar la 2 septembrie la Tiraspol – „Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană în componența URSS”. Cu alte cuvinte, centrul unional a reușit să creeze două ancoră pentru reținerea Republicii Moldova în componența „Uniunii înnoite”. În continuare, Kremlinul, care s-a transformat din centru unional în centru rusesc al puterii, a promovat (și promovează) consecvent politica de menținere a Republicii Moldova pe orbita influenței lui.

În 1992 conducerea Republicii Moldova a făcut mai multe încercări de a stabili situația și a evita alunecarea ei spre o confruntare armată. De exemplu, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat un șir de hotărâri (27 mai, 11 iunie, 16 iunie și 18 iunie 1992) îndreptate la soluționarea conflictului prin mijloace pașnice. Unele țări, de asemenea, au încercat să acorde sprijin la soluționarea conflictului. În primăvara lui 1992 a avut loc o întâlnire a miniștrilor de externe din Moldova, Rusia, România și Ucraina. În cadrul acestei întâlniri au fost elaborate documente, îndeplinirea cărora urma să ducă la soluționarea conflictului.

Dacă e să revenim la hotărârile Parlamentului Republicii Moldova din 16 și 18 iunie 1992, trebuie să spunem că ele au fost adoptate cu participarea majorității deputaților aleși pe malul stâng și conțineau prevederi necesare pentru încetarea conflictului. Dar, anume după adoptarea lor, la 19 iunie, la Bender a fost organizată o provocare de care s-a lăsat influențată conducerea Republicii Moldova și după care a izbucnit o ostilitate armată de proporții.

Suprapunerea tuturor factorilor menționați permite să afirmăm că conflictul Transnistrean, sub forma aplicării forței, era inevitabil. Fiecare din centrele de influență asupra situației, Chișinăul, Tiraspolul, Moscova are partea sa de răspundere, iar încercările de demonizare numai a unei părți oarecare ascund esența conflictului sau denotă neînțelegerea lui ori interpretarea lui tendențioasă.

4. Procesul de negocieri, etapele lui principale și cauzele lipsei progresului.

Noțiunea „proces de negociere” presupune că două sau mai multe „părți” poartă între ele negocieri și, totodată, toate „părțile” recunosc existența unor anumite limite peste care nici una din ele nu poate trece, la fel ca și necesitatea ajungerii la o soluție de compromis. Dacă e să considerăm „părți” atât în conflict, cât și în procesul de negocieri, administrațiile de Chișinău și Tiraspol, se cere a constata că de la bun început și până în prezent (anul 2008) nu a fost găsită o soluție care să satisfacă ambele părți. Conducerea Moldovei din partea dreaptă a Nistrului vorbește despre

dorința ei de a restabili integritatea teritorială a țării, iar cea de pe malul stâng – despre Transnistria ca stat independent, care poate doar să-și normalizeze relațiile cu Republica Moldova.

În afară de aceasta, atât evenimentele din anii 90, cât și realitățile de azi demonstrează că Transnistria niciodată nu a fost și nu este un monolit politic, ale cărei interese și poziții sunt reflectate real la masa tratativilor de actuala administrație. Dimpotrivă, în opinia autorului, ea reprezintă acel grup de oameni puțin numeros din Transnistria care nu dorește soluționarea conflictului. Iată de ce este absurd să se aștepte careva progrese reale de la asemenea „negocieri”.

Cu toate acestea, pot fi evidențiate câteva etape ale așa-numitului „proces de negocieri”.

În condițiile dispariției centrului unional și căderii, în decembrie 1989, a dictaturii lui Ceaușescu în România vecină, s-a început procesul internaționalizării problemei Transnistrene. Astfel, la 6 și 17 aprilie 1992, la Chișinău, a avut loc tratative cvadrilaterale ale miniștrilor de externe din Republica Moldova, Rusia, România și Ucraina. Rezultatul acestor două întâlniri a fost instituirea unui mecanism cvadrilateral al observatorilor militari și crearea condițiilor pentru soluționarea pașnică a conflictului.

Conflictul armat din anul 1992 a dus la schimbarea radicală a procesului de negocieri. A fost distrus mecanismul cvadrilateral cu participarea României și Ucrainei. În același timp, la insistența Rusiei și în urma cedărilor Chișinăului, Transnistria a început să figureze în calitate de „parte” nu numai în conflict, dar și în procesul de negocieri.

În vara anului 1993 în Moldova a fost instituită Misiunea OSCE, care avea mandat de mediator în procesul de negocieri între două părți – Republica Moldova și Transnistria. Cu alte cuvinte, însăși faptul apariției în Republica Moldova a Misiunii OSCE însemna afirmarea unei scheme greșite de înțelegere a conflictului, din care reiese că Transnistria este „parte” a conflictului.

Semnarea la Moscova la 8 mai 1997 a Memorandumului despre normalizarea relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria a dus la imprimarea unui caracter formal procesului de negocieri în format pentalateral. Memorandumul din 1997 prevedea că Republica Moldova și Transnistria sunt „părți” ale conflictului și soluționarea conflictului trebuie să fie obținută pe baza „soluțiilor coordonate reciproc”. Misiunii OSCE, Rusiei și Ucrainei li s-au atribuit statut de mediatori în procesul de negocieri. Iar Rusia și Ucraina au obținut suplimentar statut de „țări-garante” ale înțelegerilor stipulate în Memorandum. În calitate de formulă pentru soluționarea conflictului Memorandumul din 1997 fixează noțiunea de stat „comun”.

În același timp, *analiza unor prevederi concrete ale acestui document aduce la o singură concluzie posibilă: însăși conținutul Memorandumului, la fel ca și formula stat „comun”, prevăd relații confederative între Republica Moldova și Transnistria.*

Se cere de menționat că pe parcursul a mai bine de zece ani după semnarea Memorandumului din 1997 în cadrul în formatului pentalateral al procesului de negocieri nu s-a ajuns nici la o înțelegere, care ar putea fi calificată ca o apropiere de reunificarea țării.

Din aceasta reies două concluzii univoce. Prima – Petru Lucinschi, care a semnat Memorandumul din partea Moldovei, a comis cu bună-știință un act anticonstituțional și antistatal, care este incompatibil cu statutul lui de Președinte al Moldovei. A doua – *formatul pentalateral a fost gândit de autorii lui în calitate de capcană pentru Moldova, pentru a împiedica progresul în soluționarea conflictului.* Aceasta se observă și până în ziua de azi.

Pentru a fi mai convingător, formatul de negocieri pentalateral poate fi caracterizat într-un mod puțin neobișnuit – populația totală a țărilor mediatore și observatorilor (Rusia, Ucraina, UE, SUA), care, chipurile, este foarte îngrijorată de conflictul Transnistrean, depășește 800 milioane de oameni, fără a mai spune despre potențialul politico-militar, economic și politic. Iar Transnistria, în persoana lui Igor Smirnov, cu jumătate de milion de populație, nu vrea să cedeze! Din aceasta reiese o concluzie univocă, că pentru Ucraina, UE și SUA relațiile cu Rusia sunt mult mai importante, decât cu Moldova, împreună cu problema ei Transnistreană.

Summitul OSCE de la Istanbul din 1999 ocupă un loc aparte în problema conflictului Transnistrean. În primul rând, în cursul acestui summit a fost semnat Tratatul Forțelor Armate Convenționale în Europa (TFACE). Acest Tratat prevede limitări pentru cinci tipuri de armament – tancuri, elicoptere de luptă, avioane, tehnică blindată și artilerie cu calibrul de peste 100 mm. Potrivit TFACE, Rusia s-a angajat să evacueze sau să distrugă armamentul din cele cinci categorii aflate în Transnistria. În preambulul Tratatului este fixată obligativitatea țărilor-parte de a nu disloca armatele sale pe teritoriul altor state, fără acordul acestora. În rândul al doilea, la Istanbul Rusia și-a luat angajamentul să-și retragă trupele din Transnistria. Dacă până la finele anului 2003 Rusia și-a retras sau a distrus tot armamentul care cade sub incidența TFACE, atunci problema retragerii totale a armatelor rusești din Transnistria continuă să provoace confruntarea între Rusia și majoritatea țărilor care au semnat TFACE. După aceasta OSCE s-a epuizat în calitate de participant activ în procesul de negocieri. Fără a mai spune despre aceea că ultimele summituri ale miniștrilor de externe ale țărilor OSCE se încheie cu un eșec total, cum numai vine vorba despre rezoluția în privința Moldovei.

După venirea la putere a Partidului Comuniștilor în 2001, soluționarea conflictului Transnistrean și reunificarea țării a fost declarată ca o prioritate națională. După eșecul ideii de a soluționa conflictul prin formarea unei federații (iulie 2002) și unei „federații asimetrice” (februarie 2003) cel mai important eveniment în această direcție a fost legat de așa-numitul „Memorandum Kozak”, a cărui semnare era preconizată pentru 25 noiembrie 2003.

Memorandumul Kozak este interesant prin faptul că în el este fixat, în opinia autorului, viziunea rusească de soluționare a conflictului. Memorandumul Kozak a confirmat încă o dată gândul evident că politica Rusiei este îndreptată spre controlul întregii Moldove prin intermediul Transnistriei. Acest document prevedea transformarea Republicii Moldova într-un pseudostat controlat din afară, cu o putere centrală paralizată cu bună știință și cu garantarea prezenței militare ruse (până în anul 2020).

Perspectiva semnării acestui document a trezit o reacție vehementă din partea unor țări occidentale (SUA) și organizații internaționale. În rezultatul acestor presiuni, conducerea Republicii Moldova s-a dezis în ultimul moment de semnarea memorandumului.

Pe fondalul răcirii relațiilor dintre Chișinău și Moscova, îndată după revoluția portocalie, Victor Iușenco, Președintele Ucrainei, a declarat intenția sa de a lua parte activă la soluționarea conflictului Transnistrean. Tezele principale pe această chestiune au fost expuse la 22 aprilie la summitul GUAM de la Chișinău. Ele se intitulau „Spre reglementare – prin democrație” și erau alcătuite din următorii șapte pași:

1. Ucraina propune administrației de la Tiraspol să întreprindă acțiuni în vederea construcției democrației, dezvoltării societății civile, să garanteze drepturile fundamentale și libertățile omului;
2. Ucraina propune să se desfășoare alegeri în parlamentul local, ca organ reprezentativ al regiunii Transnistrene a Republicii Moldova;
3. Ucraina propune Uniunii Europene, Rusiei, SUA și Consiliului Europei să monitorizeze aceste alegeri;
4. Ucraina susține participarea Uniunii Europene și SUA în procesul de negocieri pentru reglementarea conflictului Transnistrean;
5. Ucraina propune să fie schimbat actualul contingent de trupe pacifatoare cu un contingent internațional, alcătuit din militari și observatori civili, sub egida OSCE;
6. Ucraina propune introducerea monitorizării din partea organizațiilor internaționale asupra întreprinderilor din industria militară a Transnistriei;

7. Ucraina este de acord să primească pe teritoriul ei observatori internaționali sub egida OSCE pentru efectuarea controlului pe sectorul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene, propunând reprezentanților Transnistriei să participe la această activitate.

Prezentarea acestor „șapte pași” a trezit o reacție neunivocă, în primul rând, din partea Președintelui României, Traian Băsescu, care, în maniera sa proprie, a declarat că propunerile ucrainene duc spre recunoașterea internațională a Transnistriei. Vladimir Voronin s-a limitat la aceea că a promis „să le studieze atent”. Experți independenți din Chișinău au fost și mai categorici în aprecierile lor. Unii dintre ei au declarat că „șapte pași” presupun realizarea scenariului Kosovo – recunoașterea internațională a administrației Transnistriei, cu atribuirea dreptului (la nesfârșit (?)) de a purta negocieri cu Chișinăul despre statut și distribuirea împuternicirilor.

Cu toate acestea, Chișinăul oficial le-a apreciat ca pe o șansă de activizare a Ucrainei și, potrivit unor date, s-a implicat activ în elaborarea unui plan detaliat bazat pe cei „șapte pași”.

Aici se cere de menționat că nici Tiraspolul nu a rămas indiferent. Numai că în acest caz au reacționat 17 deputați transnistreni, care au dorit schimbarea Constituției Transnistriei, transformând-o în republică parlamentară. Însă această încercare de „lovitură de stat constituțională” a fost stopată. Cu toate acestea, aceste mișcări au demonstrat că faimoasa „unitate” a Transnistriei a rămas în trecut și că administrația ucraineană portocalie are, mai degrabă, partenerii ei neafișați în Transnistria.

La 16 mai 2005, la Vinița, a fost prezentat oficial „Planul Iușenco”. Documentul ucrainean prevedea că RM va fi unicul subiect al dreptului internațional, iar regiunea Transnistreană – va avea dreptul să stabilească „contacte externe” în domeniile economiei, științei și tehnicii, precum și umanitar.

În document se stipulează dreptul regiunii Transnistrene de a ieși din componența RM în cazul unirii ei cu alt stat sau pierderii calității de subiect al dreptului internațional. Decizia despre ieșirea Transnistriei din componența RM trebuie adoptată la un referendum desfășurat în această regiune.

Potrivit planului ucrainean, Transnistria trebuie să aibă Constituție, care să corespundă Legii fundamentale a RM. Transnistriei i se atribuia dreptul la propriile simboluri (drapel, stemă, imn), care să se folosească alături de simbolica Republicii Moldova. În regiunea Transnistreană trebuia să funcționeze trei limbi oficiale – moldovenească (în baza grafiei latine), rusa și ucraineană.

Planul prevedea, de asemenea, elaborarea de către Chișinău și Tiraspol, împreună cu Rusia, Ucraina, OSCE și UE, a Acordului între Republica Moldova, Rusia, Ucraina și OSCE despre garanțiile respectării de către RM a Legii despre statutul special al regiunii Transnistrene. Doar după adoptarea acestui Acord, trebuia să intre în vigoare Legea RM despre statutul special al regiunii Transnistrene.

După intrarea în vigoare a acestei legi, în septembrie-octombrie 2005, Ucraina a propus desfășurarea alegerilor în organul legislativ de la Tiraspol, mersul cărora urma să fie monitorizat de reprezentanți ai comunității internaționale.

Fără a intra în detaliile acestui Plan, peste aproape trei ani, se poate de constatat că intenția bună de „autodemocratizare” a Transnistriei s-a dovedit a fi un punct slab, fără a mai vorbi de poziția Rusiei. Cu toate acestea, posibil în contrapuneră cu Rusia, alți mediatorii (OSCE) și părți interesate (UE, SUA) au declarat despre susținerea univocă a acestui Plan.

Chișinăul s-a apucat cu râvnă să implementeze prevederile Planului care depindeau de el. Legea⁴ nr. 173 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) a fost adoptat de Parlamentul moldovenesc la 22 iulie 2005 în strictă conformitate cu termenii prevăzuți de Planul Iușenco. Afară de aceasta, la 10 iunie 2005, Parlamentul Moldovei a adoptat Hotărârea nr. 117-XVI în care sunt expuse condițiile de demo-

cratizare și demilitarizare a Transnistriei, care, fiind respectate, pot asigura, în opinia Chișinăului, desfășurarea alegerilor democratice în Sovietul Suprem al Transnistriei.

Adoptarea acestei legi poate fi interpretată în mod diferit, inclusiv ca o „ignorare a Transnistriei”. Însă, fiind adoptată de Parlamentul moldovenesc și promulgată de Președintele țării, existența ei nu poate fi pur și simplu ignorată. În felul acesta, această lege continuă să fie un factor real în problema Transnistreană. Totodată, Planul Iușenco, împreună cu termenele „revoluționare” de realizare a lui, „au plecat” încet în trecut.

După o pauză îndelungată, legată de refuzul de a semna Memorandumul Kozak, Vladimir Voronin a reușit să restabilească dialogul direct cu Vladimir Putin. Drept rezultat, la Chișinău, a apărut ideea soluționării problemei Transnistrene în limitele unui oarecare acord „la pachet”.

Prima variantă a acestui document, numit inițial „Pact”, a apărut în septembrie 2006. La baza lui a fost pusă ideea de a acorda Rusiei garanția dreptului de proprietate asupra privatizării nelegale de către capitalul rusesc a obiectelor de pe malul stâng al Nistrului, garanția neintrării Moldovei în NATO. Rusia, la rândul său, va lichida prezența sa militară în Moldova, după care pe întreg teritoriul Moldovei se vor desfășura alegeri parlamentare. În acest acord „la pachet” s-a lăsat loc și pentru garanțiile populației din Transnistria, în special, privind statutul juridic special al Transnistriei și căile de realizare a lui, la fel ca și problema demilitarizării ambelor maluri ale Nistrului.

Pentru desfășurarea alegerilor pe întreg teritoriul țării (în Moldova de pe malul drept al Nistrului și în Transnistria) Parlamentul Moldovei trebuia să opereze modificări în Codul electoral, împărțind teritoriul Moldovei în două circumscripții electorale, una dintre ele fiind Transnistria. Pentru Transnistria trebuiau să fie prevăzute 18-19 locuri în Parlamentul comun și o reprezentare garantată în puterea executivă. Însăși procesul soluționării conflictului trebuia să se înceapă cu semnarea documentului (Declarație) cu ulterioara lui ratificare de către Parlamentul Moldovei și Sovietul Suprem din Transnistria.

Totuși, se creează impresia că în Pact nici pe departe nu au fost propuse soluții pentru toate problemele. În special, aceasta se referă la datoria Transnistriei (circa 1,7 miliarde de dolari SUA) față de „Gazprom”. Se poate numai de presupus că Chișinăul miza pe faptul ca să propună Rusiei anumite avantaje pentru proiectele ei energetice (tranzitul energiei electrice în Balcani, de exemplu) în schimbul soluționării acceptabile a problemei acestei datorii astronomice.

Ceea ce ține de procesul negocierilor, se cer menționate, cel puțin, două momente principale.

În primul rând, nici unul din documentele semnate pe parcursul ultimilor 15 ani referitoare la problema Transnistriei nu a fost îndeplinit de către Tiraspol în volum deplin. De obicei, Tiraspolul îndeplinea numai acele prevederi din documentele semnate care îi erau avantajoase, ignorând totul ce putea conduce la normalizarea situației.

În rândul al doilea, enumerarea elementară a acțiunilor Rusiei (nu a declarațiilor) pe parcursul ultimilor șaisprezece ani aduce la o concluzie univocă – interesele Rusiei (așa cum le înțelege ea) sunt incompatibile cu suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova.

Corespunzător, este lipsită de sens căutarea soluției acceptabile pentru Moldova de soluționare a problemei Transnistrene prin dialogul cu Rusia sau în limitele procesului de negocieri în care Rusia are statut „nevinovat” de mediator și garant.

În același timp, circulă un punct de vedere, potrivit căruia problema Transnistriei poate deveni o monedă de schimb între Rusia și Occident. Este posibil ca, din aceste rațiuni, unii politicieni moldoveni să fie convinși de faptul că de acum în primăvara lui 2009 vor avea loc alegeri în Parlamentul unit al Moldovei. Este, însă, mai simplu să explici acest optimism strident prin lipsa de competență a conducerii Republicii Moldova în ansamblu.

5. Ce se cere a considera „soluționarea conflictului Transnistrean” și posibilele scenarii de evoluare a situației

Din momentul apariției problemei Transnistrene, atât pentru discutarea ei în societate, cât și în calitate de documente de lucru în procesul de negocieri, s-a propus o sumedenie de „statute juridice speciale”, modele federative și confederative, și altele. Aceasta confirmă încercările utopice de a soluționa conflictul în baza căutării unui oarecare „statut juridic special” magic. Problema Transnistriei există deja de peste două decenii, dar nu se știe de ce nimeni nu încearcă să pună întrebarea în baza căror drepturi populația Transnistriei poate pretinde să nu fie în componența Moldovei unite, și există oare asemenea drepturi? Cu atât mai mult că, în opinia autorului, Constituția Republicii Moldova poate asigura în măsură deplină respectarea drepturilor oricărui cetățean din Transnistria, cu condiția că el nu va considera că are dreptul să ignore sau să distrugă statul moldovenesc.

În același timp, toți diplomații și experții ocolesc insistent răspunsul la întrebarea cum să se asigure demontarea garantată a asemenea structuri ca, bunăoară, „MGB” („MSN” - Ministerul Securității Naționale). De asemenea, nimeni nu se întreabă care va fi viabilitatea țării reunite după conflict, în dependență de modelul de reunificare propus.

O asemenea abordare este deosebit actuală în situația când se observă eroziunea a însăși ideii statalității Republicii Moldova. În situația în care Republica Moldova va putea figura într-un plan de lungă durată, dacă va fi în stare să acorde cetățenilor săi drepturi și posibilități comensurabile cu acelea care se acordă, de exemplu, cetățenilor din țările-membre ale UE.

Făcând abstracție de formulele de tipul „fedație”, „autonomie”, „confederație” și altele se poate ajunge la concluzia că soluționarea conflictului Transnistrean se cere a fi considerată o asemenea organizare interioară a țării reunite, care într-un viitor nu prea îndepărtat să ducă la formarea și consolidarea națiunii civice moldovenești, afară de aceasta, formula reunificării țării nu trebuie să lase posibilități pentru recidive ale separatismului în viitor.

Acel specific, care actualmente se observă în Transnistria, este moștenit în mare măsură de la trecutul sovietic. El contravine normelor elementare de democrație și respectare a drepturilor omului și nu poate servi drept bază pentru oricare „statute juridice speciale”. În același timp, existența lui nu poate fi ignorată și se cere să fie luată în considerare pentru a se propune mecanisme adecvate de demontarea lui treptată, dar consecventă. Dar este absolut nepermis să transformăm acest specific în una din pietrele de temelie ale țării reunificate, expunând-o în felul acesta riscului „transnistrizării” întregii societăți.

Din aceasta reiese concluzia că formula optimală de soluționare a conflictului Transnistren nicidecum nu trebuie să prevadă menținerea unei astfel de unități aparte (subiect al federației, al autonomiei, regiune) ca „Transnistria”. Un scenariu real al reunificării țării trebuie să presupună o perioadă de tranziție și mecanisme pentru demontarea actualului regim autoritar și de adaptare pe etape a locuitorilor Transnistriei la realitățile democratice ale Republicii Moldova unite. După aceasta cetățenii liberi ai Moldovei unite, în mod liber, fără intermediari și garanți, vor putea lua o decizie rațională despre organizarea interioară a țării.

În calitate de exemplu ilustrativ de abordare greșită a soluționării unor asemenea probleme poate fi adus UTA Găgăuzia. Legea despre statutul juridic special al acestei Unități Teritoriale Autonome a fost adoptată la 23 decembrie 1994. Însă calitatea acestei legi este de așa natură că UTA Găgăuzia a devenit o enclavă autoizolată, iar între administrațiile locală și centrală nu există nici colaborare, nici încredere. UTA Găgăuzia în nici un caz nu a devenit un instrument de renaștere națională a găgăuzilor. Ca și mai înainte, lucrările de secretariat se duc în limba rusă, dar nu în limba găgăuză. Drept urmare, generația tânără a găgăuzilor întâmpină probleme legate de creșterea profesională în afara autonomiei.

Moldova unificată trebuie împărțită pe criterii geografico-economice în 5-7 județe (cu menținerea autonomiei găgăuze), în componența căreia să intre anumite segmente ale actualei Transnistrii. În perioada de tranziție, politica lingvistică ar putea fi lăsată pe seama fiecărei localități în parte. Un asemenea model se pare rebel, radical ș.a.m.d., dar el nu contravine deloc principiului asigurării drepturilor fiecărui individ în parte într-un stat democratic decentralizat cu o autoadministrare locală dezvoltată.

Perspectivile soluționării conflictului Transnistrean depind de interacțiunea unui întreg complex de factori externi și interni. Avându-se în vedere că această problemă se află la periferia atenției „jucătorilor mari”, este absurd și periculos să așteptăm când „unchii mari” se vor apuca, în sfârșit, de soluționarea ei. Trebuie să conștientizăm că piedica cea mai mare în soluționarea conflictului Transnistrean este slăbiciunea democrației moldovenești, a ideii statalității moldovenești în general.

Societatea moldovenească s-a pomenit incapabilă să creeze un precedent de formare, prin intermediul unor alegeri democratice, a unui guvern competent și necorupt, capabil să elaboreze și să îndeplinească Programul de reunificare a țării. Precum a menționat autorul articolului, în timpul unei întâlniri la Tiraspol: „locuitorii din Transnistria nu au teme să se teamă de noi, să ne stimeze sau să ne invidieze. De unde, în asemenea caz, să se ia țara unificată?”

În același timp, un șir de sondaje ale opiniei publice realizate pe malul drept al Nistrului demonstrează univoc atitudinea negativă a majorității populației (circa 75%) față de ideea federalizării Moldovei sau chiar față de atribuirea pentru Transnistria a „unui statut juridic special”. Iată de ce, în situația când populația Moldovei nu a văzut blestematul Pact* și nu este informată despre esența planurilor, care, posibil, se discută în culisele „politicii mari”, rămâne deschisă întrebarea despre reacția societății și opoziției la diferite scenarii de reunificare a țării.

Revenind la epigraful acestei publicații, se poate de constatat că la populația de pe ambele maluri ale Nistrului nu există „marele trecut comun”, care s-o unească, ceea ce nimănui nu-i este dat să schimbe. În același timp, deocamdată nu există nici planuri comune pentru viitor, care ar putea consolida populația Republicii Moldova de pe ambele maluri ale Nistrului într-o națiune civică moldovenească. „Câmpul magnetic” al Uniunii Europene, deocamdată, influențează numai pe malul drept al Nistrului. Dar, la moment, această influență se manifestă preponderent sub formă de emigrare individuală nelegitimă în UE, în căutarea unui pașaport românesc sau bulgar în calitate de permis în Europa. Însăși societatea moldovenească nu dorește în mod categoric (nu este capabilă(?)) să se apuce de „tema pentru acasă” de implementare a valorilor europene la ea acasă.

Populația Transnistriei, la rândul ei, de asemenea, preferă să-și soluționeze problemele sale părăsind regiunea. Iată de ce nu avem de unde aștepta unificarea în avalanșă a țării, după modelul Zidului de la Berlin.

2. Concluzii

- Cauzele, care au dus la apariția conflictului Transnistrean, au dispărut demult și ireversibil. Actualmente (2008), între populația de pe ambele maluri ale Nistrului, cu excepția unor grupuri marginale neînsemnate, nu există o oarecare ură interetnică sau religioasă. În același timp, populația de pe ambele maluri s-a împăcat cu gândul la dezmembrarea țării și această problemă se află la periferia atenției societății.
- Formatul procesului de negocieri (5+2) contravine esenței conflictului Transnistrean și, corespunzător, în limitele lui soluționarea conflictului este de nerealizat. De acum

* Este vorba de Acordul „la pachet” pe baza căruia din toamna anului 2006 Chișinăul oficial încearcă să soluționeze conflictul Transnistrean prin dialog direct cu Kremlinul.

pe parcursul mai multor ani ni se impun stereotipuri greșite de percepție a problemei Transnistrene cu scopul de a nu permite soluționarea ei.

- „Conflictul Transnistrean” este un fenomen complex. Soluționarea lui este împiedicată de un șir de factori – de la regimul politic autoritar care există în Transnistria, până la interesele geopolitice ale altor state.
- În lipsa unui interes din afară pentru soluționarea conflictului, piedica principală a rezolvării lui este democrația moldovenească slabă, caracterul corupt și incompetența elitei politice moldovenești. Conducerea Republicii Moldova nu este capabilă să înțeleagă, că principalul subiect al eforturilor pentru unificarea țării trebuie să devină populația Transnistriei, dar nu „pocloanele” la porțile Kremlinului.
- Formula „conflict soluționat” nu înseamnă semnarea unui oarecare document, ci încheierea procesului de transformare a Republicii Moldova unificate într-o țară viabilă democratică de drept, a cărei perspectivă de existență nu va fi pusă la îndoială. Însă, o asemenea abordare a problemei nici măcar nu se examinează în societatea moldovenească.
- În virtutea faptului că motivele inițiale ale conflictului au rămas în trecut, tărgănarea artificială a soluționării lui duce numai la creșterea numărului de posibilități ratate pentru populația de pe ambele maluri ale Nistrului. Conștientizarea situației de impas și de incertitudine a viitorului duce la plecarea în masă a populației din Moldova-Transnistria.
- La acest moment nu există nici potențial intern suficient pentru soluționarea conflictului, nici o situație externă cât de cât favorabilă. În același timp, un efect pozitiv concret se observă după implicarea UE în problema Transnistriei. Deschiderea în martie 2006 a Misiunii UE de asistență la frontiera moldo-ucraineană, inclusiv pe sectorul transnistrean, a schimbat radical situația. Drept urmare, agenții economici din Transnistria s-au înregistrat la Chișinău și chiar beneficiază de preferințele UE pentru exportul mărfurilor lor pe piața europeană. Un alt factor latent, care influențează problema Transnistriei, este acordul declarat al Ucrainei de a intra în NATO. Dacă aceste eforturi ale Ucrainei vor duce la apropierea de NATO, atunci Ucraina va trebui neapărat să-și revadă atitudinea față problema Transnistriei.
- Ultima declarație a noului Președinte al Rusiei, Dmitrii Medvedev, nu dă motive de optimism despre posibilitatea ajungerii la o înțelegere privind TFACE între NATO și Rusia, în rezultatul căreia Rusia să-și retragă forțele sale armate din Transnistria și să contribuie la soluționarea problemei transnistrene pe baza așa-numitului Acord „la pachet”.
- Calitatea proceselor politice de pe ambele maluri ale Nistrului nu permite ajungerea, în viitorul apropiat, la o soluționare viabilă a problemei Transnistrene, cu garantarea transformării în perspectivă a Moldovei unificate într-o țară democratică de drept.

Bibliografia și literatura

- 1 Marea Enciclopedie Sovietică, vol. 6, pag. 35, 1927.
- 2 Ефросинья Керсновская, „Сколько стоит человек”, [Care este prețul unui om] <http://www.women.gulag.ru/copybook/index.php?eng=0&page=0&list=1>
- 3 А.И.Бабий, Формирование молдавской интеллигенции во второй половине XIX- начале XX, «Штиинца», Кишинев, 1971 [Formarea inteligenței moldovenești la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX]
- 4 LEGE nr. 173 din 22.07.2005, 29.07.2005 în Monitorul Oficial, nr. 101, art. nr.: 478. Promulgat: 28.07.2005.

Andrei Safonov

CALEA TRANSNISTRIEI

Studiul de față este realizat în stil publicistic, într-un limbaj accesibil și cu siguranță va atrage atenția multor cititori. Reflecțiile autorului se referă la problemele cheie și posibilele modalități de dezvoltare a relațiilor moldo-transnistrene. Acest eseu este bazat în mare parte pe vasta experiență profesională a autorului, cercetare personală și, de asemenea, experiența sa ca jurnalist contemporan cu evenimentele descrise, ca personalitate marcantă de media, ca politician și ca persoană care a deținut funcții cu autoritate la Tiraspol, Chișinău și Benderi în ultimii 20 de ani.

Este interesantă concluzia autorului despre faptul că Transnistria din punct de vedere etnic este un aliaj unic, posibil un prototip al populației sovietice, care s-ar fi putut consolida cu timpul, dacă Uniunea Sovietică ar fi traversat modelul teritorial-administrativ progresiv de construcție statală.

Lansând o serie de ipoteze prezentate detaliat, autorul acordă atenție situației geopolitice, rolului Rusiei și Ucrainei în rezolvarea conflictului. Referindu-se la rolul Federației Ruse el subliniază faptul că, între Rusia și Transnistria au fost și sunt multe contradicții în privința mai multor probleme, dar în pofda acestui fapt atât în cadrul negocierilor, cât și în cadrul Comisiei Unificate de Control, dar și în multe alte structuri, Moscova susține Tiraspolul. Cercetătorul evidențiază că un actor nu mai puțin important pentru Transnistria este Ucraina.

Analizând realitățile politice, autorul ajunge la concluzia că Tiraspolul și Chișinăul trebuie să ajungă la o înțelegere. Este evidențiat de asemenea faptul că Moldova nu este capabilă să obțină admiterea în Uniunea Europeană, care se confruntă cu criza extinderii, iar Transnistria cere în van recunoașterea din partea Rusiei și altor state CSI.

Autorul ne atrage atenția asupra poziției geopolitice a Moldovei și Transnistriei, remarcând rolul de stabilizatori care ar putea fi preluat de către participanții la formatul „5+2”. În același timp, autorul observă creșterea contradicțiilor între părți după războiul din Caucaz. Autorul relatează temerile sale în privința dificultăților în căutarea soluțiilor pentru reglementarea moldo-transnistreană, cel puțin până la alegerile noului legislativ al Moldovei.

***

Introducere sau ce înseamnă Transnistria

*„Nu trebuie să fii prea drept. Arborii dreپți sunt tăiați,
iar cei strâmbi, îndoiiți continuă să crească”.*
Kautilja

La 2 septembrie 1990, o fâșie de pământ de pe malul stâng al râului Nistru – îngustă, uimitor de roditoare și cu un număr mare de fabrici și uzine pe o suprafață atât de mică – împreună cu orașul Bender de pe malul drept și cu alte câteva sate aflate de asemenea pe acest mal al străvechiului râu, și-a anunțat constituirea ca stat – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană (RSSMN) în componența Uniunii Sovietice. La 25 august 1991, în mod formal cu două zile înaintea Republicii Moldova, deputații Sovietului Suprem al Transnistriei și-au proclamat independența completă, în condițiile prăbușirii Uniunii Sovietice care se apropia cu pași de șapte mile după eșecul acțiunilor Comitetului de Stat pentru Situație Excepțională, cunoscut cu abrevierea GKCP. Totodată, la fel ca și în Moldova, din denumirea Republicii au fost eliminate epitetul „Sovietică” și „Socialistă” ca fiind incompatibile cu noua orientare spre edificarea unei societăți burgheze.

După 16 ani însă, a aștepta pasiv o decizie înțeleaptă a unui nou domn cu inimă bună nu este o cale de urmat pentru noi. Norocul nostru este așa cum ni-l facem noi, iată de ce trebuie să

înțelegem ce înseamnă Transnistria, care este specificul acestei regiuni, ce loc deține în spațiul post-sovietic și, prin urmare, ce expresie poate avea reglementarea conflictului moldo-transnistrean. Desigur, cu condiția ca politicienii să poată face concesii reciproce și să obțină această soluționare.

Din punct de vedere etnic, Transnistria este un aliaj cu titlu de unicat, posibil, un prototip al poporului sovietic, care ar fi putut să se constituie cu timpul, dacă Uniunea Sovietică ar fi îmbrățșat calea progresivă de edificare teritorial-administrativă a statului. Acest drum a fost urmat de SUA cu statele sale și de RFG-ul cu landurile sale federale. Din păcate, noi am mers, datorită lui Vladimir Lenin care ura imperiul țarist, pe calea regresivă, creând o țară pe baza republicilor naționale și readucând la viață epoca fărâmițării feudale. Astfel, sub edificiul Uniunii Sovietice a fost montată de la început o bombă. Destrămarea Uniunii Sovietice devenea o chestiune de timp și de natură tehnică.

Transnistria s-a dovedit a fi una dintre puținele regiuni în care multe lucruri au luat o altă turnură. Aici, amestecându-se, au locuit și locuiesc moldoveni, ruși, ucraineni, bulgari, evrei și alte naționalități, care nu sunt separați de un cadru național și de stat bine conturat. **Transnistria se deosebește semnificativ după mentalitate de Rusia, Ucraina și Moldova situată pe malul drept al râului Nistru.**

Marea majoritate a transnistrenilor nu acceptă în mod organic orice tip de naționalism. **În anii 1989-1992, o rezistență deosebit de puternică a fost opusă naționalismului anume în această regiune unde s-au amestecat după modelul american diferite națiuni și popoare.** Acest fapt nu se potrivește oarecum cu teza unor cercetători care consideră în mod generalizator că la nivelul maselor largi de populație nicăieri nu a fost opusă rezistență împotriva destrămării Uniunii Sovietice. După cum se pare, merita să fie folosită o abordare mai diferențiată asupra situației de atunci în fiecare regiune privită în mod separat.

Intuiția transnistrenilor le sugerează în același timp că în ghemul contradicțiilor geopolitice și în debutul unei noi reîmpărțiri efective a lumii o orientare totală exclusiv în direcția unei țări anumite sau a unei organizații poate face lucrurile doar mai complicate sau poate chiar distruge republica. Aceasta nu înseamnă nicidecum o abandonare a prieteniei cu aliații încercați. Însă în condițiile unei influențe tot mai accentuate, exercitată asupra regiunii de către diverse țări, uniuni interstatale și organizații internaționale, opțiunea pentru o singură orientare a politicii externe și pentru o confruntare cu ceilalți actori implicați în destinele noastre este echivalentă cu montarea unei bombe sub fundamentul Transnistriei multinaționale.

Și dimpotrivă, o orientare multivectorială a politicii transnistrene, eliberată de ostilitate la adresa oricui și lipsită de părtinire și ambiții care depășesc posibilitățile noastre reale, înseamnă **flexibilitate** și o abilitate de a evita pietrele de moară ale confruntării Rusiei cu Ucraina, Rusiei cu Statele Unite, contradicțiilor dintre Ucraina și România. Pentru că pofta de mâncare nu trebuie să depășească dimensiunea stomacului.

Iată ce înseamnă Transnistria! Acum este tocmai momentul potrivit pentru a formula următoarea întrebare: care este calea de urmat pentru această regiune specifică și, în multe privințe, unică pur și simplu?

1. În Europa, împreună cu Rusia și Ucraina!

„Nu construi cetăți ca să te aperi: izolarea este periculoasă”.
Robert Green, „48 de legi ale puterii”

Faptul că Transnistria este mică prezintă un avantaj în acest context. Ea poate fi transformată din interior, modernizând conștiința cetățenilor, mai ușor decât într-un stat mare, unde sunt respectate cu strictețe tradițiile, inclusiv cele complet anacronice. În acest an, Republica

Moldovenească Nistreană (RMN) împlineste 18 ani, chiar dacă nu este recunoscută. Odată Mao Zedong a afirmat că poporul chinez este ca o foaie albă pe care pot fi scrise orice ieroglife, chiar cele mai frumoase. La prima vedere, această frază înjosește capacitatea poporului de a gândi de sine stătător. În realitate însă, Președintele chinez înțelegea că unei țări tinere și lipsită de dogme i se poate altoi mai ușor sentimentul unor perspective noi. Transnistria are o nevoie acută de asta!

Tinerii trebuie să devină vioara întâi în afirmarea noului în regiunea noastră, la fel cum se întâmplă pretutindeni. Secretul este simplu – tinerii câștigă de pe urma lucrurilor noi și din punct de vedere financiar, și din punctul de vedere al carierei. Ei înțeleg că a se crampona de dogmele vechi înseamnă a trăi mai rău decât vecinii, înseamnă a se îmbrăca mai prost, a câștiga mai modest, înseamnă a călători și a vedea mai puțin, adesea fără a avea oportunitatea de a obține o instruire și o specializare modernă. Problema este că mulți tineri și persoane de vârstă medie au plecat din Transnistria – unii cu domiciliu permanent, iar alții, pur și simplu, la muncă în străinătate. Potrivit unor date neoficiale, **din cei 750 mii de cetățeni care locuiau în regiune la momentul proclamării RMN (pe atunci RSSMN) la 2 septembrie 1990 astăzi se află aici 400-420 mii de persoane**¹. Pleacă oamenii cu inițiativă, cei mai activi din punct de vedere social și economic. În Transnistria, potrivit mass-media, **sunt până la 150 mii de pensionari, iar aceștia reprezintă anume electoratul pe care contează cei care nu doresc nici reglementarea conflictului care durează mai mulți ani, nici reforme în interiorul Transnistriei**². Pensionarii sunt tratați de dimineață până seara prin intermediul televiziunii și radio. Ei sunt amenințați că „vor veni românii”, că adversarii actualului curs „vor trăda republica” etc.

Nu asta însă este cel mai rău. Lipsa de inițiativă și predispoziția pentru tot ceea ce este obținut gratis au prins la noi, din păcate, rădăcini adânci. Pe durata mai multor ani republica nu plătește efectiv pentru gazul rusesc care ne este furnizat. Din când în când, între ramurile puterii apare o ceartă slabă despre destinația banilor plătiți de contribuabili, colectați cu punctualitate chipurile pentru achitarea „combustibilului albastru”, însă rezultatele polemicii sunt nule. Noi, deocamdată, nu am învățat principalul adevăr al economiei de piață: mărfurile trebuie plătite cu bani, în caz contrar, mai devreme sau mai târziu, eșecul este inevitabil. În esență, suntem în faliment, căci datoria noastră externă depășește 1,7 miliarde dolari SUA. **Doar modificările conștiinței de masă pot elimina abordarea bazată pe obținerea bunurilor pe gratis. În conștiința oamenilor trebuie scrise ieroglife noi, moderne.** De asemenea, pe undeva trebuie înfrântă din punct de vedere propagandistic, așa cum procedează autoritățile, conștiința conservatoare deosebit de puternică a cuiva, pentru că altă ieșire nu există, dacă statul și societatea vor să supraviețuiască.

Dacă însă Transnistria dorește într-adevăr să supraviețuiască și să prospere, ea trebuie să-i întoarcă, prin intermediul unor acțiuni atractive realizate în interiorul republicii, pe adepții noului, adică pe oamenii activi care au plecat în căutarea unei vieți mai bune. Acești oameni vor aduce cu ei nu povești de propagandă, ci abilitățile capitalismului real. Ei știu cum să câștige bani în condițiile de piață, și nu să bombănească mereu și să aibă nostalgii pentru 70 sau 120 de ruble sovietice. Astăzi acești oameni muncesc în Rusia, Grecia, Italia, Portugalia... Măine sau poimăine noi trebuie să creăm condiții pentru reîntoarcerea lor în patrie. Ei vor ajuta la edificarea unui **capitalism adevărat, cu un grad înalt și modern de protecție socială**, și nu a unui capitalism de crestomație și sovietic. Capitalismul adevărat este construit nu doar de Europa de Vest și Centrală, dar și de Europa de Est, fostă socialistă, unde intră și Ucraina și Rusia. Adică statele care sunt pentru noi garant și mediator în procesul de negocieri, înghețat încă din anul 2006.

Astfel, constatăm că în ceea ce privește **linia directoare spre edificarea, spre victoria completă și definitivă a capitalismului modern nu există diferențe cardinale între Europa, Rusia și Ucraina.** O asemenea societate construiește, cel puțin în afirmații, și Transnistria. Ce pot, totuși, oferi statele din vecinătate unei țări care are vârsta de 18 ani și un „statut amânat”?

Principalul aliat militar și politic al Transnistriei este considerată de drept Federația Rusă. În Transnistria staționează trupe rusești – forțele de menținere a păcii și Grupul Operativ al Forțelor Armate ruse³. Este vorba, mai simplu, de fosta Armată generală a 14-a, care se află pe pământ transnistrean de pe timpurile sovietice. Rusia nu dispune de prea mulți aliați în Europa de astăzi, iată de ce, în ciuda statutului său nerecunoscut, Transnistria este valoroasă pentru Moscova. Între Rusia și Transnistria au fost și rămân încă divergențe în diverse subiecte, totuși, în majoritatea cazurilor, și la negocieri, și în cadrul Comisiei Unificate de Control, ba chiar și în alte structuri Moscova susține în mare parte Tiraspolul. Atunci când se fac afirmații despre orientarea pro-rusească a politicii Transnistriei, acestea au o explicație din punct de vedere logic, și nu doar din punctul de vedere al mentalității: ostașii ruși protejează regiunea, iar gazul rusesc care este furnizat fără întrerupere în acești 18 ani asigură funcționarea industriei noastre, este baza piramidei noastre economice.

Pentru Transnistria este importantă de asemenea și Ucraina. Această țară are o frontieră comună cu noi și ne asigură spatele. În plus, suntem deschiși pentru mărfurile ucrainene. Intrați în orice magazin alimentar și veți vedea acolo, în primul rând, nu produse moldovenești și adesea nici chiar produse transnistrene, ci anume produse ucrainene. Sunt aici și vinuri, și deserturi din brânză, și produse lactate, și bomboane și alte articole delicioase. În timpul războiului din anul 1992, Ucraina a adăpostit în câteva zile la hotarul dintre lunile iunie și iulie până la 100 mii de refugiați din Transnistria, le-a oferit alimente și condiții de viață. În ultimii ani, Ucraina și-a declarat opțiunea pentru integrare europeană, precum și pentru apropierea de NATO. Aceste afirmații au fost întâmpinate fără entuziasm în Rusia, însă noi, cei mici, trebuie să ținem minte că surorile slave mai mari vor proceda ca în proverbul în care două surori își dau una alteia câte un cercel. Fără participarea noastră.

Mai important însă este faptul că în multe privințe **și Rusia și Ucraina au adoptat după destrămarea Uniunii Sovietice reguli de joc apropiate celor europene.** Apropiate spun, pentru că până la mentalitatea europeană – lucrul cu adevărat fundamental – noi, toți locuitorii spațiului post-sovietic, avem încă un drum lung de parcurs. Totuși, să recunoaștem, există ceva atractiv în modul de viață și gândire european, dacă persoanele cele mai avansate, dacă cele mai diverse țări doresc să trăiască „la fel ca europenii”. Ce înseamnă aceasta? **Ce oferă Europa?**

În primul rând, Europa prezintă o altă atitudine față de business. Afacerile europene – lipsite de fenomene pe care le-am cunoscut noi de la sfârșitul anilor 80 precum șantajul și raketul, dezmățul funcționarilor de stat, schimbarea permanentă a regulilor de joc sau chiar inexistența lor totală – deci, afacerile europene oferă oportunități oamenilor: de a începe în mod legal un business și de a câștiga bani în mod stabil. Pentru o regiune precum Transnistria, care a sărăcit în ultimii 15 ani, aceasta este de neprețuit. Oamenii care s-au aflat la muncă sau în vizită în țările europene au înțeles valoarea unei societăți cu adevărat stabile.

În al doilea rând, pe durata mai multor decenii și chiar secole, în Europa s-a constituit o atitudine deosebită față de drepturile omului. O asemenea atitudine prezintă pentru noi un punct de atracție, fiindcă mai multe veacuri la rând puterea de stat a neglijat opiniile oamenilor obișnuiți. Adesea la noi, în fosta Uniune Sovietică, lozincile colectivismului mascau lipsa totală de legalitate a mașinii de stat.

În al treilea rând, într-o Transnistrie mică este mult mai ușor ca, de exemplu, în republicile mari care constituie astăzi Comunitatea Statelor Independente să fie educat sentimentul de respect față de personalitatea umană. Aici experiența Europei este demnă de a fi luată în considerație. Și acolo nu totul este perfect, și acolo există destule probleme, însă după mai multe decenii și chiar secole de reforme problemele sunt de altă natură. În acest sens, europenii au reușit să scrie în conștiința lor ieroglife noi.

Ca să nu existe lucruri trecute sub tăcere sau interogații întârziate, să întrebăm direct cu sinceritate ne-proletară: **ce ar putea oare să nu le placă prea de tot transnistrenilor în Europa Occidentală de astăzi?**

În primul rând, birocrația europeană exagerată. Ea este mai modernizată decât birocrația sovietică, însă are aceeași esență.

În al doilea rând, o regiune cu mentalitate creștină tradițională, dar nu fanatică, totuși, nu va accepta în mod clar pasivitatea efectivă, dacă nu chiar retragerea europenilor în fața islamiștilor radicali.

2. Înceșterea luptătorilor de categorie ușoară

„Pericolul cel mai mare se naște în momentul victoriei”.
Napoleon Bonaparte

Este evident astăzi că **Tiraspolul și Chișinăul trebuie să ajungă la un acord**. Noi și Chișinăul suntem asemeni a doi boxeri de categorie ușoară care se află într-un clinici, o înceștare și imobilizare reciprocă a partenerilor în timpul luptei, după ce și-au dat mai mulți pumni unul altuia în plină figură. Din 1990 încoace, Chișinăul și Tiraspolul au purtat unul împotriva altuia câteva războaie economice, mai multe războaie diplomatice și informaționale și chiar un război adevărat, cu vărsare de sânge. În consecință, fosta RSS Moldovenească a coborât după nivelul sărăciei pe ultimul loc în Europa, iar părțile ei fragmentate duc o luptă grea pentru supraviețuire: **Republica Moldova nu poate obține admiterea în Uniunea Europeană, care trece printr-o criză a extinderii sau, mai bine zis, a umflării peste măsură, iar Transnistria cere fără succes recunoașterea din partea Rusiei și a altor țări din Comunitatea Statelor Independente.**

Am dori să atragem atenția din nou asupra poziției geopolitice a acestor doi actori care luptă pentru un viitor luminos, dar deocamdată confuz. Ceea ce face din **Transnistria o regiune atractivă, cu vino-încoace, este faptul că ea include în componența sa orașul Bender și câteva sate situate împreună pe malul drept al Nistrului, inclusiv localitățile Proteagailovka, Chițcani, Gâsca, Cremenciug**. Acestea constituie o enclavă destul de vulnerabilă, însă Benderul reprezintă un punct de o însemnătate deosebită pentru statalitatea Transnistriei. Pe vremuri, în Bender trăiau până la 150 mii de persoane, acum însă dacă s-ar aduna, cu ajutorul Domnului, 70-75 de mii. Se vorbește chiar despre 50 mii, totuși, aceasta pare o exagerare. De altfel, la Bender se intersectează câteva linii de cale ferată.

Pentru Bender mereu s-au purtat și se poartă lupte. Confruntarea epuizează forțele ambelor părți. Din punct de vedere militar, orașul este extrem de greu de apărat, fapt demonstrat în anul 1992. Autorul acestui articol a urmărit cu ochii proprii epopeea de atunci. Acum confruntarea s-a mutat pe un alt plan, politic și economic. **În rezultatul luptei din vara anului 92, Benderul a rămas în componența Transnistriei, dar pierderea câtorva sate din raionul Dubăsari (Coșnița, Cocieri, Pârâta și altele) poate fi calificată pe deplin ca o înfrângere**. Deosebit de sensibile din punctul de vedere al perspectivei strategice pentru Tiraspol pot fi apreciate evenimentele din mica localitate Vasilevca a aceluiași raion Dubăsari. Acolo, potrivit relatărilor de presă, sătenii au organizat un referendum și au arborat tricolorul moldovenesc pe sediul administrației locale. Moldova a încercat să instaleze o rețea telefonică în sat, însă autoritățile transnistrene au zădărnicit aceste acțiuni cu ajutorul unităților de miliție. Explicația se află în faptul că terenurile de pământ aflate în posesia satului Vasilevca practic taie traseul auto Camenca-Tiraspol, vital pentru Republica Moldovenească Nistreenă. Dacă Vasilevca va ajunge definitiv în componența Republicii Moldova, în cazul agravării situației circulația pe acest traseu va fi problematică.

Astfel, constatăm că și Chișinăul și Tiraspolul au fiecare câte un cârlig care nu permite celor două părți componente ale fostei RSSM să se îndepărteze, să plece în direcții diferite. Totodată,

aceste cârlige nu sunt egale între ele ca potențial. Benderul reunește, împreună cu capacitățile de cale ferată, și un puternic potențial industrial, privatizat parțial de către ruși. Este vorba, între altele, de sectorul apărării.

Este clar că **Republica Moldova, începând cu anul 1990 până în momentul de față, nu percepe Benderul și, se pare, satele situate pe malul drept care au intrat în componența Transnistriei ca urmare a referendumului, drept parte a viitoarei formațiuni transnistrene**. Această teză poate fi demonstrată prin câteva argumente.

Primul argument. Operațiunea militară cu cea mai mare anvergură, realizată de forțele armate moldovenești pe toată durata războiului din 1992, a fost organizată anume în scopul de a cuceri Benderul. Împotriva orașelor Ribnița și Camenca nu au fost întreprinse nici un fel de acțiuni ofensive, iar în raioanele Dubăsari și Grigoriopol au avut loc sau o ofensivă limitată, sau pur și simplu lupte poziționale pe platoul Coșnița și pe platoul Cocieri. Interesant este că atacul cu bombe ale forțelor aeriene moldovenești în toiul luptelor pentru Bender a fost efectuat asupra podului peste Nistru; cei drept, fără succes. Acest lucru sugerează că liderii de atunci ai Moldovei erau în mare parte conduși de ideea despre necesitatea obținerii unui control asupra „avanpostului RMN de pe malul drept” și izolarea de „pseudo-statul separatist”. În calitatea mea de participant activ la mai multe evenimente politice din acei ani, am ferma convingere că **imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, la Chișinău, în sânul celei mai unioniste părți a conducerii Moldovei, și anume în Prezidiul Parlamentului în frunte cu Alexandru Moșanu, a fost adoptat cursul spre revenirea de facto la situația geopolitică a anilor 1918-1940, atunci când grănicerii români și sovietici se priveau reciproc de pe malurile râului Nistru**. Admit că, în eventualitatea obținerii unui succes pentru Chișinău în operațiunea de la Bender, Moldova ar fi procedat la o integrare intensivă cu România, unde după guvernarea lui Nicolae Ceaușescu între anii 1965 și 1989 au renăscut mult dispozițiile pentru restabilirea României Mari.

Al doilea. În anul 2005, deja pe timpul celui de-al doilea mandat al comuniștilor care au câștigat alegerile legislative, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat, la 22 iulie, Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului. În Transnistria acest gest a fost calificat imediat ca o dorință veche a Chișinăului de a fărâmița Transnistria pentru diminuarea forței și capacității ei de rezistență. Suspiciunile erau întărite de faptul că anterior multe dintre propunerile moldovenești pentru reglementarea conflictului în diferite variante se bazau pe intenția de a oferi orașului Dubăsari statutul de centru al presupusei autonomii și de a transforma Tiraspolul într-o unitate administrativă separată, subordonată direct Chișinăului. În orice caz, Benderul este examinat în afara jocului transnistrean.

Aici există una dintre „Insulele Kurile” locale. Este vorba despre satul **Copanca**, pentru care Chișinăul și Tiraspolul au purtat lupte crâncene în anii 1990-1992. Localitatea este situată alături de Chițcani. Pe sediul consiliului local s-a schimbat de câteva ori drapelul, iar activistul transnistrean Vladimir Soloșenko, acum răposat, care a smuls tricolorul moldovenesc a fost trimis la închisoare. În 1992 aici aveau loc lupte armate, în final însă satul a rămas în componența Moldovei. Cercurile puterii din Transnistria nu s-au împăcat, se pare, cu ideea pierderii localității Copanca și o consideră „teritoriu pierdut”. Totuși, însuși gândul unei expediții militare în acest sens este nebun, de aceea este clar pentru toți că va trebui găsit un acord.

Lucrurile însă nu se sfârșesc aici! Să examinăm Benderul. De la războiul din anul 1992, aici se află cantonați și milițienii transnistreni și polițiștii moldoveni. În interiorul orașului se află satul **Varnița**, controlat de Republica Moldova. După Varnița, în direcția Chișinăului, practic izolat, se află **microraioul Severnii**. Acesta aparține Transnistriei, dar rămâne delimitat de organismul transnistrean comun. Acolo își fac apariția polițiștii din Moldova, fapt ce trezește nervozitatea adeptilor Transnistriei.

Iată de ce se poate presupune că **negocierile dintre Transnistria și Moldova reprezintă singura soluție atât pentru ambele părți, cât și pentru actorii care au interese oricât de mici în această regiune complicată: Rusia, Ucraina, Statele Unite și Uniunea Europeană.** Tiraspolul și Chișinăul au în ansamblu puteri egale, dar datorită sprijinului acordat de marii jucători totul a devenit mult mai complex.

Un lucru este incontestabil: lupta pentru apartenența „teritoriilor disputate” va continua, **Rusia nu-și va retrage trupele din Transnistria**, pentru că privește această regiune ca pe unul dintre puținii aliați din Europa de astăzi, într-o perspectivă apropiată. Prin urmare, miza cercurilor de dreapta ale Republicii Moldova pe faptul că se va reuși înfrângerea Tiraspolului într-o confruntare deschisă este lipsită de temeii.

Concluzia este simplă: clinciul continuă, războiul intens este imposibil. Ori va fi găsit un limbaj comun axat pe delimitarea atribuțiilor, ceea ce înseamnă stabilirea între Chișinău și Tiraspol a relațiilor în baza unui acord, ori locuitorii de pe ambele maluri ale râului Nistru vor pleca pur și simplu peste un anumit interval de timp în căutarea unei felii de unt pe bucata lor de pâine. Nu vor putea fi oprîți cu nici un fel de lozinci patriotice, pentru că, vorbind dur dar exact, patriotismul cu fundul gol nu poate să existe multă vreme.

3. Nici un pas înapoi sau pași făcuți unul în întâmpinarea celuilalt?

„A convinge, nu a învinge – iată ce merită gloria”.
Victor Hugo

Acum, în cea de-a doua jumătate a anului 2008, a crescut interesul pentru confruntarea care durează de mai mulți ani. Vizita delegației reprezentative a diplomaților ruși, ucraineni, americani și europeni, precum și a negociatorilor OSCE, efectuată la Chișinău și Tiraspol, la 21-22 iunie, nu a adus nici un fel de rezultate politice. De altfel, ca și alte venituri ale fraților noștri din diferite capitale pe malurile bătrânului Nistru (scuze pentru fraza banală). Pe semne, **părțile nu dispun de un plan comun**, pe care să-l poată pune pe masă și să spună: domnilor, să începem discuția lui articol după articol!

Deocamdată este clar că Chișinăul și Tiraspolul fac referiri la documentele oficiale, adoptate de legislativele ambelor părți, cu scopul de a nu face concesii reciproce.

Între 2006 și 2008, **Chișinăul** a declarat în repetate rânduri: avem Legea din 22 iulie 2005 și un Pachet de propuneri, care include o abordare complexă a reglementării transnistrene. În fine, și acesta este lucrul cel mai important, în Republica Moldova Constituția presupune prezența unui stat unitar. Nu va exista o revenire la federalismul pe care se axa Memorandumul Kozak, cunoscut datorită evenimentelor din 2003. Președintele Republicii Moldova și alte persoane oficiale au vorbit despre asta doar pe parcursul anului 2008 de câteva ori.

La rândul său, **Tiraspolul** prezintă propriul temei juridic: la 31 martie 2006 congresul deputaților de toate nivelurile din RMN a decis să organizeze un referendum despre statul viitor. Referendumul a fost desfășurat la 17 septembrie 2006 și a confirmat opțiunea pentru independență și integrare cu Rusia. Tot aici există și o referire la propria Constituție: suntem un stat independent și democratic. Iar Președintele Transnistriei subliniază: poporul ne-a indicat direcția și nu avem dreptul să ne abatem de la asta!

Nimeni nu încearcă să iasă din prizonieratul cazuisticii. Este ușor să explici asta unui realist. **În condițiile noastre orice plan reprezintă un mijloc pentru Rusia, SUA, Ucraina și Uniunea Europeană de a se depăși reciproc și de a obține o influență proprie – ori separat asupra Moldovei din dreapta Nistrului și Transnistriei, ori în întregime asupra fostei RSSM.** Propriul joc regional îl face și România, care este interesată, în primul rând, de oportunitatea de consolidare a pozițiilor sale în regiunea de pe malul drept al Nistrului (inclusiv Bender, bineînțeles). Dacă acest

joc însă va aduce roade, iar pentru realizarea acestuia Bucureștiul are nevoie inevitabil să schimbe puterea de la Chișinău, nu este exclus ca în atenția sporită a politicienilor din România să ajungă și regiunea de pe malul stâng. Este deja simptomatic faptul că Președintele României, Traian Băsescu, a propus Ucrainei, deși mai întâi de toate urmărind scopuri de politică internă, „să schimbe” Transnistria pe Basarabia de Sud și Bucovina de Nord. De asemenea, este simptomatic faptul că aici el a trecut practic sub tăcere statul căruia, din punctul de vedere al Organizației Națiunilor Unite moderne, aparține Transnistria – Republica Moldova. Oare nu pentru că în perspectivă Bucureștiul atribuie această țară sferei românești exclusive de influență?

Până atunci însă, în aceste ultime luni ale anului 2008, **Tiraspolul și Chișinăul urmăresc scopuri strict practice, dar, totuși, opuse din punct de vedere politic.**

Pentru **Chișinău** este foarte important ca transnistrenii să participe în scrutinul pentru Parlamentul Republicii Moldova în anul 2009. Lipsa de dorință a Președintelui Transnistriei, Igor Smirnov, de a se întâlni cu delegația diplomaților străini în formatul „3+2”, care a sosit pe meleagurile noastre la 21-22 iulie, tocmai urmărirea țelului de a nu face nici un fel de promisiuni privind participarea la alegerile menționate. Este puțin probabilă prognozarea astăzi a deschiderii în Transnistria a secțiilor de votare pentru alegerile parlamentare moldovenești. Cred că această reticență a transnistrenilor este susținută tacit și de Rusia, iar Ucraina, Uniunea Europeană și SUA împreună cu OSCE au adoptat de fapt o poziție neutră.

Ținând cont de toate acestea, vom îndrăzni să formulăm o **concluzie intermediară: actorii principali vor ieși în scenă odată cu schimbarea conducerii supreme pe ambele maluri ale râului Nistru.** Pur și simplu, trebuie să se desfășoare mai întâi alegeri în Republica Moldova. Pentru diplomația rusă este mai avantajos din punct de vedere obiectiv ca situația din Moldova să revină parțial la cea din anii 1990, o perioadă a coalițiilor și contradicțiilor dintre ramurile puterii, când Președintele, Primul-ministru și Speakerul luptau unul împotriva altuia. Dacă această ordine se va restaura, Chișinăului nu-i va arde de Transnistria și status quo-ul va putea fi păstrat efectiv, consolidând influența rusă pe ambele maluri. În caz contrar, ori va trebui recunoscută RMN, pentru care Moscova, în ciuda precedentului Kosovo, nu este gata, ori va trebui susținută unitatea Republicii Moldova, ceea ce Moscova, este limpede, nu dorește.

Dacă relațiile dintre Chișinău și Moscova se vor agrava din nou, după ce va deveni definitiv clar că abordarea de pachet a Chișinăului nu este acceptată de Kremlin ca bază juridică a reglementării, conducerii moldovenești îi va fi complicat să conteze pe susținerea puternică a **Ucrainei.**

Kievul va încerca, firește, într-o perspectivă apropiată să preia de la Moscova o parte din influență în interiorul Transnistriei, căci regiunea de pe malul stâng al Nistrului se afla în anii 1918-1940 în componența Ucrainei Sovietice, însă în ultimele luni ucrainenii au sesizat jocul de noroc al politicii moldovenești cu scopul soluționării problemei transnistrene pe baza contactelor prioritare cu Rusia. Este puțin probabil ca asta să bucure Ucraina. Kievul a constatat, fără îndoială, suspendarea de facto la nivel înalt a contactelor conducerii Republicii Moldova în cadrul GUAM. Lipsa de trei ori la rând (câtre sfârșitul lunii iulie 2008) a Președintelui Vladimir Voronin de la summit-urile organizației, căreia Kremlinul îi dorește, evident, dispariția juridică, le-a sugerat ucrainenilor, azerbaidjenilor și georgienilor ideea despre faptul că autoritățile moldovenești au decis, urmărind scopul rezolvării problemei transnistrene în conformitate cu planurile Chișinăului, să se dea bine pe lângă Kremlin în ceea ce privește atitudinea față de această uniune de state pe care rușii o consideră anti-rusească. Din primăvara anului 2008, după o încălzire clară a raporturilor moldo-ruse, la următorul summit GUAM în vară Chișinăul l-a delegat nici măcar pe Primul-ministru, cum se întâmpla înainte, ci pe Ministrul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Kievul și Tiraspolul au răspuns printr-o ameliorare demonstrativă a relațiilor reciproce. Emisarii transnistreni erau primiți la Kiev, Președintele Transnistriei, Igor Smirnov, s-a întâlnit cu

Ministrul ucrainean al Afacerilor Externe, Vladimir Ogrizko, iar sosirea în Moldova a liderului Ucrainei, Viktor Iușcenko, anunțată anterior în repetate rânduri, nu a mai urmat.

Este interesantă „lupta pentru Ucraina” la nivelul primelor persoane de la Chișinău și Tiraspol. A fost de ajuns ca în presa ucraineană să apară un interviu cu Igor Smirnov pentru ca în curând și Vladimir Voronin să folosească această tribună pentru prezentarea poziției sale. Ambii lideri au subliniat în mod insistent importanța pentru statele lor a relațiilor cu Kievul.

Într-un fel sau altul, se poate presupune că, de teama unei apropieri dintre Rusia și Moldova, Kievul nu va fi prea mult interesat în anii 2008-2009 de păstrarea la putere a actualei conduceri a Republicii Moldova. În ceea ce privește însă occidentalii în persoana Statelor Unite și Uniunii Europene, ei sunt de asemenea îngrijorați de miza în 2008 pe Moscova în calitate de moderator-cheie al reglementării, de aceea comuniștilor moldoveni nu le va fi ușor să conteze pe un sprijin puternic al Washingtonului și Bruxellesului.

Una dintre dificultățile deosebite cu care se confruntă actuala conducere a Republicii Moldova este miza evidentă pe reintegrarea țării, în timp ce anume această sarcină, spre deosebire de ascensiunea economică sau, de exemplu, ținerea în frâu a inflației, nu poate fi soluționată de Moldova cu forțele proprii. Nu este lipsit de interes să spunem că Președinții Azerbaidjanului, Hydar și Ilham Aliev, înțelegând ce forțe sunt implicate în conflictul din jurul Carabahului de Munte și posedând totodată rezerve imense de petrol, au ajuns la concluzia că această problemă poate fi deocamdată lăsată pentru mai târziu, ca pe o bucată de plăcintă pe o farfurie aparte, iar atenția principală să fie acordată modernizării interne a Azerbaidjanului.

Acești factori și alții i-au determinat pe „unchii de mari” să aleagă deocamdată „să nu clatine barca” și să nu grăbească schimbări radicale pe Nistru până la alegerile din 2009 pentru Parlamentul Republicii Moldova. Este puțin probabilă prognozarea unei super-presiuni exercitată asupra participanților la conflict până la determinarea forțelor în noul legislativ. Ar fi necesar ca Tiraspolul și Chișinăul să demonstreze o voință proprie pentru obținerea unui acord, însă aceste capitale continuă să dețină poziții politice care exclud reciproc un compromis.

4. Federalizarea, un colac de salvare

*„Nu ar trebui să alegem între două rele”.
Proverb englez*

În anul 2007, în Transnistria a avut loc un eveniment relevant, deosebit de important. Pașapoarte naționale transnistrene le-au fost înmânate tinerilor și tinerelor în vârstă de 16 ani, care s-au născut după 1991. Adică în anul în care statul transnistrean exista deja. Cu un an mai devreme, posesori ai documentului care are pe copertă stema republicii ce nu există pe hărțile oficiale ale lumii au devenit cei care au văzut lumina zilei în 90. Cu alte cuvinte, atunci când se proclama RMN.

În 2006 și în 2007, în Republica Moldova de asemenea erau eliberate pașapoarte. Celor care s-au născut într-un stat independent care nu controla o republică autoproclamată.

Există o asemănare între acești tineri: ei nu au amintiri despre Uniunea Sovietică. De asemenea, ei nu își aduc aminte despre o Moldovă unită și nici măcar nu au văzut-o. Pentru unii și pentru alții Uniunea Sovietică și Moldova Sovietică sunt istorie. La fel cum pentru autorul acestor rânduri sunt Rusia țaristă și România regală. Iar în anul 2009 vor primi pașapoarte cei care s-au născut după războiul din 1992. Ei vor citi despre acest război la fel cum eu am citit, de exemplu, despre al doilea război mondial. Însă pentru comunitatea experților este interesant nu doar asta. În anii de existență separată s-au maturizat nu numai generații separate. Au crescut propriii funcționari și administratori, oameni de afaceri și militari. Potrivit datelor statistice, în 2007-2008 în Transnistria erau aproximativ 35 mii de persoane angajate în producția industrială și

aproape tot atâția funcționari. Deși cu întârziere, se dezvoltă și propriul sector al întreprinderilor mici și mijlocii. Armata numără de la 6 până la 8 mii de persoane, conform diferitelor surse. Aici nu este inclusă cea mai puternică structură a Transnistriei de astăzi – Ministerul Afacerilor Interne (MAI). Nu trebuie uitat Ministerul Securității de Stat (MGB) cu trupele de grăniceri, unitățile de cazaci. Există și Comitetul Vamal de Stat. Există Ministerul Justiției (MJ). Fiecare structură de forță dispune de propriile detașamente cu destinație specială – brigada „Dnestr” a MAI, batalionul „Delta” al MGB, „Scorpion” al MJ. Și armata are propriile trupe speciale. Firește, funcționarii de stat își leagă viitorul propriu și viitorul copiilor de țara natală în care locuiesc și lucrează. Și față de schimbarea unei asemenea stări de lucruri au, bineînțeles, o atitudine precaută.

Aproape aceeași istorie este și în Republica Moldova. Acolo sunt propriii *apparatchiks*, întreprinzători, ostași, în primul rând – corpul de ofițeri. Și acolo sunt priviți cu oarecare frică, de exemplu, cei care demonstrează că unirea cu România este un lucru benefic, de pe urma căruia vor câștiga cu toții. Cu toții – este bine. Dar concret fiecare? Se impune o concluzie: **orice proiect de integrare poate conta pe o reușită dacă este însoțit de un model de realizare reciproc avantajos și de compromis.**

De ce în cazul nostru nu poate funcționa principiul unității? Acesta, după cum am afirmat deja, nu creează garanții juridice de perspectivă pentru regiune, indiferent de faptul cui va aparține victoria la apropiatele alegeri din Republica Moldova. Într-adevăr, la putere acum se află adversarii unioniștilor. Însă cine ne poate asigura în cadrul unei societăți democratice că puterea de stat nu va fi preluată vreodată de naționaliștii de dreapta?! Ce vor putea face 13-18 deputați în condițiile unei re-votări a statutului Transnistriei? Iar învingătorii, totuși, vor avea tot dreptul constituțional pentru o asemenea revizuire.

În aceleași State Unite cu mai mult timp în urmă s-a constituit mecanismul *checks and balances*, un mecanism complex de reglare și decizie. California, cu o populație de câteva milioane de locuitori, și micul stat Man sunt reprezentate fiecare de câte doi senatori. În lume există și alte exemple. Soluțiile nu au fost găsite imediat, însă asta înseamnă pur și simplu că și noi trebuie să le căutăm fără încetare până le găsim.

Transnistria trebuie să înțeleagă că unirea ei cu Rusia nu va fi admisă de ceilalți membri ai formatului „5+2”. De altfel, la drept vorbind, conducerea noastră nici nu prea vrea să piardă libertatea de acțiune. Creșterea acțiunilor Ucrainei la Tiraspol după contactele Moldovei cu Rusia din primăvara anului 2008 sunt o dovadă elocventă în acest sens. Soluția „Kaliningrad-2” nu va trece. **Iar Ucraina nu are nevoie de noi cu Benderul împreună**, deși, ținem minte, anume Benderul reprezintă un vino-încoace, este atracția Transnistriei. Benderul susține în multe privințe negocierile între cele două părți ale conflictului de pe Nistru. Este cazul ca și noi să ne gândim: oare este nevoie să facem o problemă a noastră din factorul islamic prezent în Caucazul de Nord al Rusiei sau din confruntarea dintre „occidenaliștii” și „orientaliștii” din Ucraina? Am terminat războiul nostru cu Moldova încă în 1992, iar celelalte lupte se vor desfășura fără participarea noastră strălucită. Să păstrăm sângele concetățenilor noștri.

Este mai bine să nu pierdem timpul și să elaborăm în comun formula de reglementare a conflictului, asta în cazul în care Chișinăul și Tiraspolul vor într-adevăr să ajungă la un acord. **Dacă după alegerile din 2009 influența naționaliștilor se va extinde, tratativele pot fi suspendate cu totul oficial.** Rusia și parțial Ucraina, îngrijorată de posibilitatea unui nou val de pretenții asupra Basarabiei de Sud și Bucovinei de Nord, vor obține mai multe motive politice pentru a susține Tiraspolul, dar, se pare, nu va urma recunoașterea juridică a RMN, așa cum a procedat Occidentul în cazul Kosovo. **Va fi păstrat un status quo care macină în primul rând Moldova și Transnistria.** Este adevărat că și presiunea SUA și a Uniunii Europene asupra Transnistriei și Rusiei în condițiile preluării puterii de către forțele de dreapta moldovenești nu va fi prea puternică, fiindcă va fi mai complicat să argumentezi transnistrenilor necesitatea unui compromis cu naționaliștii de

pe malul drept. Prin urmare, reglementarea poate fi obținută mai lesne prin intermediul unor autorități moderate.

Consider că în situația noastră concretă reglementarea poate fi obținută doar pe baza federalizării fostei Republici Sovietice Socialiste Moldovenești cu elemente de confederație. Republica Moldova trebuie să renunțe la abordarea din perspectiva statului unitar, iar Transnistria – la revendicarea independenței depline la nivel de stat-membru al Organizației Națiunilor Unite.

5. Nu separatism, ci federalism

*„Ofer ca să oferi și tu!”
Proverb latin*

Ce formulă poate avea noua formațiune de compromis? Cum poate arăta o federație cu elemente de confederație? Va fi o Unie, asemănătoare cu cea care a existat în Evul Mediu între Lituania și Polonia? Sau o asociere ca între Serbia și Muntenegru? Legiune este numele acestor exemple, căci sunt multe.

Să le examinăm împreună.

În lume există mai multe variante anume de federalism: american, rus, german, indian... Elveția este considerată confederație, deși în multe privințe este federație. Se pare că nu ne va reuși să copiem în mod mecanic experiența altora.

Să amintim, mai întâi, că **relațiile dintre Moldova situată pe malul drept al râului Nistru și Transnistria trebuie să se înscrie în cadrul unui acord**. Datorită faptului că forțele sunt aproximativ egale, nu se va reuși edificarea acestor raporturi după principiul când unii dau, ceilalți iau în tăcere. Acum, unii pot oferi ceva, iar ceilalți dau ceva în schimb. Iar această procedură trebuie certificată de garanțiile internaționale ale membrilor formatului „5+2”, ca să nu depindă de așezarea forțelor politice în interiorul Moldovei și Transnistriei. Cu alte cuvinte, oricine ar fi la putere – comuniștii, frontiştiile sau liberalii – nimeni să nu poată, să nu aibă dreptul să pună la îndoială statutul Transnistriei. Și aceste garanții, subliniez, trebuie să fie oferite în comun de toți membrii formatului, ca în viitor părțile să nu fie tentate să tragă foloase de pe urma contradicțiilor, de exemplu, dintre ruși și americani.

Să formulăm acum elementele-cheie prezumtive ale formațiunii de stat, constituită după conflict:

Primul element. Statul poate avea un Președinte federal, ales prin votul întregului popor. Desemnarea în cadrul Parlamentului creează în condițiile post-sovietice pericolul transformării șefului de stat într-un „șar condus de boieri”, care poate fi manipulat, ca o păpușă, de deputați și de sponsorii lor. Exemplul lui Vladimir Voronin în Republica Moldova constituie o excepție, pentru că el conduce în prezent cel mai mare partid politic din țară. Dialectica însă ne învață că totul se schimbă. Care este garanția că Președinte al statului reunificat nu va ajunge o persoană slabă, un produs al compromisului, care nu va fi capabilă să devină o garanție deplină a stării de lucruri post-conflict? Trebuie evitată o asemenea turnură a evenimentelor. Președintele federal trebuie să constituie o contrapondere reală Parlamentului federal.

Al doilea. Parlamentul federal trebuie să fie format din două camere – camera inferioară (echivalentul Camerei Reprezentanților, care ar putea fi aleasă printr-un vot pe liste electorale; în altă variantă – după unități teritorial-administrative) și camera superioară (echivalentul Senatului, unde părțile ori ar dispune de un număr egal de senatori, ori ar putea să blocheze procedural acțiunile reciproce neconstructive). Totodată, senatorii trebuie aleși în mod real, și nu delegați de autoritățile de la Chișinău și Tiraspol, care pot transforma Senatul într-o adunătură de lobby-ști

ordinari – care știu cum să promoveze un subiect legat de bani, dar lipsiți de abilități în politica reală.

Trei. Este nevoie de o Constituție federală, care să fie supusă unei redactări triple: a Parlamentului Republicii Moldova, a Sovietului Suprem al Transnistriei și, în cele din urmă, modificată la două nivele de Parlamentul federal – la început, de Camera Reprezentanților, apoi – de Senat. Pentru adoptarea Constituției ar putea fi folosit un organ reprezentativ la scara întregii foste RSS Moldovenești – ori forumul deputaților de toate nivelurile, ori referendumul popular, a cărui procedură poate fi elaborată separat, ori un forum civic, care să reunească reprezentanți care nu sunt în mod obligatoriu purtători ai insignei de deputat.

Patru. Bugetul trebuie să fie atât comun, cât și să existe bugete ale părților constituante (subiecte) ale federației (confederației). Volumul deducerilor în bugetul federal trebuie determinat în baza unui acord. Pentru a ușura sarcina de începere a activităților practice și pentru a evita tergiversarea ei datorită unei proceduri inevitabil de lungi pentru formarea bugetului federal, pare a fi oportună identificarea programelor și proiectelor care ar putea fi finanțate imediat, înainte de formarea și aprobarea bugetului federal în conformitate cu toate procedurile. În plus, o asemenea finanțare poate fi lansată până la constituirea din punct de vedere juridic a federației (confederației). Mai întâi de toate, în lista acestor programe și proiecte ar putea fi incluse știința, învățământul public, tehnologiile bazate pe știință, comunicațiile, transportul etc. Aici se poate obține un efect pozitiv suplimentar – apropierea bazelor legislative ale Moldovei de pe malul drept și Transnistriei. Poate fi luat tot ce este mai bun din legislațiile ambelor părți, ceea ce există deja, și în plus, în procesul colaborării, poate fi creat ceva nou, de perspectivă. Aceasta ar contribui, de asemenea, la stimularea investițiilor de capital din exterior și din interior, lucru de care au nevoie ambele părți situate pe malurile Nistrului.

Cinci. Alături de Constituția comună (federală), relațiile dintre Chișinău și Tiraspol ar putea fi fixate într-un document special – Tratatul privind delimitarea competențelor. Posibil, un asemenea Tratat ar putea fi inclus ca parte integrantă în Constituția federală.

Șase. În baza experienței internaționale și a bunului simț, competențele autorităților federale ar putea include sistemul energetic, comunicațiile, programele comune și federale – sociale, educaționale, de combatere a crimei, de dezvoltare economică, impozite federale etc.

Șapte. Trebuie elaborată o concepție a politicii externe agreată de ambele părți, care ar cuprinde pe bază de compromis orientarea spre integrare europeană a Republicii Moldova și relațiile de uniune ale Transnistriei cu Rusia și, în același timp, să țină cont de importanța vitală a Ucrainei pentru ambele părți. În asemenea condiții, probabil, statutul federației ar putea fi anume de neutralitate.

Opt. Fără să aștepte definitivarea aspectelor juridice ale relațiilor pe o nouă bază, părțile ar putea îngheța creșterea înarmării – cantitative și calitative. La această etapă este posibilă o reducere treptată și paralelă a armamentelor. O variantă cu perspectivă ar putea fi reprezentată de aducerea forțelor armate ale părților la nivelul formațiunilor destinate în principal pentru menținerea ordinii interne și echipate predominant cu armamente ușoare. În cea ce privește varianta demilitarizării reciproce, care conține elemente pozitive, căci armatele Moldovei din dreapta Nistrului și Transnistriei pot lupta doar una împotriva alteia, în timp ce bugetele militare sunt împovărătoare pentru ambele părți, trebuie să se țină cont, totuși, de ascensiunea în ultimii ani a conflictelor regionale, extremismului, inclusiv a fundamentalismului islamic agresiv. Oricare ar fi garanțiile internaționale, este important ca singuri să nu rămănem neajutorați și vulnerabili în fața pericolelor și riscurilor zilei de astăzi. O reducere este, totuși, necesară, deci este nevoie și de un program complex de integrare socială a militarilor. Poate fi examinat, totodată, și modelul prezenței simultane a armatei federale, precum și a gărzii naționale în cadrul subiectelor federației (confederației). Țara trebuie să dispună de o rezervă instruită din punct de vedere militar.

Oricare însă ar fi soluțiile acestei probleme, este indiscutabil faptul că în esență armata trebuie să fie de contract. Experiența Transnistriei arată, între altele, că sistemul rămas din Armata Sovietică, construit pe serviciul militar obligatoriu, s-a transformat într-o parodie caricaturală a fostei armate, moștenind și înmulțind elementele ei cele mai negative: relațiile nestatutare între militari, munca ostașilor la obiectele comandanților și corupția ofițerilor. Seria de asasinat și maltratări ale ostașilor în 2008, investigarea acțiunilor comandanților de unități din Ribnița – sunt toate, din păcate, argumente pentru această concluzie. Într-un asemenea mediu este greu să vorbim despre menținerea unei capacități de luptă reale.

Nouă. La încheierea perioadei de tranziție, în cadrul federației poate fi introdusă moneda unică. Însă pentru crearea garanțiilor împotriva unei posibile presiuni financiare ar putea fi utilizat exemplul Statelor Unite, unde în câteva state există centre regionale de emisie a banilor, care pun în circulație un număr limitat de bilete de bancă (dolari SUA, firește). Un asemenea centru (o monetărie cu o bază tehnico-materială care există deja) ar putea funcționa și în RMN. După cum se știe, biletele de bancă proprii sunt emise cu succes în Transnistria la fabrica „Poligrafist” din Bender, iar monedele sunt bătute la un complex tehnic german, trimis, potrivit relatărilor de presă, acum câțiva ani Transnistriei din Polonia.

Zece. Legislatorii ambelor părți ar putea, fără să aștepte constituirea noului stat, să adopte de comun acord câteva acte legislative:

A) Privind amnistierea reciprocă a participanților la conflictul din anul 1992.

B) Privind recunoașterea reciprocă a proprietății, inclusiv privatizată pe ambele maluri ale râului Nistru în conformitate cu legislația Republicii Moldova și Transnistriei în anii existenței separate și independente a acestor două formațiuni.

C) Privind recunoașterea reciprocă a statutului funcționarilor, pensiilor, gradelor militare, decorațiilor de stat.

Și, bineînțeles, în tot acest proces de reglementare ar putea juca un rol semnificativ organizațiile non-guvernamentale, presa independentă, partidele politice; segmentele largi de populație. Au trecut timpurile în care așteptam ca deciziile importante să fie luate de conducători. Dacă aceștia timp de 18 ani nu au identificat o formulă care să fie aplicată în practică, înseamnă că trebuie să-i ajutăm. Nimeni altcineva decât noi, reprezentanți ai diferitelor segmente și categorii sociale ale populației, nu poate face asta. Ori vom continua să putrezim împreună, răspândind în întreaga Europă mirosul respectiv, ori vom reuși să prevenim transformarea purulenței într-o cangrenă.

Încheiere sau să fim o vreme oracoli

„Un om politic adevărat trebuie să anticipeze ce se va întâmpla peste un an, iar la încheierea acestui termen să explice convingător de ce nu s-au întâmplat toate acestea”.
Winston Churchill

Negocieri au loc nu doar la noi. În schimb, la fel ca la noi, rezultate solide nu se profilează nicăieri. Este interesant că în Cipru – unde, apropo, Nordul nerecunoscut s-a dovedit acum câțiva ani în rezultatul votului mai mult favorabil integrării europene decât Sudul recunoscut – au fost reluate tratativele intercomunitare. S-ar putea ca și epopeea noastră să fie utilă într-un fel ciprioților. Însă principala concluzie a istoriei cipriote este următoarea: la fel ca și în situația noastră, compromisul este posibil doar dacă este favorabil pentru ambele părți. **Dictatura unei părți asupra altei părți este inacceptabilă și nerealistă.**

Sarcina Transnistriei în aceste vremuri zbuciumate este foarte simplă – să supraviețuiască. Iar sistemul valorilor europene, eliberat de balastul radicalismului de stânga și înmulțit cu cele mai bune tradiții ale propriului trecut, este destul de potrivit pentru asta.

Ce trebuie să facem în perioada apropiată?

În primul rând, să obținem împreună cu malul drept al râului Nistru o reglementare a conflictului, pentru a facilita atragerea investițiilor din Occident și Orient.

În al doilea rând, să ne distanțăm de orice participare în disputa dintre Rusia și Ucraina. Noi putem deveni o punte politică între aceste două țări slave.

În al treilea rând, să punem capăt retoricii anti-occidentale, pentru că aceasta, ținând cont de forța reală a Transnistriei, pare pur și simplu ridicolă, în schimb ne dăunează și contribuie la restrângerea contactelor noastre externe.

Pentru a proba mantia de magicieni și prezicători, trebuie din nou să recurgem la plictisitoare și extraordinar de simplă analiză logică. Pentru început, în ce calitate ne percepe Rusia?

În primul rând, după cum s-a afirmat anterior, pentru Federația Rusă noi suntem de-facto un aliat militar, pe al cărui teritoriu se află trupe rusești. Însuși armata transnistreană este privită de Moscova ca o armată aliată.

În al doilea rând, Transnistria este unul dintre puținii aliați politici ai Rusiei din spațiul Comunității Statelor Independente. Pe fundalul nereușitelor în lupta pentru influență în Ucraina în anul 2004 și mai târziu, anume Tiraspolul susține ideea extinderii Uniunii Rusia-Belarus.

În al treilea rând, adepții din Rusia ai liniei dure în relațiile cu Kievul consideră că cu ajutorul Transnistriei pot exercita o influență asupra Ucrainei. Nu fără motiv în Rusia este pus în discuție uneori subiectul creării unei Rusii Noi (Novorossia), unde, alături de Transnistria, ar intra regiunile Odessa, Nikolaev și Kirovograd. La acestea este „alipită” câteodată regiunea Herson.

În al patrulea rând, de vreo 20 de ani Transnistria îi ajută Rusiei să influențeze Moldova, de altfel în ultimul timp foarte eficace: în 2008 Chișinăul și-a suspendat practic activitatea în cadrul blocului GUAM. Este adevărat, în iulie 2008, Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, intuind, se pare, jocul paralel al rușilor atât cu Chișinăul, cât și cu Tiraspolul, a declarat, potrivit agenției „REGNUM”, că statul moldovenesc, în ciuda propunerilor sale multiple formulate anterior, nu mai vede necesitatea confirmării statutului său de neutralitate pe plan internațional. Înainte această propunere era una dintre principalele adresate Kremlinului, care, totuși, conform situației de la sfârșitul lunii iulie 2008, nu a susținut deschis planul de reintegrare a fostei RSSM pe bază unitară⁴.

În al cincilea rând, Transnistria, ca regiune de dislocare a unităților rusești în calitate de forțe de menținere a păcii și de Grup Operativ al Forțelor Armate, prezintă interes pentru Rusia din perspectiva scenariului „Anti-NATO”, fiindcă în condițiile avansării NATO spre Est orice bază, chiar dacă nu este destul de importantă din punct de vedere militar, poate juca pentru Moscova un rol foarte mare. De îndată ce trupele americane se cantonează în România (Constanța etc.), se poate afirma cu încredere că rușii nu intenționează să plece de pe malurile râului Nistru. De la începutul anului 2008 circulă zvonuri potrivit cărora Chișinăul ar putea să înceteze să se opună activ prezenței militarilor ruși pe teritoriul republicii nerecunoscute. Însă, judecând după semne, la Moscova s-a ajuns la concluzia că nu sunt suficiente doar garanțiile Chișinăului, unde în 2009 trebuie să se desfășoare alegeri parlamentare și unde, după cum nu exclud analiștii ruși, puterea poate suferi modificări sau în genere se poate schimba. Cea mai bună garanție pentru prezența armatei ruse au fost considerați transnistrenii care, cu datoria lor de 1,7 miliarde de dolari SUA, pur și simplu nu au încotro.

În al șaselea rând, Moscova a activat în cazul Transnistriei din primăvara anului 2008 scenariul „Anti-Kosovo”. Să presupunem că Moscova are temeri că „vulturii” din Occident ar putea să încerce, ca răspuns la recunoașterea uneia dintre republicile autoprocimate, să arunce în aer Rusia, de exemplu, recunoscându-i pe rebelii ceceni. Însă declanșarea scenariului „Anti-Kosovo” evident nu le va determina pe cele peste 40 de țări să anuleze recunoașterea independenței Priștinei. Aici trebuie să adăugăm că, contând pe soluționarea problemei transnistrene în baza

pachetului moldovenesc de propuneri până la alegerile din 2009, diplomatic Chișinăul a mizat totul pe o carte: Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin, a vorbit în mesajele sale despre oportunitatea reglementării folosind abordarea „Anti-Kosovo”, deși nu putea să nu știe că asemenea afirmații vor provoca nemulțumirea Washingtonului, care a fost unul dintre generatorii recunoașterii independenței Kosovo. Dar acum este limpede că reacția de răspuns nu a corespuns așteptărilor Chișinăului.

În al șaptelea rând, Transnistria este o regiune a tranzitului de gaze. Firește că această așezare servește ca bază pentru afacerile unor importanți politicieni, miniștri și businessmani ruși, care asigură sprijin pentru republica nerecunoscută. Din punctul de vedere al politicii post-sovietice, aceasta este o schemă normală și obișnuită.

Drept argumente ale importanței pentru Rusia a Transnistriei cu statutul ei actual, voi menționa doar două fapte.

Primul. În pofida unei datorii pentru gaze, colosale pentru o asemenea republică mică, și a unei datorii externe totale de peste 1 miliard 700 milioane dolari SUA, Rusia nu a încercat niciodată în mod serios să prezinte un ultimatum Tiraspolului, cu atât mai mult să încerce deconectarea combustibilului albastru. În același timp, în ianuarie 2004, Belarus care adunase o datorie de 120-140 milioane dolari SUA a stat câteva zile fără gaze. Iar despre războiul gazelor între Rusia și Ucraina de la începutul secolului douăzeci și unu nici nu mai vorbesc...

Al doilea. Pe pagina Web Compromat.Ru sunt plasate chiar și informații relativ nevinovate despre politicieni și întreprinzători din Rusia și din țările străinătății apropiate și îndepărtate. Însă acolo nu sunt nici un fel de referiri la vreun funcționar transnistrean, deși doar privatizarea hoțească a Hidrocentralei Electrice Moldovenești, la sfârșitul anului 2003, de către o firmă fantomă ruso-belgiană poate face subiectul pentru „Vițelul de aur-2”⁵.

Ce loc ar putea ocupa Transnistria în calculele Kievului? Vom continua să emitem presupuneri.

Prima. Transnistria este un poligon de confruntare cu Rusia. După mai mulți ani de așteptări, Ucraina își sporește activismul și își revendică mai energic dreptul de a fi ascultată. Ucraina are un atu care îi lipsește Rusiei – frontiera comună. În plus, Kievul dispune, la fel ca și Rusia, de pârghii economice: magazinele transnistrene sunt pline, după cum s-a afirmat deja, de produse alimentare, de mărfuri de larg consum. Compania transnistreană de telefonie mobilă „Interdnestrom” lucrează activ cu Ucraina. În anul 2002, Ucrainei i-a fost acordată prin Decretul Președintelui Transnistriei clauza țării celei mai favorizate în domeniul comerțului.

A doua. Transnistria reprezintă o pârghie de influență asupra Moldovei, folosită cu scopul de a nu permite revanșarea dreptei, inclusiv a unioniștilor declarați, care ar putea în viitor să revină la subiectul Basarabiei de Sud și Bucovinei de Nord.

A treia. Regiunea prezintă un coridor de transport și un obiect al operațiilor de business (despre expansiunea comercială directă a Ucrainei în Transnistria am vorbit anterior). Să menționăm că Ucraina a mers în întâmpinarea Chișinăului în problema controlului asupra exportului din Transnistria în martie 2006, însă nu a procedat la fel în ce privește importul din Ucraina în Transnistria. Ucraina este interesată în mod direct de restabilirea comunicării de cale ferată prin Transnistria, și o preocupă mai mult nu aspectele politice, ci beneficiile concrete pentru a transportorii de încărcături și restabilirea fluxurilor de pasageri.

Nu se poate afirma în mod hotărât că în cazul unei noi crize în relațiile moldo-transnistrene Ucraina nu va realiza acțiuni îndreptate spre alipirea Transnistriei, însă aici, se pare, poate fi vorba doar despre regiunea de pe malul stâng, pentru că Benderul nu se înscrie în schema istorică a anilor 1918-1940. Dar și acum este clar că odată cu consolidarea poziției dreptei, în primul rând a unioniștilor, în Republica Moldova în 2009, sprijinul acordat Transnistriei de către Ucraina se va extinde.

În ultimele luni, și-a fortificat pozițiile, în primul rând economice, Uniunea Europeană. Acest fapt influențează și activitatea diplomatică. Reprezentantul Special al Uniunii Europene în Republica Moldova, Kalman Mizsei, acționează în Transnistria practic la fel de energic ca și reprezentanții ruși. Este explicabil: **între 30 și 40% din exporturile transnistrene (sunt avansate cifre diferite) revin statelor Uniunii Europene**⁶. Este vorba mai mult de articole ale industriei ușoare, confecții, însă, într-un fel sau altul, aceasta este producția finită a unei industrii cu o tehnologie modernă (mai mult sau mai puțin), și nu sunt, să zicem, produse agricole, de care este plină Europa și fără ajutorul nostru. Reorientarea către Europa a unor uzine și fabrici transnistrene i-a determinat pe **europeni să fie interesați de reglementarea conflictului și de reintegrarea fostei RSS Moldovenești în principiu, însă ei nu pun într-o legătură directă, judecând după evenimentele din ultimele luni, posibila soluționarea cu vreo schemă sau plan concret și nici cu vreo dată calendaristică politică oarecare (alegeri etc.)**.

Trebuie să ne referim în mod special la **poziția Statelor Unite ale Americii**. Analizând această poziție, voi încerca să mă bazez pe impresiile proprii. Iar acestea sunt:

Prima impresie. Situația din regiunea de sud-vest a fostei Uniuni Sovietice este privită de către diplomația americană, datorită unei distanțe mari între SUA și meleagurile noastre, în primul rând, prin prisma raporturilor globale cu Rusia și, parțial, cu Uniunea Europeană, și nu prin schema relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol (federație, autonomie, stat unitar etc.). Americanii nu sunt de acord cu prezența militară rusă în Transnistria, iar Tiraspolul oficial este apreciat mai mult ținând cont de orientarea lui pe planul politicii externe. Dacă nu ar exista factorul militar rus, este puțin probabil ca Washingtonul să se manifeste activ în formatul de negocieri chiar și la nivelul actual.

A doua. În ultimele luni interesul Americii față de problematica transnistreană s-a diminuat în comparație cu interesul față de Abhazia și Osetia de Sud. În spatele capitalelor Tîhinal și Suhumi se află Rusia, de aceea acum nervul dezgolit al relațiilor ruso-americane este anume acolo! În încercarea de a fi flexibile, Statele Unite prin Departamentul de Stat (misiunea lui Matthew Brize) a început practic un dialog direct cu Suhumi, fapt ce nu poate să nu îngrijoreze Rusia. Nu fără acordul Uniunii Europene în întregime, Berlinul a propus în iulie 2008 planul de reglementare a conflictului dintre Abhazia și Georgia. Astfel, americanilor li se arată dintr-o parte ca fiind prioritară nu susținerea acordată pentru reintegrarea Georgiei și Republicii Moldova, dar stabilizarea situației, așa cum o înțeleg SUA, și întărirea influenței proprii în teritoriile care erau considerate în mod tradițional sferă de influență a Rusiei.

Acesta este peisajul geopolitic general în care ne aflăm. Să **prognosticăm acum evenimentele probabile** care pot avea loc în următoarele luni.

Primul eveniment. Pe măsură ce se apropie scrutinul parlamentar din 2009 în Republica Moldova, atunci când candidații la fotoliile noului for legislativ devin mult mai interesați de obținerea sprijinului extern, se aștepta ca Rusia să propună ca bază pentru discuție un document cu titlul convențional „Kozak-2”, care ar fi conținut multe dintre tezele Memorandumului Kozak, respins de Chișinău în 2003. Să adăugăm la asta că rușii nu doar nu au oferit nici un răspuns la Pachetul de propuneri al Chișinăului, dar nici nu au reacționat, după cum putem înțelege din presă, la o propunere cu adevărat importantă de a exporta produsele lor în statele Uniunii Europene prin Republica Moldova, astfel încât asupra acestor mărfuri să se extindă sistemul de preferințe, oferite Moldovei de Uniunea Europeană.

Doi. Dacă Rusia (până la alegeri și după) va propune documentul „Kozak-2”, ea se va confrunta imediat pe frontul diplomatic cu Ucraina, care nu a scos de pe agenda negocierilor Planul Iușcenko.

Trei. Rusia nu va retrage trupele sale din Transnistria într-o perspectivă apropiată. Ea va încerca să lezeze statutul de neutralitate al Republicii Moldova prin intermediul prezenței în

Transnistria a forțelor de menținere a păcii și Grupului Operativ al Forțelor Armate ruse și va încerca să obțină din partea Chișinăului acordul oficial pentru aceasta.

Patru. Rusia va face tentative de a obține de la Chișinău ieșirea oficială din componența GUAM. Însă nu este garantat faptul că, în cazul în care conducerea moldovenească va accepta asta, susținerea reală din partea Moscovei pentru Chișinău va căpăta careva forme reale.

Cinci. Statele GUAM, la rândul lor, vor avea o atitudine prudentă față de Chișinău, fiindu-le frică de „jocul la patru mâini” cu Rusia și de caracterul imprevizibil al Moldovei, în opinia lor. În contextul electoral este puțin probabil ca autoritățile Republicii Moldova să conteze pe susținerea Kievului.

Șase. Rusia poate miza pe formarea în rezultatul alegerilor din Republica Moldova a unei coaliții parlamentare, în cadrul căreia nimeni nu va deține pachetul de control al acțiunilor. În această situație conducerea moldovenească nu-i va arde de Transnistria.

Sapte. Ucraina, care se află în competiție cu Rusia, ar putea să dorească și ea o asemenea coaliție, însă din motivația formulată în paginile anterioare.

Opt. Conducerea Transnistriei va încerca să convingă Rusia să nu cedeze în fața Chișinăului, argumentându-și poziția, între altele, prin abaterea Chișinăului de la propunerea de confirmare a neutralității sale pe plan internațional și influențând Kremlinul cu posibilitatea ipotetică de intrare în viitor a Republicii Moldova în NATO. În același timp, Tiraspolul va continua să-și extindă relațiile cu Abhazia și Osetia de Sud în cadrul Comunității „Pentru democrație și drepturile popoarelor”; și într-o măsură mai mică – cu Carabahul de Munte.

Nouă. Dacă în Caucaz va începe războiul dintre Georgia și aliați – Osetia de Sud și Abhazia – atunci conducerea Transnistriei va încerca să motiveze imposibilitatea negocierilor cu Moldova prin faptul că partenerul Chișinăului în cadrul GUAM, Georgia, a atacat aliații RMN, și acum sarcina principală a Transnistriei este acordarea sprijinului multilateral prietenilor săi. *(Notă: după scrierea acestui articol, reacția observată a autorităților transnistrene la evenimentele din Osetia de Sud din august a fost exprimată prin anunțarea unui moratoriu provizoriu asupra contactelor cu Chișinăul).*

Zece. În rezultatul războiului din Caucaz, negocierile privind reglementarea transnistreană pot fi întrerupte sau înghețate din cauza acutizării contradicțiilor dintre Rusia, care îi susține pe abhazi și osetini, și Statele Unite, aflate pe plan politic de partea Georgiei, care aspiră la admiterea în NATO.

Unsprezece. Transnistria va continua în interesele păstrării independenței să obțină beneficii datorită contradicțiilor dintre Rusia și Ucraina, dintre Rusia și Occident. Presiunea exercitată de către unul dintre participanții la formatul de negocieri va fi compensată de apelurile adresate celorlalți parteneri. Însă unii dintre pașii similari nu vor avea efect din cauza caracterului lor evident conjunctural.

Doisprezece. Rusia va încerca și în continuare să nu recunoască la nivel oficial independența RMN. Dacă însă contradicțiile cu Occidentul vor avansa prea mult, nu este exclus ca, după consultări cu Moscova, acest gest să-l facă unul dintre aliați Rusiei, pentru ca acuzațiile de distrugere a rămășițelor ordinii mondiale să nu fie adresate Kremlinului. Riscăm să presupunem că aici este vorba de state precum Venezuela, a cărei delegație a vizitat acum câteva luni Transnistria, ori Belarus, care oricum are cu Occidentul relații dificile. De altfel, spre Uniunea Rusia-Belarus, deși în mod declarativ, se orientează conducerea transnistreană. O altă variantă presupune că inițiator al recunoașterii Transnistriei în schimbul unor sume de bani poate deveni unul dintre statele insulare minuscule, chiar dacă acesta își închipuie cu greu așezarea noastră geografică. Cel mai important lucru este ca acest stat se fie membru al Organizației Națiunilor Unite, care este încă vie din punct de vedere formal.

Treisprezece. Dacă politica Tiraspolului va conține mai multă inițiativă, va fi mai rațională și multivectorială în înțelesul bun al acestui cuvânt, țările Occidentului și Ucraina vor purta cu el un dialog mai intensiv. Însă anume o asemenea turnură a evenimentelor poate trezi îngrijorarea Rusiei, de aceea trebuie să recunoaștem că autoritățile transnistrene se află în fața unei alegeri complicate.

Paisprezece. Tiraspolul poate pierde jocul diplomatic orientat ori spre menținerea independenței reale a Transnistriei, ori spre acceptarea unor condiții avantajoase pentru republică de reglementare a conflictului, dacă va alege o tactică pasivă de respingere a oricăror propuneri venite din exterior și o atitudine negativă față de toate propunerile moldovenești.

Cincisprezece. Trebuie să recunoaștem caracterul efemer al posibilității de izbucnire a unui nou conflict armat pe Nistru în perspectiva apropiată, căci în condițiile unei situații explozive în Caucaz, a războiului din Afganistan, pericolului unui război între SUA și Iran nimeni nu este interesant de apariția unei noi surse de conflict armat în Europa în apropierea hotarelor Uniunii Europene.

Șaisprezece. Este greu să contăm pe o modificare bruscă în viitorul apropiat a situației în formatul de negocieri, pentru că Rusia nu a procedat la exercitarea unei presiuni puternice asupra Transnistriei, în ciuda vizitei din vară la Chișinău și Tiraspol a președintelui Comitetului pentru afacerile CSI și relații cu conaționali din cadrul Dumei de Stat a Rusiei, Aleksei Ostrovski. Presiunile și asupra Tiraspolului, și asupra Moscovei ar putea veni doar din partea Statelor Unite, care posedă un potențial militar și politic solid. Însă, pe de o parte, SUA au în lume mai multe puncte vulnerabile, inclusiv cele menționate anterior. Unele dintre aceste puncte sunt fierbinți, altele pot deveni astfel. Pe de altă parte, Moldova și Transnistria nu posedă nici rezerve de gaze, petrol, aur, diamante, platină; nici ieșire la mare, ca în cazul Abhaziei. Giurgiuileștiul nu intră în calcul; este, mai degrabă, o problemă a relațiilor bilaterale moldo-ucrainene.

Șaptesprezece. Din punctul de vedere al raporturilor ruso-ucrainene, Transnistria va fi privită de Moscova, de asemenea, ca un cap de pod militar, căci Kievul nu vrea să accepte prelungirea aflării în Crimeea a flotei maritime ruse de la Marea Neagră.

Optsprezece. Datorită prezenței factorului românesc, Ucraina nu se va situa ferm pe una dintre poziții în relațiile moldo-transnistrene.

Nouăsprezece. Ambele părți aflate în conflict (Moldova și Transnistria) nu posedă un document comun ce reunește propunerile ambelor părți, care să servească drept bază pentru reglementarea definitivă. Nici Pachetul moldovenesc, nici Tratatul transnistrean despre prietenie nu reprezintă un asemenea document. De aceea se poate presupune că la Tiraspol se va încerca să se tragă de timp până la alegerile pentru Parlamentul Republicii Moldova, contând pe retragerea comuniștilor sau includerea lor într-o coaliție amorfă; la Chișinău continuă să se spere într-o presiune externă, care să poată obliga Tiraspolul să accepte concesiile cardinale.

Douăzeci. Pentru că este limpede că problema participării alegătorilor transnistreni în scrutinul pentru noul Parlament al Republicii Moldova nu este deocamdată soluționată, conducerea Moldovei are în rezervă a singură acțiune constituțională – amânarea alegerilor pentru câteva luni (maximum până la 6 iunie 2009, așa cum se poate de înțeles din legislația moldovenească). Acest pas poate oferi încă o șansă pentru participarea transnistrenilor cu ajutorul unei presiuni exercitate asupra lor din exterior, însă asta, la sigur, va trezi rezistența opoziției moldovenești.

Ce rămâne, cum se spune, „reziduu uscat”? Doar un singur lucru: oportunitățile societății civile care se constituie pe ambele maluri ale râului Nistru. Societatea civilă nu poate și nici nu trebuie să ia bucata de pâine (cu unt, caviar și cașcaval) de la politicieni, care sunt abilitați cu putere și care poartă negocieri, sau care imită desfășurarea lor. Însă societatea civilă poate face ireversibilă situația pașnică de pe Nistru, poate ajuta la construirea punților dintre oamenii obișnuiți din Moldova și Transnistria și poate crea o atmosferă mai caldă între malurile bătrânului

râu. Iar pe urmă, cine știe... Este posibil ca anume din sânul societății civile să apară cu timpul cei pentru care multe dintre subiectele de astăzi ale divergențelor vor părea pur și simplu barbare; cei care vor reuși să găsească idei de compromis, noi și nestandarde. Cei care, la urma urmei, vor reuși să ajungă la un acord.

Tiraspol, iulie 2008

O mică post-față sau teoria cercurilor rătăcitoare

În august, munții Caucazului s-a cutremurat a câta oară din cauza exploziilor de obuze și a zgomotului provocat de focurile de armă. În doar câteva zile lumea a devenit martoră mai întâi la asaltul militarilor armatei georgiene, efectuat asupra capitalei Osetiei de Sud, iar apoi la ofensiva soldaților ruși, care au intrat pe teritoriul Georgiei propriu-zise. Drama a ajuns la punctul său culminant atunci când comunitatea internațională s-a pregătit de bătălia pentru orașul Tbilisi. Însă cortina a căzut, pentru ca la 26 august să vină schimbările care, dacă ar fi trăit Shakespeare, ar fi fost demne doar de pana lui: Rusia a recunoscut independența Osetiei de Sud și a Abhaziei! După ce SUA și Uniunea Europeană au recunoscut Kosovo la 17 februarie, Moscova de asemenea a procedat la refacerea ordinii mondiale. Atomizarea Europei a început! În fața dimensiunii imense a acestui cataclism politic, domnilor, merită să ne scoatem pălăria și chiar să o mâncăm.

Însă nu ar trebui să ne dorim unul altuia poftă bună. Se pare că am devenit martorii și participanții unui început de constituire a unei noi confruntări a blocurilor, atunci când recunoașterea sau nerecunoașterea unor țări de către altele depinde de simpatiile și antipatiile lor politice. Dacă ești aliatul meu, te voi recunoaște. Dacă ești orientat spre oponentul meu, vei rămâne nerecunoscut până la cea de-a doua venire pe pământ a Domnului nostru Isus Hristos.

Presupun că toate acestea pot fi exprimate într-a singură expresie: „A ÎNCEPUT!”. Organizația Națiunilor Unite și-a pierdut în mod evident rolul de coordonator al ordinii mondiale și de arbitru al legitimității sau nelegitimității formațiunilor statale. În esență, ONU este răpusă de infarct după Kosovo și de hemoragie cerebrală după Osetia de Sud și Abhazia. În locul unor rezoluții clare și obligatorii pentru executare ca un produs al compromisului politic organizația scoate tot mai des sunete nearticulate, de parcă ar fi un părinte bătrân și bogat al unei familii, la căpătâiul căruia s-au adunat rude care sunt în același timp vesele și îndurerate și așteaptă în adâncul sufletului ca bătrânul neliniștit să-și dea ultima suflare, ca să moștenească ceea ce a adunat el prin muncă grea. Nu este exclus ca, peste un timp, corpul neînsuflăit al ONU să fie înhumat, la fel ca rămășițele pământeste ale Ligii Națiunilor, iar oamenii ori vor crea o nouă structură globală, ori nu vor crea nici una. Da, așa este epoca noastră, se năruiesc lucrurile mărețe...

Probabil, are loc ceea ce aș numi „teoria cercurilor rătăcitoare”. Dacă lumea devine multipolară sau chiar lipsită de poli, atunci în această lume se pot constitui grupuri de state cu câțiva subiecți sau cu câteva zeci de subiecți, care se vor recunoaște reciproc în interiorul fiecărui grup. În același timp, aceste țări nu recunosc statele din alt grup sau alte grupuri ori recunosc doar o parte din ele. Sau le recunosc parțial (de exemplu, stabilind relații comerciale, dar nu și diplomatice). În interiorul fiecărui cerc există unul sau câteva state-lider puternice ori cu autoritate. Din când în când, unele țări pot trece, rătăcind, dintr-un cerc în altul, adică componența acestor cercuri este variabilă. Cercurile se pot împărți la rândul lor în cercuri mai mici sau, dimpotrivă, se pot contopi cu altele mai mari.

Nu este exclus ca aceste cercuri să creeze propriile organizații internaționale, responsabile doar de activitatea țărilor din interiorul propriului cerc. Rămâne deschisă întrebarea dacă se va constitui o nouă Organizație a Națiunilor Unite. De exemplu, cum va putea ONU influența Osetia de Sud și Abhazia, pe care le-a recunoscut Rusia, dar nu și SUA? Sau Kosovo, unde situația este inversă? Și cum se poate de aflat după recunoașterea de către Rusia la 26 august a acestor două republici menționate câte țări sunt pe teritoriul Comunității Statelor Independente – 12 sau 14?

Iar în cazul în care Georgia este considerată ca părăsind CSI – atunci sunt 11 sau 13? Principalul este că în condițiile unor cercuri rătăcitoare vor fi puse la îndoială și normele comune ale dreptului internațional. Oare se vor păstra acestea?

De fapt, să trecem de la general la particular. Recunoașterea dintr-o dată a unui număr de trei state nerecunoscute anterior a complicat, cu siguranță, căutarea compromisului între Chișinău și Tiraspol, fiindcă Transnistria, bineînțeles, a ridicat ștacheta propriilor cerințe, iar Rusia și-a amintit despre Memorandumul Kozak ca despre o posibilă bază pentru obținerea compromisului. Însă este puțin probabil ca Chișinăul să pășească pe un asemenea fundament, la fel cum și Tiraspolul după evenimentele din august nu va dori să vorbească serios despre modelul statului unitar.

Un rol de stabilizare ar putea teoretic juca ceilalți membri ai formatului „5+2”, dar contradicțiile dintre ei după războiul din Caucaz s-au extins simțitor, și nu se poate aștepta ca ei să găsească ușor un limbaj comun privind reglementarea moldo-transnistreană. Probabil, în condițiile începutului unei crize economice puternice, și Rusia care se simte în șa după război, și Occidentul care crede că rușii au răspuns astfel la precedentul Kosovo au trecut de la dorința de a găsi o abordare coordonată la tentativele de a se depăși unii pe alții în cadrul negocierilor. La sigur, asta va complica identificarea soluțiilor de reglementare; cel puțin, până la alegerile pentru un nou Parlament al Republicii Moldova.

Bibliografia și literatura

1. M. Tulski. Десятилетие после распада СССР: адекватны ли источники информации о численности населения [Un deceniu după destrămarea URSS: sunt oare adecvate sursele de informare privind numărul populației?] <http://www.demoscope.ru/weekly/2002/075/analit01.php>.
2. «Единая Россия» поможет Приднестровью деньгами [„Rusia Unită” va acorda sprijin financiar Transnistriei]. <http://www.finmarket.ru/z/nws/hotnews.asp?id=739247&hot=739879>.
3. «Пока миротворцы здесь, будет мир и спокойствие» [Atât timp cât pacificatorii sunt aici va fi pace și liniște]. <http://www.olvia.idknet.com/ol124-07-07.htm>.
4. ГУАМ – инструмент давления США на страны старой Европы [GUAM – instrument de presiune a SUA asupra statelor din vechea Europă]. <http://www.regions.ru/news/1979786/>.
5. <http://kompromat.flb.ru/>.
6. Объем экспорта приднестровских товаров превысил 700 млн. Долларов [Volumul exportului produselor transnistrene a depășit 700 mln. Dolari]. <http://newsft.ru/1799-obem-jeksporta-pridnestrovskikh-tovarov-prevysil.html>.

POLITICILE DE INTEGRARE EUROPEANĂ ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRII TRANSNISTRENE

Scopul acestei lucrări este cercetarea și analiza primară a impactului politicilor europene de integrare, în primul rând, a impactului Politicii Europene de Vecinătate asupra procesului de reglementare a conflictului transnistrean, a rolului și capacităților Uniunii Europene în contextul relațiilor sale cu Chișinăul și Tiraspolul.

O atenție deosebită față de UE este condiționată de apropierea granițelor europene de regiunea noastră, de implicarea Bruxellesului în procesul de negocieri în calitate de observator, de existența în Europa a propriilor experiențe și abordări vizavi de rezolvarea conflictelor. Acest lucru necesită o examinare a potențialului existent al politicilor europene, definirea rolului și influenței Uniunii Europene cu privire la transformarea situației în regiune și la posibilitățile potențiale de colaborare, luând în considerare nivelurile și vitezele diferite de relaționare a UE cu Moldova de pe malul drept al Nistrului și Transnistria.

În lucrare au fost folosite materialele din cercetările experților europeni, declarațiile și documentele oficiale ale Uniunii Europene, Republicii Moldova și Transnistriei. Cu toate acestea, integritatea evaluării relației Uniunii Europene și Transnistriei este îngreunată din cauza lipsei de studii de specialitate cu privire la această problemă, atât în Uniunea Europeană, cât și în Moldova-Transnistria: în legătură cu aceasta autorul a folosit informația obținută în urma interviurilor realizate personal cu reprezentanți ai structurilor oficiale și experți.

Reieșind din obiectivele lucrării date, articolul oferă o imagine de ansamblu a situației în regiune, în contextul participării și posibilităților Uniunii Europene, precum și recomandări primare referitor la posibilitățile de stabilizare și dezvoltare a situației în regiune, pentru toate părțile implicate, punându-se accentul pe relația dintre UE și Transnistria, care necesită cercetări suplimentare.

***

Introducere

Moldova-Transnistria reprezintă o regiune a Europei cu titlu de unicat, în felul ei, care dispune de o serie distinctă de relații politice, culturale, multi-etnice și religioase și posedă o bogată moștenire istorică.

Tocmai aici s-au întâlnit civilizațiile Occidentului și Orientului, iar marile imperii și marile puteri au găsit oportunități pentru conviețuire și interacțiune pașnică.

Moldova-Transnistria sunt o parte integrantă a spațiului european, totodată, fiind o parte cu un specific propriu. În realitate, regiunea este o „periferie divizată”¹, un teritoriu pe care Uniunea Europeană și Federația Rusă îl privesc ca pe o străinătate apropiată proprie.

De altfel, Republica Moldova a făcut alegerea sa individuală – să se integreze în spațiul euroatlantic și să obțină calitatea de stat-membru al Uniunii Europene. Transnistria, bazându-se pe prioritățile sale culturale, de mentalitate și de civilizație, de asemenea și-a stabilit vectorul de dezvoltare și se orientează spre spațiul oriental, cu centrul ideologic la Moscova.

Între timp, situarea geografică favorabilă a regiunii și specificul ei istoric au condus la apariția și intersectarea intereselor aparținând diversilor actori și forțe internaționale.

Pe plan global, regiunea este o zonă a intereselor deosebite ale Uniunii Europene, Federației Ruse și Statelor Unite ale Americii, iar pe plan regional pot fi observate atenția și interesele Ucrainei, României și Turciei.

Totodată, Moldova-Transnistria constituie zona unui conflict intern, ale cărui surse și premise țin de perioada de existență a Uniunii Sovietice și sunt condiționate de sistemul rigid de

administrare centralizată, care funcționa fără să țină cont de nevoile și interesele comunităților locale și de specificul regional.

Odată cu destrămarea statului sovietic și cu pierderea ulterioară de către Centru a pârghiilor de control și administrare a situației, contradicțiile existente și conflictele mocninde nu doar s-au intensificat, dar, datorită sprijinului sau non-acțiunilor noilor elite politice, care nu aveau experiența administrării independente a treburilor de stat, au fost aduse în prim-planul vieții publice și au luat formele cele mai radicale, agresive.

Prețul acțiunilor nesăbuite ale politicianilor, care au ales calea escaladării și soluționării prin forță a conflictelor, au fost viețile umane, degradarea sistemelor economice, sociale și politice.

Moldova-Transnistria s-au transformat într-o zonă a „conflictului înghețat”, cu toate consecințele ce decurg din această stare de lucruri – crize politice și economice permanente, izolare de procesele economice globale, micșorarea nivelului și a calității vieții, situația catastrofală pe plan demografic, migrația de proporții a populației apte de muncă, transformarea Moldovei-Transnistriei în cea mai săracă regiune a Europei.

Astfel se contura sfârșitul secolului precedent pentru Moldova-Transnistria. Posibil, secolul XXI va deveni o nouă pagină, pașnică în istoria regiunii, fiindcă pentru aceasta există toate premisele.

În anul 2000, la summit-ul de la Nisa, pentru prima oară în istoria Uniunii Europene a fost propusă pentru discuție și susținută de către toate statele-membre ale Uniunii Europene ideea Europei Mari.

În 2004 și în 2007, odată cu admiterea în Uniunea Europeană a țărilor din Europa Centrală și de Est, s-a produs o avansare de proporții a Europei spre Orient, iar frontierele ei s-au apropiat foarte mult de Moldova-Transnistria.

Simultan, Federația Rusă, reușind să depășească instabilitatea internă, începe să-și sporească capacitatea economică și politică, promovându-și activ interesele pe direcția occidentală, în primul rând, în domeniul resurselor energetice și comunicațiilor.

După evenimentele de la 11 septembrie 2001, în Statele Unite ale Americii a avut loc revizuirea abordărilor și priorităților în procesul de cooperare internațională. Marii actori renunță la jocurile care aduc un rezultat nul, eliminând treptat complexele și valorile sociale ale „războiului rece”.

Îndepărtarea marilor puteri de etapa confruntărilor, orientarea spre rezultate mai favorabile ale activității comune și cooperării trebuie să influențeze pozitiv și situația din Moldova-Transnistria, și procesul de reglementare a relațiilor moldo-transnistrene.

În centrul atenției acestui articol se vor afla Uniunea Europeană și politicile ei de integrare, acest actor tânăr dar deopotrivă puternic și cu autoritate în sistemul relațiilor internaționale, care și-a anunțat relativ recent interesele și participarea la soluționarea problemei transnistrene.

Apropierea frontierelor Uniunii Europene de regiunea noastră, implicarea Bruxellesului în procesul de negocieri, în calitate de observator, prezența propriilor experiențe și abordări comunitare pentru rezolvarea conflictelor solicită cercetarea potențialului existent al politicilor europene, identificarea rolului și influenței Uniunii Europene asupra transformării situației în regiune și a oportunităților posibile de cooperare, ținând cont de diferitele nivele și viteze de interacțiune a Uniunii Europene cu Moldova, situată în partea dreaptă a râului Nistru, și cu Transnistria.

1. Politica Uniunii Europene privind Moldova-Transnistria

Odată cu instituționalizarea și consolidarea proceselor de unificare din Europa Occidentală și pe fundalul sporirii potențialului economic, Uniunea Europeană s-a transformat într-un model deosebit de atractiv din perspectivă democratică și economică atât pentru țările din Europa Centrală și de Est, cât și pentru vecinii Uniunii din Est și din Sud.

Concomitent cu extinderea Uniunii Europene până la un număr de douăzeci și șapte de state-membre, Europa s-a confruntat cu o nouă provocare, ce constituie o „dilemă existențială”² specifică a Uniunii Europene.

Provocarea care se află astăzi în fața Uniunii Europene este alegerea pe care organizația trebuie să o facă între a continua procesul de extindere până în momentul în care organizația va deveni de necontrolat sau să renunțe la unul din principiile sale fundamentale de deschidere pentru toate democrațiile europene, riscând astfel să creeze un efect negativ, prin excluderea anumitor țări din comunitate.³

Această întrebare este până în prezent unul din principalele subiecte de discuție în cadrul Uniunii la nivel politic și la nivel de experți.

Răspunsul la această provocare, care încearcă să diminueze consecințele negative ale ultimului val de extindere și ale eșecului Constituției europene, l-a reprezentat adoptarea de către Uniunea Europeană a Politicii de Vecinătate.

Astfel, iată care sunt în acest moment formele de manifestare ale proceselor europene de integrare: aderarea la Uniunea Europeană – obținerea statutului de stat-membru, Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, „Politica de bună vecinătate” pentru Europa de Est și Europa de Sud, precum și proiectele regionale pentru bazinul Mării Negre, concentrate în jurul Organizației de Cooperare Economică la Marea Neagră, ce include atât țările-membre, cât și țările-candidate și țările vecine ale Uniunii Europene.

1.1. Politica Europeană de Vecinătate

Politica Europeană de Vecinătate este politica europeană cu cele mai mari dimensiuni sub aspect de planificare și finanțare.

Politica Europeană de Vecinătate constituie o nouă abordare a Uniunii Europene față de țările vecine ce urmărește scopul consolidării relațiilor Uniunii cu statele vecine și cooperării pentru crearea unei zone de securitate și prosperitate, un „lanț de țări prietene” la hotarele Uniunii Europene. De asemenea, Politica Europeană de Vecinătate este lansată pentru a oferi țărilor vecine ale Uniunii șansa unei cooperări mai strânse cu Uniunea Europeană în domeniul politic, de securitate, economic și cultural.⁴

Obiectivul principal al Politicii Europene de Vecinătate este împărtășirea avantajelor obținute odată cu extinderea Uniunii Europene în 2004 și 2007 către statele vecine în planul consolidării stabilității, securității și creșterii bunăstării tuturor țărilor interesate. Construirea stabilității și administrare corespunzătoare au fost subiecte abordate de Strategia de Securitate Europeană, adoptată de Consiliul European în decembrie 2003.⁵

Politica Europeană de Vecinătate nu oferă statelor-partenere perspectiva aderării la Uniunea Europeană, însă asigură relații privilegiate cu Uniunea și acordă sprijin pentru realizarea scopurilor în diverse domenii de colaborare.

În martie 2003, Comisia Europeană a prezentat raportul său: „Europa Mare – Vecinătatea: o bază nouă pentru relații cu vecinii din Estul și Sudul Uniunii Europene”, în care au fost formulate în premieră principiile noii Politici Europene de Vecinătate și a fost menționată importanța Uniunii Europene în consolidarea relațiilor cu țările vecine.

În mai 2004, Comisia Europeană a făcut public raportul „Politica Europeană de Vecinătate. Strategie și rapoarte de țară”, în care erau stabiliți pași concreți pentru realizarea Politicii Europene de Vecinătate și metode de răspândire a beneficiilor extinderii Uniunii Europene către statele vecine.

Aceste scopuri prioritate sunt incluse în Planurile de Acțiuni, convenite de comun acord, care reprezintă documentul politic-cheie în dezvoltarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și țările partenere.

Planurile de Acțiuni se axează pe un atașament reciproc în favoarea unor valori comune, în principal în domeniul supremației legii, buneii guvernări, respectării drepturilor omului, inclusiv ale minorităților, dezvoltării relațiilor de bună vecinătate, principiilor economiei de piață și dezvoltării durabile. Se presupune, de asemenea, că statele partenere își vor asuma obligația privitor la unele aspecte cruciale ale demersurilor externe ale Uniunii Europene, inclusiv combaterea terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, precum și respectarea normelor de drept internațional și eforturile pentru soluționarea conflictelor.

Totuși, Planurile de Acțiuni sunt diferențiate, pentru a reflecta starea actuală a relațiilor cu fiecare țară, nevoile ei și oportunitățile, precum și interesele comune. Dimensiunea și ritmurile de dezvoltare ale raporturilor Uniunii Europene cu fiecare dintre statele partenere vor depinde de gradul lor de atașament față de valorile comune, dar și de dorința și abilitatea de realizare a scopurilor prioritate convenite.

Planurile de Acțiuni conțin o serie de scopuri prioritare, a căror atingere constituie elementul primordial al relațiilor Uniunii Europene cu partenerii săi:

- *Dialogul politic* – cuprinde subiecte de politică externă și politică de securitate, inclusiv subiecte regionale și internaționale de prevenire a conflictelor și soluționare a crizelor, precum și prevenire a amenințărilor comune la adresa securității (de exemplu, terorismul și cauzele lui profunde, proliferarea armelor de distrugere în masă și exportul ilegal de armament).
- *Politica dezvoltării economice și sociale* – presupune prezența unor raporturi comerciale preferențiale avansate și extinderea asistenței financiare și tehnice. De asemenea, această politică deschide pentru țările vecine perspective de acces pe piața internă comunitară datorită racordării bazei normative și de drept, participării la o serie de programe ale Uniunii Europene și ameliorării comunicațiilor și infrastructurii fizice, care conectează aceste state la Uniune.
- *Comerțul* – include o deschidere mai largă a pieței în conformitate cu principiile Organizației Mondiale a Comerțului și principiile Uniunii Europene.
- *Justiția și Afacerile Interne* – cooperare în domeniul migrației, oferirii de azil, politicii de acordare a vizelor, acțiunilor de combatere a terorismului, crimei organizate, circulației ilegale de droguri și arme, spălării de bani, precum și a infracțiunilor financiare și economice. Planurile de Acțiuni au formulat pași concreți pentru consolidarea sistemului judiciar și extinderii colaborării între organele de poliție și justiție, inclusiv în domeniul dreptului familiei, precum și cooperarea între organele Uniunii Europene – Eurojust.

Punctul de plecare al Planurilor de Acțiuni îl reprezintă setul de teme care corespund obiectivelor Politicii Europene de Vecinătate. Totodată, elaborarea Planurilor de Acțiuni și a priorităților convenite pentru fiecare stat depinde de circumstanțele concrete. Printre acestea se numără:

- Așezarea geografică
- Situația politică și economică
- Relațiile cu Uniunea Europeană și țările vecine
- Programele de reformă (în situații corespunzătoare)
- Nevoile și posibilitățile, precum și interesele exprimate în contextul Politicii Europene de Vecinătate.

Astfel, pentru fiecare partener a fost întocmit un Plan de Acțiuni individual. Planurile de Acțiuni stabilesc evoluțiile pentru următorii 3-5 ani. Următorul pas pot fi negocierile pentru semnarea unor noi tratate privilegiate – Acorduri Europene de Vecinătate – care ar putea înlocui

generația actuală de acorduri bilaterale, atunci când vor fi îndeplinite obiectivele prioritare ale Planurilor de Acțiuni.

Politica Europeană de Vecinătate este adresată vecinilor actuali ai Uniunii Europene, precum și țărilor care au devenit mai apropiate de Uniune ca urmare a extinderii.

- În Europa de Est: Ucraina și Republica Moldova
- În Caucazul de Sud: Armenia, Azerbaidjan și Georgia
- În regiunea Mării Mediterane: Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Maroc, Siria, Tunisia, precum și Autonomia Palestiniană.

1.2. Instrumentul European de Vecinătate

Instrumentul European de Vecinătate a fost creat și inclus printre cele șase instrumente financiare, menite să funcționeze în domeniul relațiilor externe după anul 2006, pentru a susține Politica Europeană de Vecinătate.

Instrumentul European de Vecinătate permite majorarea asistenței oferite în cadrul mecanismelor actuale sau viitoare de finanțare și este orientat în mod concret spre colaborarea la frontieră și spre direcțiile de activitate legate de aceasta.

Nu există precedente de drept similare pentru acest mecanism, ținând cont de faptul că el are misiunea să cuprindă atât politica externă, cât și politica economică și politica unității sociale în interiorul Uniunii Europene cu scopul de a funcționa pe bază egală pe ambele părți ale frontierei externe a Uniunii.⁶

Esențial este ca măsurile să fie efectuate pe teritoriile admise pentru participare la acest program, indiferent de faptul că se află în interiorul granițelor Uniunii sau dincolo de ele. Instrumentul se sprijină pe principiile programelor existente de cooperare la frontieră, precum parteneriatele, planificarea de perspectivă și finanțarea comună.

Instrumentul European de Vecinătate cuprinde toate granițele dintre statele-membre ale Uniunii Europene, pe de o parte, și țările vizate de Politica Europeană de Vecinătate, pe de altă parte. Acest instrument permite de asemenea susținerea proiectelor de cooperare internațională cu participarea beneficiarilor, cel puțin dintr-un stat-membru și o țară parteneră și înlocuiește programele interne și externe existente de colaborare frontalieră în regiunile statelor-membre și țărilor partenere, care se mărginesc cu viitoarea graniță externă a Uniunii Europene.

Având în vedere faptul că Instrumentul European de Vecinătate va prezenta un instrument conceput special pentru a ține cont de specificul cooperării dincolo de frontierele externe ale Uniunii Europene, la elaborarea regulamentului respectiv au fost studiate oportunitățile de includere în cadrul aplicării lui geografice a țărilor candidate și a țărilor care intenționează să devină candidate la aderare.

Elementele-cheie ale noului Instrument de Vecinătate sunt:

- Susținerea dezvoltării durabile în regiunile aflate pe ambele părți ale frontierelor comune.
- Realizarea acțiunilor comune în scopul soluționării problemelor comune în domenii precum mediul ambiant, sănătate, prevenirea și combaterea crimei organizate.
- Asigurarea prin intermediul măsurilor comune a unei funcționări eficiente în condiții de securitate a frontierelor comune.
- Sprijin pentru implementarea programelor locale de extindere a contactelor între locuitorii regiunilor de frontieră.

Urmărind aceste obiective, Instrumentul European de Vecinătate permite finanțarea proiectelor comune, propuse de partenerii din statele-membre ale Uniunii Europene sau țările partenere ori destinate acestora. Ca atare, instrumentul completează instrumentele de finanțare internă și externă, care pot funcționa doar pe de o parte a frontierei Uniunii.

1.3. Europeanizarea

În paralel cu Politica Europeană de Vecinătate, Europa propune un nou instrument, capabil să influențeze pozitiv reglementarea conflictelor – europeanizarea.

Cercetătorii europeni privesc europeanizarea ca pe un proces normativ, în cadrul căruia instituțiile europene sunt implicate atât în calitate de participanți la procesul care orientează politicile, cât și de creatori ai structurilor-cadru pentru participanții naționali și sub-naționali.

Noțiunea de europeanizare este definită de experți ca un „proces ce re-orientează direcția și forma politicilor de o asemenea manieră încât dinamica politică și economică a Uniunii Europene va deveni un element al logicii organizaționale a politicii naționale și stabilirii cursului tactic”.⁷

Astfel, se face deosebirea între obținerea calității de stat-membru al Uniunii Europene și europeanizare, care reprezintă un proces mai larg de transformări politice, economice și sociale, care se pot dezvolta în interiorul și în exteriorul granițelor Uniunii Europene.

În general, în opinia experților, europeanizarea funcționează prin intermediul celor trei mecanisme ale sale:

- *Acord instituțional:* obligațiuni concrete în domeniul dreptului, care decurg într-adevăr din pregătirea către admiterea în Uniunea Europeană și intrarea în Consiliul Europei (care constituie deopotrivă o școală eficientă a Uniunii Europene pentru instruirea privind drepturile omului și o agenție de constrângere pentru aplicarea lor). Aceste mecanisme politice europene transformă mecanismele politice interne.
- *Modificarea structurilor interne de oportunități:* schimbând regulile de joc interne în politică și în sectorul de afaceri, mecanismele europene modifică situația strategică a actorilor interni și le creează posibilități de acțiune împotriva regulilor interne existente.
- *Schimbarea convingerilor și așteptărilor interne:* modificând convingerile și așteptările interne și identitatea persoanelor (regională / etnică, națională, europeană), europeanizarea se efectuează prin intermediul procesului de asimilare a regulilor politice și de împărtășire a experienței.

Efectul maxim al procesului de europeanizare poate fi obținut prin unificarea tuturor mecanismelor, ce implică toate nivelele de la fiecare persoană până la partide politice și grupuri de interese.

În același timp, europeanizarea, în calitate de instrument în procesul de reglementare a conflictelor, se află într-o relație directă cu perspectiva de integrare în sistemul european, însă formele și gradul de europeanizare pot fi diverse și includ introducerea mecanismelor și proceselor instituționale înaintea integrării, precum și participare în organizațiile europene.

2. Uniunea Europeană și Republica Moldova

Oțiunea politicii externe a Republicii Moldova spre integrare europeană a fost anunțată în anii 2000-2001. Odată cu venirea la putere în 2001 în Moldova a noii guvernări comuniste, cursul spre integrare europeană nu a fost atenuat, ci dimpotrivă a fost fortificat, au fost obținute anumite rezultate concrete pentru consolidarea opțiunii europene a politicii externe a Republicii Moldova, deși, potrivit estimărilor experților europeni, realizările puteau fi mai mari și puteau avea un caracter mai sistemic.

Platforma Partidului Comuniștilor, aflat la guvernare, prezentată în alegerile din 2005 și propusă pentru perioada până în anul 2009, definește astfel integrarea europeană a Republicii Moldova:

- Transformarea Republicii Moldova într-o țară a standardelor europene și a investițiilor eficiente în economia națională, piețe occidentale deschise pentru mărfurile moldovenești.

* Nota editorului: Tradus în limba română, citatul preluat din lucrarea în limba rusă în original

- Circulația liberă și fără viză a cetățenilor Republicii Moldova în statele europene, protecție juridică și socială sigură a cetățenilor noștri în străinătate.
- Dezvoltarea unui sistem modern de protecție socială a populației, realizarea programelor și principiilor prioritare ale educației europene și culturii europene deschise.
- Consolidarea celor mai bune relații cu vecinii noștri – Ucraina și România – crearea unei noi etape de dezvoltare a potențialului Comunității Statelor Independente și fortificarea parteneriatului strategic cu Rusia.⁸

Relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană sunt instituționalizate prin trei structuri de cooperare, responsabile pentru intensificarea dialogului politic și monitorizarea aplicării Acordului de Parteneriat și Cooperare, și anume: Consiliul de Cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană, Comitetul de Cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană, Sub-comitetele de Cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană și Comitetul de Cooperare Parlamentară Republica Moldova – Uniunea Europeană. De asemenea, la nivel de țară în Moldova a fost constituită Comisia Națională pentru Integrare Europeană.

Acordul de Parteneriat și Cooperare reprezintă o bază juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Acordul a fost semnat la 28 noiembrie 1994 și a intrat în vigoare la 1 iulie 1998 pentru un termen inițial de zece ani. Acest acord asigură o bază de colaborare cu Uniunea Europeană în domeniul politic, comercial, economic, juridic, cultural și științific și este orientat spre acordarea asistenței pentru Republica Moldova în procesul de:

- Consolidare a democrației și statului de drept, precum și a respectării drepturilor omului și minorităților prin asigurarea cadrului respectiv al dialogului politic.
- Avansarea dezvoltării economice și încheierii procesului de tranziție către economia de piață prin intermediul stimulării schimburilor comerciale, investițiilor și raporturilor economice armonioase.

La 22 februarie 2005, la Bruxelles, Moldova a semnat Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană în cadrul Politicii Europene de Vecinătate. Planul de Acțiuni Moldova – Uniunea Europeană este un document care formulează obiectivele strategice și indică pașii concreți pentru realizarea acestora.

Pe plan instituțional a fost creat un mecanism de coordonare și supraveghere a realizării Planului de Acțiuni, prin crearea a patru Comisii Interdepartamentale, a căror activitate este coordonată de patru Ministere. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene are obligația de monitorizare generală și coordonare a acțiunilor.

În procesul de aplicare a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană se acordă o atenție deosebită coordonării reformelor cu standardele și practicile statelor-membre ale Uniunii.⁹ Cu titlu de prioritate au fost identificate următoarele acțiuni:

- Aprofundarea procesului de reformare a sistemului național de justiție, prin elaborarea unei strategii complexe de reformare pe termen scurt, mediu și lung, precum și a unui program de finanțare.
- Elaborarea Strategiei de Informare și Comunicare pentru Integrare Europeană a Republicii Moldova.
- Consolidarea dialogului cu societatea civilă în procesul de implementare a reformelor.
- Asigurarea libertății de exprimare și mass-media.
- Consolidarea relațiilor bilaterale cu statele Uniunii Europene în scopul realizării reformelor în domeniul afacerilor interne.
- Îmbunătățirea gestionării frontierelor cu sprijinul Misiunii Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), inclusiv pe segmentul transnistrean.

- Semnarea acordurilor cu Uniunea Europeană privind simplificarea regimului de vize și readmisie.
- Acordarea Preferințelor Comerciale Autonome prin semnarea unui acord corespunzător între Republica Moldova și Comunitatea Europeană.
- Lansarea negocierilor pentru un nou acord între Republica Moldova și Comunitatea Europeană, care va include perspectiva de aderare la Uniunea Europeană.

Politica de integrare europeană a Republicii Moldova se axează pe două direcții prioritare, care deseori coincid și se completează:

- Realizarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană.
- Utilizarea oportunităților create prin participarea Republicii Moldova la inițiativele regionale ale Europei de Sud-Est, și anume în Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEEC), precum și în viitorul Acord modificat de Liber Schimb în Europa Centrală (CEFTA).

În Republica Moldova a fost obținut un consens politic privind realizarea integrării europene – la 24 martie 2005 Parlamentul țării a adoptat Declarația privind parteneriatul politic în scopul realizării obiectivelor de integrare europeană, care presupune un consens comun al fracțiunilor parlamentare pentru promovarea continuă și consecventă a cursului strategic de integrare europeană.

La 4 mai 2006, Republica Moldova a fost admisă în calitate de membru cu drepturi depline al Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEEC), reorganizat ulterior în Consiliul pentru Cooperare Regională.

În decembrie 2007, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de Informare și Comunicare pentru Integrare Europeană a Republicii Moldova.

Acțiunile și aspirațiile conducerii moldovene pe calea integrării europene au găsit înțelegerea și sprijinul Uniunii Europene: a fost instituită funcția de Reprezentant Special al Uniunii Europene în Republica Moldova, au fost deschise Reprezentanța Comisiei Europene și Centrul Comun de eliberare a vizelor, Moldova a beneficiat de o anumită asistență tehnică și financiară din partea Uniunii Europene, inclusiv Acordul privind Preferințele Comerciale Autonome.

2.1. Republica Moldova și alte proiecte de integrare

În același timp, retorica politică a guvernării actuale permite exprimarea unor îndoieli privind atașamentul Republicii Moldova față de opțiunea de integrare a țării în Uniunea Europeană.

De la bun început prezența Republicii Moldova în componența Comunității Statelor Independente a trezit întrebări, și nu atât sub aspect politic, cât mai ales sub aspect economic.

Uniunea Europeană și Comunitatea Statelor Independente (CSI) cuprind spații cu diverse sisteme ideologice, politice și economice.

Este posibil ca în viitor să fie identificat un mecanism de interacțiune a sistemelor economice, însă perspectivele acestui proces sunt neclare, pentru că însuși spațiul CSI este fragmentat în câteva organizații cu caracter economic și politic autonom:

- Organizația pentru Democrație și Dezvoltare Economică, mai mult cunoscută ca GUAM (până în 2004 GUUAM) – Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Republica Moldova. O uniune de state în jurul proiectului furnizării de alternativă a resurselor energetice din regiunea caspică, o anumită replică de răspuns la influența puternică a Federației Ruse în cadrul CSI.
- Spațiul Economic Unic – reunește Rusia, Kazahstan, Belarus și Ucraina. Printre obiectivele organizației se numără crearea pieței comune și a uniunii vamale, cu un grad înalt de integrare politică.

- Comunitatea Economică Eurasia – organizație economică internațională, cu funcții de formare a frontierelor externe comune ale țărilor-membre (Belarus, Kazahstan, Kirghistan, Rusia, Tadjikistan și Uzbekistan, din 2002 Republica Moldova are statut de observator), de formulare a politicii economice externe comune, tarifelor, prețurilor și altor componente ale unei piețe comune funcționale.

În plus, încă în anul 2006, Președintele Republicii Moldova a declarat, iar mai târziu, în 2008, a confirmat aspirația părții moldovene de a urma calea modernizării europene a țării, ca etapă ce precede integrarea europeană, în timp ce există deja concepția și politica de integrare europeană și europeanizare a Moldovei.

Este posibil ca puterea actuală să nu sesizeze diferența între modernizare europeană și integrare europeană, deși aceste două procese presupun obiective diferite și diferite repere de timp. Cercetătorul european Ernest Haas definește astfel noțiunea de integrare ca: „un proces în cadrul căruia subiecții politici din cadrul unor medii naționale separate acceptă să-și reorienteze loialitatea, așteptările și activitatea politică spre un nou centru, ale cărui autorități dispun de jurisdicție asupra statelor naționale existente anterior sau solicită asta. În final, procesul integrării politice conduce la suprapunerea unei noi comunități politice peste cea existentă anterior”.¹⁰

În acest caz, este necesar ca autoritățile Republicii Moldova să dea un semnal clar și pronunțat atât Uniunii Europene, cât și societății moldovenești privind cursul real al Chișinăului – către obținerea calității de stat-membru al Uniunii Europene sau către dezvoltarea raporturilor cu Europa exclusiv în cadrul Politicii Europene de Vecinătate.

3. Uniunea Europeană și Transnistria

Până în prezent, relațiile dintre Uniunea Europeană și Transnistria erau privite de către ambele părți exclusiv prin prisma reglementării conflictului moldo-transnistrean și participării la procesul de negocieri.

De asemenea, până la momentul desemnării Reprezentantului Special al Uniunii Europene în Republica Moldova, Transnistria nu avea relații directe cu Uniunea Europeană, pentru că toate contactele dintre Bruxelles și Tiraspol erau efectuate prin intermediul misiunilor diplomatice ale statelor-membre ale Uniunii în Moldova și toată informația provenea din sursele oficiale moldovenești.

Asemenea abordare unilaterală pentru studierea situației din regiune a făcut repede un serviciu defavorabil Uniunii Europene. Este necesar să fie amintit faptul că prima acțiune a Uniunii Europene, ca jucător și actor internațional în regiune, a fost adoptarea de către Bruxelles a sancțiunilor de circulație pentru înalții funcționari ai Transnistriei în spațiul Uniunii.

În acest caz, argumentul în favoarea adoptării sancțiunilor a fost dorința Uniunii Europene de a-i încuraja pe liderii transnistreni să se implice în procesul de negocieri. Gestul s-a întâmplat în momentul în care părțile, deja de câteva luni, purtau negocieri active și chiar funcționa Comisia Constituțională Comună pentru elaborarea Constituției statului comun.

O asemenea premieră nereușită a Uniunii Europene pe scena reglementării transnistrene putea avea o anumită influență asupra poziției Bruxelles-ului – în orice caz, până în prezent, reprezentanții Uniunii refuză să vorbească despre întocmirea propriului plan european de soluționare a conflictului transnistrean.

În general, relațiile dintre Uniunea Europeană și Transnistria se caracterizează printr-o dorință specifică de a nu se observa reciproc.

Astfel, Uniunea Europeană, care este, în esență, susținătorul fervent al regionalismului, o structură în cadrul căreia regiunea constituie unul din nivelele oficiale de aprobare a deciziilor de importanță pan-europeană, iar participarea regiunilor în cadrul unor organizații sub-regio-

nale și supra-naționale, inclusiv raporturile externe asociate, este privită ca un element-cheie al reglementării relațiilor și sistemului de garanții, a refuzat în toți acești ani contactele directe cu Transnistria, apelând la statutul nerecunoscut al regiunii.

Probabil, o asemenea poziție este comodă pentru Bruxelles în relațiile cu Chișinăul, însă ea evident nu a contribuit la ameliorarea percepției Uniunii Europene în Transnistria, și nici la sporirea eficacității acțiunilor Europei în întregime în regiune.

În realitate, s-a produs auto-izolarea Uniunii Europene – în Transnistria până acum există, la toate nivelele, o opinie vagă despre structura, sarcinile, valorile și oportunitățile acestei organizații.

În ultimii cinci ani, din momentul prezenței Uniunii Europene la nivel instituțional oficial în Republica Moldova, doar Reprezentantul Special al Uniunii și biroul lui, care, conform statutului, este preocupat de procesul de reglementare moldo-transnistreană, începe să lucreze mai intens în Transnistria și extinde agenda și cercul de participanți la dialog, care cuprinde deja, împreună cu segmentul politic, segmentul de afaceri și societatea civilă.

Însă activitatea celorlalte instituții europene ori este puțin cunoscută, ori nu este expresia unei munci sistematice. În acest context, poate fi menționat și caracterul indecis, la momentul scrierii articolului, al subiectului privind distribuirea mijloacelor financiare oferite acum doi ani pentru proiecte în Transnistria, contactele puține la nivel interparlamentar, anumite complicații privind accesul societății civile transnistrene la resursele instituțiilor Uniunii Europene.

Politica activă a Uniunii Europene în Republica Moldova, realizată și prin intermediul centrelor de informare și programe, și prin intermediul reprezentanților instituțiilor europene, a condus spre o acțiune progresivă în direcția funcționării sistemelor politice, economice și sociale ale Moldovei în conformitate cu standardele și principiile europene și spre încetățenirea în societate a normelor democratice.

În cazul Transnistriei, lipsa de echilibru în relațiile Uniunii Europene cu Republica Moldova conduce la o lipsă de echilibru distinctă în raporturile dintre Chișinău și Tiraspol și în dezvoltarea sistemelor politice, administrative și de altă natură ale celor două părți. Acest fapt va solicita în perspectivă mai multe cheltuieli pentru armonizarea sistemelor decât dezvoltarea lor astăzi, în paralel cu procesul de negocieri.

În același timp, nici politica Transnistriei nu este deosebit de deschisă și „ospitalieră” pe direcția occidentală.

Până la începutul secolului XXI, Bruxelles-ul nu era privit deloc în calitate de centru de forță puternic și de luare a deciziilor – vreme îndelungată Moscova și Washingtonul rămăneau asemenea centre pe scena reglementării transnistrene.

Totuși, chiar cu implicarea directă în procesele regionale, Uniunea Europeană era percepută mai degrabă ca un finanțator al reabilitării post-conflict, ale cărui interese politice erau exprimate de Statele Unite ale Americii.

Odată cu adoptarea, în anul 2005, de către Sovietul Suprem al Transnistriei a Conceptului de politică externă¹¹ – un document care reprezintă strategia oficială de comportament și poziționare a Transnistriei pe arena internațională, raporturile cu Uniunea Europeană, ca jucător internațional important sau ca organizație în general, nu și-au găsit nici o expresie. Relațiile cu Uniunea Europeană sunt menționate la punctul trei al secțiunii a patra din acest document, dar și acolo în contextul raporturilor cu statele europene și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Acest loc destinat Uniunii Europene era determinat nu atât de atitudinea Transnistriei față de vectorul de dezvoltare spre Vest, ci și de percepția de facto a Uniunii, care era privită ca una dintre multele organizații internaționale care au oferit Transnistriei o experiență de contacte

puțin eficiente atât pe planul soluționării problemelor concrete curente, cât și în procesul de reglementare.

Interesant este că acest loc era atribuit Uniunii în politica transnistreană la momentul semnării Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană și deschiderii reprezentanței Uniunii Europene la Chișinău.

Percepția reciprocă este o stradă cu circulație deschisă în ambele sensuri și astăzi pot fi constatate unele evoluții pozitive în acest proces. Totuși, până în prezent, societatea transnistreană nu dispune de informație suficientă privind principiile și prioritățile de activitate ale Uniunii Europene, inclusiv valorile fundamentale ale Europei precum toleranța, egalitatea, drepturile și libertățile omului, statul de piață social.

Diferența dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică nu este conștientizată de toți locuitorii Transnistriei, care percep Uniunea în tandem cu NATO, ca pe o amenințare la adresa sistemului de securitate existent în regiune.

Între timp, Transnistria nu se grăbește să atribuie Uniunii Europene un loc adecvat în politica sa internă și externă, în ciuda faptului că segmente întregi ale economiei transnistrene se re-orientează activ spre piețele europene și resimt nevoia intensă de trecere la standardele europene de calitate și standardizare, iar frontiera Uniunii Europene pe râul Prut ridică și pentru Transnistria probleme similare celor cu care se confruntă Moldova, inclusiv problemele de liberă circulație a cetățenilor.

Implicarea mai largă a Uniunii Europene în procesele regionale, activizarea Bruxelles-ului pe direcția negocierilor, nevoile reale ale Transnistriei în domeniul social și economic – toate acestea formează o platformă bună pentru lansarea unui dialog deschis între Uniune și Transnistria, al cărui scop trebuie să devină identificarea punctelor de colaborare reciproc avantajoase, asistența pentru normalizarea situației în regiune, demarcarea clară a „liniilor roșii” în relațiile bilaterale, satisfacerea interesului Uniunii Europene pentru crearea la frontierele sale a unui cordon de țări vecine stabile.

4. Uniunea Europeană și procesul de soluționare a problemei transnistrene

Includerea Uniunii Europene în soluționarea problemei transnistrene s-a derulat în câteva etape. La început, Uniunea Europeană efectua monitorizarea procesului de reglementare prin intermediul misiunilor diplomatice ale statelor-membre ale Uniunii în Republica Moldova.

În același timp, în ajunul extinderii Uniunii din anul 2004 și odată cu elaborarea Politicii Europene de Vecinătate și apariția conceptului de europenizare, atenția Bruxelles-ului asupra regiunii a început să crească și acest fapt a solicitat o activizare a lucrului tuturor instituțiilor europene și o anumită oficializare a raporturilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, inclusiv în procesul de reglementare a relațiilor moldo-transnistrene.

Înainte de aceasta însă, în 2003, Președinția olandeză a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), în frunte cu Ministrul Afacerilor Externe al Olandei, Jakob Gijsbert (Jaap) de Hoop Scheffer (în prezent, Secretar General al Tratatului Alianței Atlanticului de Nord), și Reprezentantul Special al Președintelui în exercițiu, Adriaan Jacobovits de Szeged, de asemenea au adoptat o poziție activă în procesul de negocieri și au prezentat câteva inițiative în domeniul măsurilor de încredere și transformării misiunii de pacificare, cunoscute cu titlul „Controlul asupra armamentelor – măsuri de sporire a încrederii și securității în Republica Moldova”, și documentul „Informație pentru reflectare – misiunea pentru construirea păcii în Republica Moldova”.

Desemnarea ulterioară a domnului Jacobovits de Szeged ca prim Reprezentant Special al Uniunii Europene în Republica Moldova a însemnat dovada caracterului de succesiune al politicii europene în regiune, atât în cadrul OSCE, cât și într-un format nou al relațiilor dintre Uniunea

Europeană și Moldova și a creat un fundament solid pentru activizarea Uniunii pe direcția negocierilor.

Totodată, pentru implicarea plenară a Uniunii Europene în procesul de soluționare a problemei transnistrene au fost necesari încă aproximativ doi ani și acest fapt a fost determinat de situația procesului de negocieri, dar și de discuțiile în interiorul comunității și dezbaterile externe cu partenerii internaționali privind rolul Uniunii Europene în regiune.

Este necesar să amintim că, începând cu luna septembrie a anului 2001, a fost suspendat procesul de negocieri între Transnistria și Moldova la scară mare, ce includea nivelele de interacțiune ale experților departamentali, reprezentanților politici și conducerii la nivel înalt a părților.

La 2 noiembrie 2001, mediatorii procesului de negocieri – Federația Rusă, Ucraina și OSCE – au adoptat un apel, cunoscut cu denumirea „Inițiativa de la Praga”, în care solicitați Chișinăului și Tiraspolului să revină la masa de negocieri și au lansat propunerea excluderii elementului de lucru al acestui proces – întâlnirile experților politici – dincolo de cadrul situației create, pentru asigurarea unui dialog politic permanent între părți.

La 19-20 februarie 2002, în timpul întâlnirii mediatorilor cu reprezentanții Transnistriei la Bratislava (Slovacia), a fost obținut acordul pentru prezentarea unei noi inițiative – „Privind organizarea procesului de negocieri în reglementarea transnistreană”, la care, mai târziu, s-a asociat și Republica Moldova.

În cadrul noii inițiative părțile și mediatorii au adoptat decizia de creare în formatul pentagonal al negocierilor a „Reuniunii permanente privind subiectele politice ale procesului de negocieri în reglementarea transnistreană”.

Ulterior, „Reuniunea permanentă” a fost denumită „Formatul de la Bratislava”.

Scopul și sarcinile noului mecanism urmăreau elaborarea, obținerea acordului părților și fixarea parametrilor concreți pentru documentul final pentru soluționarea cuprinzătoare a problemei transnistrene în forma acordurilor scrise, pentru a fi prezentate spre aprobare conducerii politice a părților.

Astfel, noul format al dialogului politic între Transnistria și Moldova a obținut caracter consultativ.

Anume în cadrul „Formatului de la Bratislava” au fost discutate și adaptate inițiativele federale ale mediatorilor (în particular, a „Documentului de la Kiev”) și a fost lansat mecanismul de lucru al Comisiei Constituționale Comune.

Însă eșecul care a urmat, în noiembrie 2003, la semnarea acordului politic, cunoscut ca „Memorandumul Kozak”, și apariția, în iulie 2004, a unui nou conflict între Tiraspol și Chișinău privind funcționarea în Transnistria a școlilor cu predare în limba bazată pe grafia latină – „criza școlilor” – au suspendat și activitatea acestui mecanism consultativ.

Conectarea Uniunii Europene la procesul de reglementare s-a desfășurat, astfel, în asemenea condiții complicate.

La 16-17 mai 2005, la inițiativa mediatorilor, au fost convocate consultări la Vinița (Ucraina) cu implicarea tuturor părților interesate, inclusiv a reprezentanților Uniunii Europene și Statelor Unite ale Americii. În rezultatul întâlnirii a fost obținut acordul privind posibilitatea de participare la negocieri a Uniunii Europene și Statelor Unite.

Pe durata verii 2005, prin canalele diplomatice a avut loc convenirea parametrilor și criteriilor de activitate pentru noii participanți. La 26-27 septembrie 2005, la reuniunea de la Odessa, Uniunea Europeană și Statele Unite s-au alăturat, cu acordul Republicii Moldova și al Transnistriei, la procesul de negocieri în calitate de observatori, iar noul format consultativ a fost numit „5+2”.

Totuși, activitatea plenară a noului format a fost și de această dată scurtă și nu s-a remarcat prin productivitate deosebită – la 28 februarie 2006, Republica Moldova s-a retras de la negoci-

eri în mod unilateral, și noua escaladare a confruntării dintre Chișinău și Tiraspol în domeniul economic nu a permis reluarea negocierilor nici până în ziua de astăzi.

Din momentul participării Uniunii Europene, și la etapa de monitorizare a procesului de reglementare, și la etapa de activitate în formatul „5+2”, în calitate de observator, Bruxelles-ul abordează foarte atent problemele de elaborare și lansare a ideilor noi pentru modelul viitor al relațiilor dintre Moldova situată în partea dreaptă a râului Nistru și Transnistria, concentrându-se mai mult asupra eforturilor de mediere pentru reluarea procesului de negocieri și consolidării măsurilor de încredere între părți.

De altfel, Uniunea Europeană deține o experiență bogată de reglementare a conflictelor. În ultimele decenii în spațiul Europei au fost reglementate conflicte în Irlanda de Nord, Bosnia și Herțegovina, a fost găsită soluția pentru confruntarea dintre Serbia și Muntenegru și, în cooperare cu Organizația Națiunilor Unite, au fost formulate anumite propuneri pentru rezolvarea problemei în Republica Turcă a Ciprului de Nord.

Rezolvarea subiectului privind statutul Insulelor Aland și apariția „modelului belgian” al federalismului oferă de asemenea un set larg de instrumente pentru reglementarea conflictelor, mai ales în domeniul regionalizării și raporturilor externe.

Totodată, „cazul Kosovo” reprezintă o provocare asupra perspectivelor sistemului actual al dreptului internațional și relațiilor internaționale, precum și asupra consecințelor cauzate de acțiunile unilaterale, într-un asemenea domeniu delicat și sensibil cum este reglementarea conflictelor.

Reluarea dialogului politic între Tiraspol și Chișinău, revenirea părților la masa de tratative reprezintă de mult timp un imperativ, ce ar putea deschide drumul spre soluționarea complexului de probleme de importanță vitală pentru locuitorii de pe ambele maluri ale râului Nistru, adunate de-a lungul anilor.

În acest context, consolidarea și realizarea măsurilor de încredere între Moldova din dreapta Nistrului și Transnistria, cu sprijinul mediatorilor și al Uniunii Europene, creează oportunități favorabile și pentru reluarea procesului de negocieri.

În același timp, dacă privim înspre viitorul Moldovei și Transnistriei, putem afirma că o soluționare definitivă a conflictului nu este posibilă fără restabilirea deplină a mecanismelor de negociere și obținerea acordului între Chișinău și Tiraspol.

Experiența europeană existentă de reglementare a conflictelor poate constitui, în acest caz, un fundament solid pentru elaborarea unui statut recunoscut pe plan internațional pentru Transnistria, fapt ce va solicita o participare mai activă și mai puternică a Uniunii Europene în procesul de soluționare.

Iar răspunsul la această provocare deosebită pentru Uniunea Europeană, care îi va cere o actualizare în regiune a influenței sale politice și economice și o determinare a rolului său viitor asupra influențării și controlului asupra proceselor în derulare, se află, de altfel, în mod exclusiv la Bruxelles și în instituțiile sale.

Concluzii

Prezența Uniunii Europene în regiune, existența unor interese proprii ale Uniunii, extinderea rolului și influenței Bruxelles-ului asupra proceselor care au loc în Moldova- Transnistria, precum și posibila participare în viitor a Uniunii Europene la procesul de negocieri privind reglementarea relațiilor moldo-transnistrene constituie o realitate obiectivă.

Din aceste raționamente, transformarea Uniunii Europene într-un jucător-cheie în procesele regionale reprezintă o perspectivă nu atât de îndepărtată.

Apariția Uniunii Europene cu un nou statut modifică într-un fel echilibrul de forțe creat între principalii actori internaționali în regiune și deschide o nouă agendă în raporturile dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă.

În situația dată contururile noului sistem de relații nu pot fi definite fără a ține cont de opinia Statelor Unite ale Americii, care au interese specifice, în primul rând în domeniul militar și politic.

Crearea unei „triade” specifice, formată din jucători și din intereselor lor, se poate dezvolta și în continuare conform unui scenariu de confruntare, ceea ce va face ca Moldova- Transnistria să rămână o zonă a „conflictului înghețat”, însă poate trece și într-o fază de cooperare, bazată pe beneficii comune, fapt ce va impulsiona, în mod prioritar, dezvoltarea stabilă și normală a regiunii.

Articularea clară și pronunțată a intereselor proprii și demarcarea „liniilor roșii”, a căror depășire poate fi interpretată ca o încălcare a acordurilor în general, pot constitui o platformă pentru generarea unei noi strategii a relațiilor dintre Uniunea Europeană și Rusia.

În prezent, în regiune s-au stabilit anumite grupuri de interese ale Uniunii Europene și Federației Ruse, bazate pe strategiile lor politice și economice globale.

Astfel, pentru Rusia este deosebit de important să se ia în considerare prezența în Moldova-Transnistria a propriilor interese economice, orientate, în primul rând, spre spațiul Europei de Sud-Est, precum și păstrarea concepției vitale a legăturii permanente cu conaționalii.

Pe de altă parte, în cadrul Uniunii Europene există de asemenea o abordare realistă, axată pe interesul Uniunii pentru crearea la frontierele sale a:

- Regimului de securitate internațională
- Spațiului de democrație
- Cordonului de state vecine stabile.

Astăzi Rusia își demonstrează intenția de a asigura propriile interese prin intermediul proiectelor economice și umanitare regionale, care, probabil, se vor extinde.

O abordare similară îi poate oferi Uniunii Europene posibilitatea realizării planurilor pe termen lung privind:

- Consolidarea stabilității și securității
- Dezvoltarea democratică durabilă a regiunii
- Crearea unei baze transparente și rezistente pentru cooperarea regională.

Totodată, interacțiunea Uniunii Europene și Federației Ruse în Moldova-Transnistria trebuie susținută de pozițiile altor actori regionali, care influențează într-o anumită măsură procesele politice și economice.

În primul rând, aceasta se referă la România, care urmează să decidă fără echivoc asupra strategiei sale privind Republica Moldova, precum și la Ucraina și Turcia, care au o diaspora numeroasă și un popor înrudit etnic în Moldova-Transnistria și interese economice proprii.

Totuși, chiar existența unui consens al tuturor actorilor externi nu va asigura o garanție solidă pentru derularea unui scenariu pozitiv de cooperare, fără să se țină cont de realitățile politice și de pozițiile Chișinăului și Tiraspolului.

Mai întâi, aceasta vizează tentativele de realizare a unei așa-numite politici „multi-vectoriale”, dar mai exact încercarea de a fructifica contradicțiile dintre jucătorii principali, pentru obținerea propriului avantaj politic și economic.

Anume de acordul Moldovei din dreapta Nistrului și al Transnistriei, de elitele lor politice în favoarea promovării unei politici în conformitate cu noile reguli, cu priorități și poziții clar definite, va depinde succesul acțiunilor efectuate de toate părțile interesate, atât pentru stabilizarea situației social-economice din regiune, cât și pe scena reglementării transnistrene.

În plus, dacă în raporturile Federației Ruse cu Tiraspolul și Chișinăul se conturează un anumit grad de înțelegere a rolului și intereselor, atunci în relațiile Uniunii Europene nu există o asemenea claritate, și mai ales în direcția Transnistria-Uniunea Europeană.

Analiza legăturilor dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova și dintre Uniune și Transnistria relevă cât de mult se deosebesc vitezele și profunzimea relațiilor reciproce și percepțiile reciproce ale opiniei publice și elitelor Uniunii Europene și politicilor sale.

În Moldova situată pe malul drept al râului Nistru, integrarea europeană reprezintă cursul oficial al politicii externe și face obiectul unui consens politic și social privind direcția viitoare de dezvoltare a statului.

Aici își desfășoară activitatea pleneră reprezentanțele instituțiilor europene, iar ideea de europenizare a Republicii Moldova este privită ca un element-cheie pe calea admiterii țării în Uniunea Europeană.

Acest proces este susținut prin funcționarea unor acorduri politice speciale, prin realizarea unor proiecte și programe adresate partidelor politice, cercurilor de afaceri și societății civile.

În Transnistria însă tabloul în ceea ce privește direcția europeană este total diferită. Un consens social și politic există exclusiv privind relațiile cu Federația Rusă, iar raporturile cu Uniunea Europeană sunt determinate la nivel politic doar în cadrul procesului de reglementare.

O parte semnificativă a contactelor actuale dintre Transnistria și Uniunea Europeană se realizează și se stabilesc doar în cadrul segmentului economiei transnistrene, orientat spre piețele europene. Practic lipsește accesul direct la proiectele și programele europene, inclusiv pentru societatea civilă din Transnistria.

În plus, noțiunea de europenizare rămâne pentru societatea transnitreană necunoscută și nu poartă, ca termen, o conotație pozitivă.

Depășirea sau diminuarea dezechilibrului creat în relațiile dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova și Uniunea Europeană și Transnistria sunt importante nu atât din punctul de vedere al apariției în Transnistria a aspirațiilor de integrare europeană, cât mai ales din perspectiva cooperării dintre Rusia și Uniunea Europeană, a depășirii unor anumite bariere psihologice și stereotipuri la nivel de societate și elite politice și a realizării eficiente a proiectelor comune.

Elaborarea și implementarea unor proiecte comune moldo-transnistrene, cu sprijinul Uniunii Europene și al Rusiei, constituie deja astăzi un element important pentru restabilirea încrederii dintre părțile aflate în conflict.

În prezent, Chișinăului și Tiraspolului le sunt propuse nu doar proiecte care vizează cooperarea la nivel bilateral, ci și proiecte cu caracter transfrontalier, precum cele de transport și de mediu, care necesită implicarea țărilor vecine.

Dacă participanții și părțile interesate vor dori, realizarea proiectelor regionale poate fi nu doar un element al măsurilor de consolidare a încrederii, dar se poate transforma într-o scenă convențională, un fundament pentru colaborarea reciproc avantajoasă, care va stimula procesul politic și de negocieri, creând oportunități pentru aplicarea modelelor și schemelor noi ale relațiilor moldo-transnistrene.

Pentru aceasta există toate premisele – așezarea geografică avantajoasă a regiunii permite crearea proiectelor de infrastructură pentru tranzit într-un spațiu ce cuprinde o suprafață din Bulgaria până în Ucraina, proximitatea Moldovei și Transnistriei la căile de acces la piețele europene și de transport, potențialul industrial și agricol deocamdată ne-euipat, inclusiv al resurselor umane. Toate împreună pot deveni o bază solidă pentru atragerea în regiune a proiectelor inovative și de mediu.

Apropierea frontierelor Uniunii Europene de regiunea noastră și situarea Moldovei și Transnistriei în cadrul regiunii Mării Negre deschid oportunități pentru aplicarea experienței europene

a regionalismului, inclusiv crearea unei euroregiuni speciale, precum și realizarea proiectelor Uniunii Europene din ansamblul politicilor de integrare pentru bazinul Mării Negre.

Accentul pe proiectele regionale reciproc avantajoase va permite depășirea contradicțiilor politice actuale, atât între părți, cât și între jucătorii externi, va permite renunțarea la pozițiile și concepțiile politice care exclud funcționarea celorlalte.

Totodată, Politica Europeană de Vecinătate propune chiar astăzi o bună platformă pentru cooperarea Uniunii Europene cu Chișinăul și Tiraspolul și pentru normalizarea parțială a relațiilor și situației economice.

În timp ce Republica Moldova se află încă în fața unei alegeri între modernizare europeană și integrare europeană, care sunt, totuși, modele cu planuri și viteze diferite ale raporturilor cu Europa, Transnistria nu cunoaște asemenea oscilații și poate deveni deja un partener al Uniunii Europene în cadrul Politicii Europene de Vecinătate.

Spațiul pentru dialogul reciproc poate fi creat prin susținerea instituțiilor democratice, dezvoltarea culturii politice, asistența pentru aplicarea standardelor europene de calitate, interacțiunea sistemelor de educație, dezvoltarea sectorului de afaceri.

Într-un context mai larg, cooperarea cu Uniunea Europeană și alți participanți interesați poate fi privită și se poate realiza în cadrul concepției de regionalism cooperatist.¹²

În contextul respectiv, atât pentru Moldova din dreapta Nistrului, cât și pentru Transnistria ar fi avantajoasă o adaptare de către Bruxelles a Politicii Europene de Vecinătate în conformitate cu nevoile regiunii, ținând cont de faptul că, spre deosebire de majoritatea teritoriilor în care funcționează această politică, aici este zona unui „conflict înghețat”.

În comunitatea de experți se vehiculează de mult timp idei și propuneri similare – evoluarea Politicii Europene de Vecinătate în PEV+¹³, în cadrul căreia ar putea fi identificată o anumită formă de cooperare dintre Europa și entitățile nerecunoscute, așa-zisa „PEV-light”, formă simplificată de vecinătate, îndreptată spre crearea unei înțelegeri reciproce prin cadre avantajoase de cooperare, neîmpovărate de formalități politice.

Totodată, noi urmărim apariția unor tendințe noi în politica externă a UE – elaborarea politicii „Parteneriatul Estic”. Deocamdată nu este clar, dacă noua politică va lua în considerare plusurile și minusurile rezultatelor PEV și dacă aceasta va reflecta ideile „PEV-light”, dar este evident faptul că, în lipsa unor abordări noi cu privire la Moldova-Transnistria, bazate pe realitățile zonei de conflict, eficiența noilor inițiative nu vor depăși cu mult nivelul celor atinse în cadrul PEV vizavi de regiunea noastră.

În orice condiții Chișinăul și Tiraspolul sunt „condamnate” să conviețuiască alături și să-și construiască relațiile ținând cont de această realitate. Astfel, activitățile comune și reciproc avantajoase în beneficiul fiecărui cetățean, susținute de implicarea altor părți interesate, va reprezenta o garanție fără echivoc a cooperării și conviețuirii noastre reușite.

Bibliografia și literatura

1. Michael Emerson, „Elefantul și ursul”, M., 2001.
2. Michael Emerson, Dilema existențială a Europei // Mesagerul Europei, 2005, Nr. 15.
3. Ibidem.
4. Politica Europeană de Vecinătate. – http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm
5. Ibidem.
6. Ibidem.
7. Bruno Coppieters, Michel Huysseune, Michael Emerson, Nathalie Tocci, Marius Vahl, Modelele instituționale europene, instrumente de soluționare a conflictelor în țările divizate de la periferia Europei, POLI-CEPS, 2003 – <http://shop.ceps.eu/>.
8. Platforma Partidului Comuniștilor din Republica Moldova pentru alegerile parlamentare din 2005. – <http://www.pcr.md/ru/>

9. Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. – http://www.delmda.ec.europa.eu/eu_and_moldova/1_en.html.
10. Michael Emerson, „Elefantul și ursul”, M., 2001.
11. Concepția politicii externe a Republicii Moldovenești Nistrene. – http://www.mfa-pmr.org/index.php?sub_category=5335&cat=clauses&p=
12. Michael Emerson, „Elefantul și ursul”, M., 2001.
13. M. Emerson, G. Notceva, N. Popescu, Doi ani de la Politica Europeană de Vecinătate: timpul pentru „PEV+”, CEPS, 2007

Gheorge BIANOV este locuitorul directorului Centrului de Cercetări al Frontierei de Sud Ucrainene (Herson). El predă cursuri la catedra de filozofie și sociologie a Universității Tehnice Naționale din Herson. Obiectul interesului științific îl reprezintă studiul dinamicii sociale ale frontierei sud-ucrainene, colaborarea în bazinul Mării Negre și de asemenea problemele dialogului moldo-ucrainean cu privire la diferendul transnistrean.

S-a specializat în științele politice și sociologia relațiilor internaționale. În anii 2001–2008 a participat la cercetări sociologice destinate regiunii Mării Negre aferente părții sud-ucrainene și aspectele în soluționarea conflictului moldo-transnistrean.

Igor BOȚAN este directorul Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT) din Chișinău. El a activat în calitate de consultant în cadrul Departamentului de Analiză Politică din cadrul Președinției Republicii Moldova până în 1994 când a fost desemnat Coordonator-șef de program la Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale. Pe lângă faptul că a fost responsabil pentru relațiile cu reprezentanții autorităților statului, administrația publică locală și Comisia Electorală Centrală precum și cu organizațiile internaționale care activează în Moldova, a coordonat programul electoral IFES (Fundația Internațională pentru Studii Electorale) în Moldova și a condus misiunile de observare electorală. Din 1999 este directorul executiv al ADEPT, din 2000 analist politic la Radio Europa Liberă România, din 2002 analist politic pentru Moldova la The Economist Intelligence Unit, iar din 2005 comentator politic la BBC.

În 1997 a devenit membru al Departamentului de Drept și Economie a Academiei Internaționale. Pe durata prezenței sale în calitate de cercetător la Georgetown University/USA, bursă acordată de către IREX (International Research and Exchange Board) a studiat influența sistemelor electorale asupra dezvoltării partidelor politice în Noile State Independente.

Vitali IGNATIEV este specialist în științe politice, coordonator al grupului de analiză și cercetare „Realis”, colaborator științific al Institutului de analiză strategică și prognoză, în cadrul Universității Transnistrene „Schevchenko”. De asemenea, este profesor de relații internaționale la catedra de științe politice și sociale a Facultății de Istorie, Stat și Drept, în cadrul aceleiași universități.

Experiența profesională și specializarea lui, cât și publicațiile sale se orientează pe tema rezolvării diferendului moldo–transnistrean (procesul de negocieri), pe problemele statelor nerecunoscute din spațiul post-sovietic, de asemenea are publicații și în domeniile conflictologiei, sociologiei politice și relațiilor internaționale.

Oazu NANTOI este Director de Program la Institutul pentru Politici Publice unde lucrează începând cu anul 2000. Oazu a lucrat cu Guvernul Republicii Moldova în calitate de Șef de Departament, cât și cu Președinția Republicii Moldova având ca scop monitorizarea situației în zonele de conflict, elaborare de materiale analitice pentru Guvern și Președinție, participarea la procesul de negocieri la diferite nivele (local și interstatal).

El are experiență de cercetare în domeniile: rezolvarea conflictelor, analiza politicilor publice și de asemenea experiență în colaborarea cu experți și reprezentanți ai UE. Experiența lui se concentrează pe identificarea, managementul și evaluarea proiectelor de dezvoltare finanțate de diverse instituții naționale și internaționale, care s-au referit la construirea încrederii și soluționarea conflictelor, dezvoltarea resurselor umane și dezvoltarea societății civile.

Andrei SAFONOV este co-fondatorul și redactorul-șef al cotidianului independent transnistrian „Novaia gazeta” începând cu anul 1998. Politolog, autorul articolelor în presa transnistreană, moldovenească, străină; comentarii la radio și TV. Este autorul cărții „Ziua judecății sau cronica cursei președințiale în Moldova” (Chișinău, 1997). Începând cu iulie 1992 și până la sfârșitul anului 1993 a coordonat constituirea, iar ulterior activitatea propriu-zisă a agenției oficiale de informare transnistreană „Olvia Press”. Începând cu anul 2001 este vice-președintele ONG-ului „Fundatia pentru protecția drepturilor omului în Transnistria”.

La 25 februarie 1990 este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova. La 26 martie 1991, după sciziunea teritorială a fostei Republici Socialiste Moldovenești, a intrat în componența administrației Transnistriei deținând funcția de ministru al științelor, educației, culturii și religiei. A deținut această funcție până în 17 iunie 1992.

Serghei ȘIROKOV este directorul Biroului de Cercetări Politice și Tehnologii Informaționale „Mediator” (Tiraspol, Transnistria), membru al „Clubului Internațional al Conflictelor Politice” (Odesa, Ucraina). Până în anul 2007 a condus departamentul de analize politice al Ministerului Afacerilor Externe al Transnistriei. Este autor al numeroaselor articole cu privire la soluționarea conflictului moldo-transnistrian, în domeniul politicii externe și regionale.

Experiența profesională și specializarea lui se orientează pe problematica soluționării conflictului moldo-transnistrian, cooperarea regională, Ucraina, Republica Moldova, politicile interne ale Transistriei.